

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Π.Μ.Σ. << ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ >>

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ : ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΙΑΚΩΒΟΣ Ν. ΠΡΕΛΟΡΕΝΤΖΟΣ (ΑΜ 0906Μ008)

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ : ΚΟΤΣΩΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ - ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

ΜΠΩΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ – ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ-----	7
II. Συνταγματική Προστασία της ελευθερίας του τύπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. -----	7
III. Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και ελευθερία του τύπου στο πεδίο του αστικού δικαίου.-----	9
1. Η ελευθερία του τύπου ως περιορισμός του δικαιώματος της προσωπικότητας – Δικαιολογημένο συμφέρον.-----	9
IV. Το δικαίωμα της προσωπικότητας στο αστικό δίκαιο –Συγκριτική επισκόπηση.	12
A) ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	12
B) ΓΑΛΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	13
Γ) ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	14
Δ) ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	15
Ε) ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	15
ΣΤ) ΑΓΓΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ-----	16
V. Δογματική θεώρηση και περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας.-----	17
VI. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας.-----	18
1. Στοιχεία της προσωπικότητας αντικείμενα προσβολών εκ μέρους του τύπου.-----	19

A. Προσβολή της τιμής.-----	19
B. Προσβολή του ιδιωτικού βίου.-----	21
Γ. Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας.-----	22
2. Δικαιολογητικοί λόγοι ή λόγοι αίροντες τον παράνομο χαρακτήρα της επεμβάσεως.-----	24
A. Στάθμιση συμφερόντων.-----	24
B. Συναίνεση.-----	25
Γ. Δικαιολογημένο συμφέρον.-----	27
Δ. Παράνομος χαρακτήρας των επεμβάσεων στον ιδιωτικό βίο.-----	28
VII. Συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου.-----	28
1. Συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου και δημοσιογραφική δεοντολογία – Ιστορική Αναδρομή.-----	29
2. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον αλήθειας.-----	32
A . Διάκριση δημοσιευμάτων.-----	32
αα. Ειδήσεις.-----	32
ββ. Κρίσεις και σχόλια.-----	33
B. Υποχρέωση επανορθώσεως.-----	33
Γ. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον σεβασμού των απόψεων.-----	33
Δ. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον διαμορφώσεως της κοινής γνώμης.-----	33

VIII. Δημοσιογραφική Έρευνα.....	35
IX. Κατηγορίες προστατευτέων αγαθών.....	36
Α. Προστασία του προφορικού λόγου.....	36
Β. Προστασία του γραπτού λόγου.....	37
Γ. Προστασία της εικόνας του προσώπου.....	37
Δ. Προστασία του ψυχικού κόσμου.....	38
Ε. Προστασία από ηλεκτρονική πληροφόρηση.....	39
1. Παράνομη ηλεκτρονική πληροφόρηση.....	40
2. Ηλεκτρονική πληροφόρηση και μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων.....	40
X. Χρήση πληροφοριών που κτήθηκαν παράνομα.....	42
XI. Παροχή πληροφοριών στον τύπο.....	44
1. Έννομη σχέση μεταξύ τύπου και πληροφοριοδοτών.....	45
2. Άμυνα κατά παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας.....	46
XII. Μέσα Προστασίας της Προσωπικότητας.....	47
1. Προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως.....	48
α. Τα πρόσωπα.....	48
β. Αποδέκτης της απαντήσεως.....	49
γ. οι προσβολές.....	49

δ. Περιεχόμενο της απαντήσεως.-----	51
ε. Τυπικές προϋποθέσεις της ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως.-----	52
1. Το δικαίωμα επανορθώσεως.-----	53
2. Ένδικη προστασία του δικαιώματος απαντήσεως.-----	53
A. Αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως.-----	53
XIII. Αμυντικά μέσα προστασίας της προσωπικότητας.-----	54
1. Ενάγων.-----	54
2. Εναγόμενος.-----	55
3. Ουσιαστικές προϋποθέσεις της προληπτικής αγωγής για παράλειψη.-----	57
4. Ουσιαστικές προϋποθέσεις της αγωγής άρσεως της προσβολής και παραλείψεως στο μέλλον.-----	57
5. Βάρος επικλήσεως και αποδείξεως.-----	58
6. Συνέπειες της καταδίκης του εναγομένου –Γνωστοποίηση σε τρίτους.-----	59
7. Ασφαλιστικά μέτρα.-----	60
XIV. Αποκαταστατικά μέσα προστασίας.-----	61
1. Αγωγή ικανοποιήσεως της μη περιουσιακής ζημίας.-----	66
2. Ηθική Βλάβη και Αρχή Αναλογικότητας.-----	67
3. Αγωγή αποδόσεως κέρδους βάσει της ΑΚ 739.-----	71
XV. Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων.-----	72

α. Η θεωρία του τόπου ενέργειας.....	74
β. Η θεωρία του τόπου του αποτελέσματος.....	75
γ. Η μικτή θεωρία.....	75
δ. Η θεωρία του βαρύνοντος τόπου.....	75
XVI. Το δικαίωμα της οικονομικής εκμετάλλευσης στοιχείων της προσωπικότητας <<Right of publicity>>.....	77
XVII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
XVIII. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	83
XIX. ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	84
ΑΛΛΟΔΑΠΗ.....	85
XX. ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	86
ΑΛΛΟΔΑΠΗ.....	87

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δικαίωμα της προσωπικότητας είναι δικαίωμα –πλαίσιο, χαρακτηριζόμενο από την ευρύτητα της γενικής ρήτηρας με την οποία κατοχυρώνεται από την έννομη τάξη.¹ Η εξ αρχής οριοθέτηση του δικαιώματος της προσωπικότητας δεν είναι εφικτή, όπως δεν είναι δυνατή και η ιεράρχηση των επιμέρους εκφάνσεων–αγαθών που αυτή περικλείει. Οσάκις αγαθό της προσωπικότητας έλθει σε σύγκρουση με τη δημοσιογραφική έρευνα, επιβάλλεται η στάθμιση των υπό κρίση έννομων αγαθών και συμφερόντων με το δικαίωμα συγκεντρώσεως πληροφοριών εκ μέρους του τύπου, αρκεί να μην πλήττεται ο πυρήνας του δικαιώματος, δηλαδή η αξία του ανθρώπου.

Ενώ στις απαρχές της νεώτερης συνταγματικής ιστορίας ο τύπος συνιστούσε το κατ' εξοχήν μέσο προστασίας της ανθρώπινης αξίας, σήμερα, εξοπλισμένος με τα ποικίλα επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας, ενδέχεται να έλθει σε σύγκρουση με το έννομο αγαθό της προσωπικότητας. Η ένταση της τριβής μεταξύ ελευθερίας του τύπου και προσωπικότητας γίνεται συνειδητή, μόνο αν λάβουμε υπόψη το σύνολο των δραστηριοτήτων του τύπου. Ως γνωστόν, στη δημοσιότητα έρχονται όχι μόνο πολιτικά γεγονότα, αλλά κάθε συμβάν για το οποίο υπάρχει ενδιαφέρον του κοινωνικού συνόλου ή μερίδας του, το οποίο καλείται να ικανοποιήσει ο τύπος, μέσω της διαδόσεως ειδήσεων, κρίσεων, πληροφοριών και εικόνων. Επιπλέον, ο τύπος συνιστά και χώρο όπου εκφράζονται οι πολιτιστικές και ηθικές αξίες της κοινωνίας.

Το άρθρο 14 του Συντάγματος καλύπτει όλες τις παραπάνω δραστηριότητες του τύπου, ανεξάρτητα αν το συγκεκριμένο έντυπο ή το συγκεκριμένο δημοσίευμα έχει χαρακτήρα πολιτικό, επιμορφωτικό ή ψυχαγωγικό.

II. Συνταγματική Προστασία της ελευθερίας του τύπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Η κατά το άρθρο 14 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος ελευθερία του τύπου αποτελεί ατομικό δικαίωμα και συγχρόνως θεσμική εγγύηση. Το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου υπόκειται μεν στους περιορισμούς του Συντάγματος, είναι όμως απαλλαγμένο από νομικά καθήκοντα, ενώ η θεσμική εγγύηση του τύπου συνδέεται με καθήκοντα και κατευθύνεται προς ορισμένους σκοπούς.² Το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου θεμελιώνεται στην παρ.1 του άρθρου 14 του

---

1. Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές, 1983, 126 επ· Σημαντήρας, Γενικές Αρχές, 1988, 376 επ.
2. Δαγτόγλου, Τύπος και Σύνταγμα 1989, 32.

Συντάγματος που ορίζει ότι : << Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους >>.

Η ελευθερία εκφράσεως προϋποθέτει την κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας, χωρίς την οποία θα ήταν κενό γράμμα. Η αρνητική πλευρά του δικαιώματος (status negativus), συνεπώς, απαγορεύει τις κρατικές επεμβάσεις, και κυρίως την άσκηση λογοκρισίας, ενώ η θετική πλευρά του ατομικού δικαιώματος επιβάλλει την εξασφάλιση εκ μέρους του κράτους τόσο των υλικών προϋποθέσεων, που θα επιτρέψουν την άσκηση ελεύθερης δημοσιογραφίας (τρόπος κυκλοφορίας των εφημερίδων, τρόπος διαθέσεως, ατέλεια χάρτου, τιμή φύλλου κ.α.), όσο και των μη υλικών προϋποθέσεων, οι οποίες συνίστανται στην εξασφάλιση της δυνατότητας προσβάσεως στις πηγές πληροφόρησης και την παροχή πληροφοριών από το κράτος.

Η ελευθερία της εκφράσεως κατοχυρώνεται και στο πλαίσιο του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και υπό την έννοια της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως, συλλογής και μεταδόσεως πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών. Η κατοχύρωση καλύπτει τον τύπο αποκλείοντας την παρέμβαση διεθνών ή εθνικών αρχών ή οργάνων και εξασφαλίζει την προστασία σε διασυνοριακό επίπεδο, στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής της ΕΣΔΑ, -ως θετικό δίκαιο με υπερνομοθετική τυπική ισχύ στην ελληνική έννομη τάξη- αλλά και ως θεμελιώδης διεθνής αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται επίσης και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) που έχει κυρωθεί από την Ελληνική Πολιτεία και ισχύει με τον Ν. 2462 / 1997. Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 19 ορίζει ότι : << Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του >>.

Με τη ρύθμιση της πιο πάνω διατάξεως –όπως το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ – εισάγεται στην ελληνική έννομη τάξη κανόνας δικαίου αυξημένης τυπικής ισχύος, κατά το άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος, που ενισχύει την ελευθερία του λόγου σε όλες τις μορφές της, θωρακίζει την ελευθερία του τύπου σε όλα τα στάδια και εμπεδώνει σε διεθνές επίπεδο την ελεύθερη διακίνηση της πληροφόρησης.

Στο πεδίο του αστικού δικαίου, η συνάντηση του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα της ελευθερίας του τύπου με το έννομο αγαθό της προσωπικότητας ενδέχεται να είναι αρμονική, μπορεί όμως και όχι. Στη δεύτερη περίπτωση, γεννάται θέμα συγκρούσεως δυο κατοχυρωμένων από το Σύνταγμα

αγαθών, που επιβάλλει την ad hoc στάθμισή τους. Η στάθμιση αυτή μπορεί να οδηγήσει είτε στην επικράτηση της ελευθερίας του τύπου στο χώρο του δικαίου της προσωπικότητας είτε, αντίθετα, στον περιορισμό της ελευθερίας του τύπου υπέρ του δικαιώματος της προσωπικότητας. Γεννάται συνεπώς το ερώτημα : Μέσω ποιών διατάξεων εισχωρεί η ελευθερία του τύπου στο πεδίο του δικαίου της προσωπικότητας και αντίστροφα, σε ποιες περιπτώσεις και κάτω από ποιες προϋποθέσεις το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου υποχωρεί μπροστά στην προστασία της προσωπικότητας.

III. Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και ελευθερία του τύπου στο πεδίο του αστικού δικαίου.

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η ελευθερία του τύπου εισχωρούν στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου μέσω κυρίως των γενικών ρητρών και των αόριστων νομικών εννοιών, οι οποίες είναι επιδεκτικές ερμηνείας και έχουν ανάγκη πληρώσεως από τις αρχές που καθιερώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Με την πλήρωση και ερμηνεία των παραπάνω διατάξεων, τα ατομικά δικαιώματα μεταλλάσσονται σε έννομα αγαθά του ιδιωτικού δικαίου και εντάσσονται με αυξημένη τυπική ισχύ στις συγκεκριμένες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου (έμμεση τριτενέργεια).

1. Η ελευθερία του τύπου ως περιορισμός του δικαιώματος της προσωπικότητας – Δικαιολογημένο συμφέρον.

Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 14 παρ. 2 θεσπίζει τη θεσμική εγγύηση της ελευθερίας του τύπου, προκειμένου να εξυπηρετηθεί το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου για πληροφόρηση. Σκοπός, συνεπώς, της διατάξεως αυτής είναι η παροχή εγγυήσεως για την απρόσκοπτη διαφύλαξη ξένων συμφερόντων και όχι για το συμφέρον των συγκεκριμένων φορέων, δηλαδή του ίδιου του τύπου. Η νομιμότητα των επιμέρους ενεργειών του τύπου για τη διαφύλαξη των ξένων συμφερόντων κατοχυρώνεται από το άρθρο 367 Π.Κ., όπου γίνεται λόγος για δικαιολογημένο ενδιαφέρον, το οποίο αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της δυσφήμισης. Το δικαιολογημένο συμφέρον συνιστά ειδικό λόγο άρσεως του άδικου χαρακτήρα της πράξεως, αναγνωριζόμενο αποκλειστικά και μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο Ποινικός Νόμος (άρθρο 367 Π.Κ.). Η διάταξη του άρθρου 367 Π.Κ. συνιστά εξειδίκευση της αρχής του άρθρου 20 Π.Κ., σύμφωνα με την οποία ο άδικος

χαρακτήρας της πράξεως αποκλείεται, οσάκις αυτή αποτελεί ενάσκηση δικαιώματος ή καθήκοντος που επιβάλλεται από το νόμο. Εφαρμοζόμενη στο χώρο του αστικού δικαίου, η διάταξη αυτή αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής των εννόμων αγαθών του προσώπου το οποίο ζημιώθηκε από πράξη άλλου, είτε αδικοπραξία υπό τη γενικότερη έννοια του νόμου (ΑΚ 914 επ.) είτε ειδικά προσβολή της προσωπικότητάς του (ΑΚ 57). Όμως, οσάκις η προσβολή της προσωπικότητας συνιστά το αναγκαίο μέσο για την προστασία δικαιολογημένου συμφέροντος, η αστική προστασία υποχωρεί.

Μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του άρθρου 367 Π.Κ. η συνταγματική επιταγή του άρθρου 14 παρ. 2 εισχωρεί στο πεδίο του ποινικού και του αστικού δικαίου. Η συγκεκριμενοποίηση όμως του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος επιτυγχάνεται με τη θεμελίωση του σε ορισμένο κανόνα δικαίου. Η θεμελίωση αυτή οδηγεί σε διαβάθμιση του συμφέροντος ανάλογη προς την ιεραρχική θέση της συγκεκριμένης διατάξεως στην έννομη τάξη. Η δυνατότητα, για παράδειγμα, θεμελιώσεως του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος σε συνταγματική διάταξη του προσδίδει το χαρακτήρα του << επιτακτικού >> ή και << δημόσιου >> ενδιαφέροντος, γεγονός που έχει ιδιαίτερη βαρύτητα κατά τη στάθμισή του με το προσβαλλόμενο αγαθό της προσωπικότητας.

Ωστόσο, αν και αναγνωρίζεται από την ελληνική θεωρία ότι ο τύπος ασκεί λειτουργήματα, δεν γίνεται αποδεκτός ο δημόσιος χαρακτήρας του λειτουργήματος που θα προσέδιδε στον τύπο υπερέχουσα νομική θέση για την προάσπιση δικαιολογημένων συμφερόντων σε σχέση με αυτήν που αναγνωρίζεται στους ιδιώτες. Κατά την κρατούσα άποψη, ο τύπος επιτελεί κοινωνικό και όχι δημόσιο λειτουργήματα, ασκώντας καθήκοντα τα οποία ο ίδιος επιλέγει, βάσει της αποστολής του, που συνίσταται στην πληροφόρηση και τη σύμπραξη για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.³

Αντίθετη τάση εκφράζεται στη σύγχρονη γερμανική θεωρία και στα δικαστήρια της ουσίας, όπου προκειμένου για την προστασία δικαιολογημένων συμφερόντων, αναγνωρίζεται στον τύπο ιδιάζουσα θέση σε σχέση με αυτή των ιδιωτών. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του γερμανικού Θεμελιώδους Νόμου, που κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου, από την οποία συνάγεται ερμηνευτικά ότι ο τύπος ασκεί δημόσιο λειτουργήματα (öffentliche Aufgabe). Στην ελληνική έννομη τάξη, αντίστοιχη διάταξη που να προσδίδει στο τύπο χαρακτήρα δημόσιου λειτουργήματος δεν περιλαμβάνεται ούτε στο Σύνταγμα του

3.Καραμούντζος, Η αρμοδιότητα επί των αδικημάτων του τύπου και η νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας, Αρμ. 1963, 3 επ· *Φιλιππίδης*, Η προστασία δεδικαιολογημένων συμφερόντων επί των εγκλημάτων της τιμής, 1965, 160 επ.

1975 ούτε στο νόμο περί τύπου. Ωστόσο, μετά από πρόταση του Εισαγγελέα, το Εφετείο Πατρών δέχθηκε, σε δύο αποφάσεις του⁴, ότι ο τύπος και η δημοσιογραφία συνιστούν άσκηση δημόσιας λειτουργίας στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος, άποψη όμως που δεν βρίσει έρεισμα στο νόμο.

Προϋπόθεση της σταθμίσεως του δικαιολογημένου συμφέροντος με άλλο προσβληθέν ή απειλούμενο έννομο αγαθό είναι να συντρέχουν οι προϋποθέσεις της καταστάσεως ανάγκης, και ειδικότερα : α) Να υπάρχει επικείμενος κίνδυνος, που στην περίπτωση του τύπου συνίσταται στο ενδεχόμενο βλάβης του κοινωνικού συνόλου, λόγω της μη δραστηριοποίησεως του τύπου. β) Ο κίνδυνος αυτός να μην μπορεί να αποτραπεί με άλλο τρόπο, παρά μόνο, με επέμβαση του τύπου στην προσωπικότητα. γ) Η αξία του θυσιαζόμενου αγαθού να είναι τουλάχιστον ανάλογη προς την αξία του αγαθού που απειλείται.⁵

Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον, που στο χώρο του ποινικού δικαίου αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξεως, αποτελεί ταυτόσημη έννοια με το δικαιολογημένο συμφέρον, το οποίο, όπως αναγνωρίζεται από τη νομολογία, εκφράζει στο χώρο του αστικού δικαίου το συνταγματικό δικαίωμα του "πληροφορείσθαι". Ο δικαιολογητικός λόγος της συνταγματικής κατοχύρωσης της ελευθεροτυπίας, επεμβαίνει κατά τη στάθμιση των συγκρουόμενων έννομων αγαθών μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου συμφέροντος, το οποίο αποτελεί αντιστάθμισμα του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας. Από διαφορετική οπτική γωνία, το δικαιολογημένο συμφέρον αποτελεί, στο πεδίο του αστικού δικαίου, έκφραση της αρχής << ο τύπος είναι ελεύθερος >>, η οποία επεμβαίνει κατά τη στάθμιση δυο όμοιων έννομων αγαθών (της προσωπικότητας του θιγομένου και της προσωπικότητας του εκπροσώπου του τύπου), προκειμένου να προσδώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στο αγαθό, μέσω του οποίου πραγματώνεται ο σκοπός της ελευθεροτυπίας.

4.Εφ Πατρών 54/1956, 55/1956, ΠοινΧρ Α', 101 επ. Κατά την πρόταση του Εισαγγελέα Εφετών Χ. Μουστάκη : << Εις την έννοιαν της δημόσιας λειτουργίας περιλαμβάνεται προφανώς και ο τύπος και η δημοσιογραφία, ως τέταρτη λειτουργία των δημοκρατικών πολιτευμάτων >>.

5.Εκ του συνδυασμού των διατάξεων των άρθρων ΑΚ 285 και Ποινικού Κώδικα 25 και 32-Σημαντήρας (1988), 249.

IV. Το δικαίωμα της προσωπικότητας στο αστικό δίκαιο – Συγκριτική επισκόπηση.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ.1 του Συντάγματος, η ελευθερία του τύπου υπάγεται στο γενικό περιορισμό της τηρήσεως των νόμων του κράτους. Οι νόμοι του κράτους αποτελούν, συνεπώς, το γενικό νομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο αναπτύσσει τη δραστηριότητά του ο τύπος. Ως νόμοι του κράτους, υπό την έννοια του άρθρου 14 παρ.1 του Συντάγματος, θεωρούνται οι τυπικοί νόμοι γενικού περιεχομένου, που αφορούν έννομα αγαθά εν γένει.⁶ Ιδιαίτερη θέση μεταξύ των περιορισμών που θέτει η ΕΣΔΑ καταλαμβάνει το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, που στο χώρο του αστικού δικαίου, περιλαμβάνεται στο δικαίωμα της προσωπικότητας της ΑΚ 57.

A) ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Η αναγνώριση του ιδιωτικού δικαιώματος της προσωπικότητας στους νεώτερους χρόνους έχει τις άμεσες ιστορικές της καταβολές στο ορθολογικό πνεύμα της εποχής του Διαφωτισμού. Ρητή διάταξη καθιέρωσε πρώτα ο Γενικός Αστικός Κώδικας των Χωρών της αυτρο-ουγγρικής μοναρχίας του 1811, η οποία αναγνωρίζει τον άνθρωπο, από τη γέννησή του, ως υποκείμενο δικαιωμάτων. Με τη διάταξη αυτή, ο αυστριακός κώδικας έθεσε και τη νομοθετική βάση, επί της οποίας στηρίχθηκε, στο αυστριακό ιδιωτικό δίκαιο, η περαιτέρω προστασία της προσωπικότητας, η οποία, όσον αφορά τα προστατευόμενα έννομα αγαθά, συμπίπτει με τα αντικείμενα προστασίας του άρθρου 28 του ελβετικού αστικού κώδικα, και κατ' επέκταση, και του άρθρου 57 του ελληνικού αστικού κώδικα.

Διαφορετική υπήρξε η εξέλιξη, κατά τον 19^ο αιώνα στη Γερμανία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει νομοσχέδιο του 1959 για τη ρύθμιση της << κατά το αστικό δίκαιο προστασίας της προσωπικότητας >>, το οποίο, παρόλο που έγινε ευνοϊκά αποδεκτό από τη θεωρία δεν κατέστη τελικά θετικό δίκαιο, λόγω της αντιδράσεως του τύπου. Το νομοσχέδιο αυτό προέβλεπε: α) Γενική διάταξη αντίστοιχη προς την ΑΚ 57, με λεπτομερέστερη όμως διατύπωση. Χαρακτηριστική είναι η διάταξη σύμφωνα με την οποία, βλαπτικές ενέργειες που, κατά την κοινή αντίληψη, εμφανίζονται συνήθως κατά την κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων, δεν συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας. β) Ειδική διάταξη περί τύπου όριζε ότι ο θιγόμενος δεν μπορεί να απαγορεύσει την προσβολή οσάκις, αυτή εξυπηρετεί εκτέλεση καθήκοντος

---

⁶.Δαγτόγλου (1989), 106.

υπαγορευόμενου από το νόμο ή όταν η προσβλητική ενέργεια συνιστά κατάλληλο μέσο προστασίας νόμιμου, δημόσιου ή ιδιωτικού συμφέροντος. Ο τύπος, η ραδιοφωνία και ο κινηματογράφος υπηρετούν νόμιμο συμφέρον, οσάκις, στο πλαίσιο της αποστολής τους πληροφορούν την κοινή γνώμη ή ασκούν κριτική. Η επίκληση νόμιμου συμφέροντος δεν είναι δυνατή, όταν ο τύπος εκθέτει ή διαδίδει δυσφημιστικούς ισχυρισμούς εν γνώσει της αναλήθειάς τους. γ) Ειδική προστασία του ιδιωτικού βίου: Με τη σχετική διάταξη οριζόταν ότι ως προσβολή της προσωπικότητας νοείται και η δημόσια διάδοση πραγματικών γεγονότων περί του ιδιωτικού βίου τρίτου προσώπου. Η διάδοση αυτή δεν θεωρείται παράνομη, όταν αποβλέπει στην προστασία ιδιωτικού ή δημόσιου συμφέροντος ή όταν υπάρχει συναίνεση του θιγομένου. δ) Ειδικές διατάξεις για την προστασία του ονόματος, του δικαιώματος επί της ίδιας εικόνας, του δικαιώματος επί του προφορικού λόγου, καθώς και για το δικαίωμα απαντήσεως.⁷

Πέραν των ανωτέρω, η νεότερη μέχρι σήμερα πρόταση, διατυπώθηκε το 1990 στα πλαίσια συνεδρίου γερμανών νομικών το οποίο ασχολήθηκε με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των MME. Σύμφωνα με την πρόταση αυτή, στις παραγράφους 12 επ. BGB περιλαμβάνεται το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, η ατομικότητα του προσώπου, η τιμή κλπ. που προστατεύονται σε περίπτωση παράνομης προσβολής με την αγωγή παραλείψεως. Το παράνομο της προσβολής αίρεται, όπως προβλέπεται στη πρόταση, μετά από στάθμιση συμφερόντων στην οποία, μεταξύ άλλων, λαμβάνονται υπόψη η συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία των MME και το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Εξάλλου, με συνεπή νομολογία, το γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο καθιέρωσε επίσης, την αποκατάσταση της μη περιουσιακής ζημίας σε περιπτώσεις προσβολών της προσωπικότητας.⁸

B) ΓΑΛΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Γενική ρήτρα προστασίας της προσωπικότητας δεν περιελήφθη ούτε στον γαλλικό αστικό κώδικα του 1804. Ο νόμος της 17^{ης} Ιουλίου 1970 περί σεβασμού του ιδιωτικού βίου, με τον οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 9 εδ. 2 του Code Civil, προσέδωσε στην προστασία του αγαθού αυτού ένα ισχυρότερο νομικό θεμέλιο,

7. Το κείμενο του νομοσχεδίου παρατίθεται σε NJW 1959, 513·Κρίππας, Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου, Διδακτορική Διατριβή 1972, 140.

8. Αφετηρία αποτέλεσε η απόφαση Herrenreiter που εξέδωσε το 1958 το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (BGHZ 26,349) εφαρμόζοντας αναλογικά την παρ. 847 BGB για την προστασία της εικόνας του προσώπου.

χωρίς όμως να επιφέρει καμία ουσιαστική μεταβολή στα μέχρι τότε ισχύοντα. Εφεξής όμως, αναγνωρίζεται δικαίωμα βάσει του οποίου νομιμοποιείται ο φορέας να αξιώσει τον σεβασμό του ιδιωτικού του βίου, ανεξάρτητα από την πρόκληση ηθικής ή περιουσιακής ζημίας. Στο δικαίωμα περιλαμβάνεται και η εικόνα του προσώπου. Η λήψη και δημοσίευσή της δεν είναι επιτρεπτή χωρίς σαφή και ρητή συγκατάθεση του φορέα αυτής, ανεξαρτήτως της ιδιότητάς του ως προσώπου της δημόσιας ζωής ή όχι. Συγκατάθεση του προσώπου δεν απαιτείται, κατ' εξαίρεση, όταν πρόκειται περί φωτογραφιών που λαμβάνονται σε δημόσιους χώρους και μόνον εφόσον εξυπηρετούν τις ανάγκες του κοινού για πληροφόρηση και όχι εμπορικούς ή οικονομικούς σκοπούς. Η λήψη ή η δημοσίευση φωτογραφιών προσώπων της πολιτικής ή του δημόσιου βίου που εκτίθενται στη δημοσιότητα επιτρέπεται χωρίς τη συναίνεσή τους μόνον, όταν η εμφάνιση σχετίζεται με άσκηση δημοσίου λειτουργήματος και όχι στο πλαίσιο της ιδιωτικής ζωής. Εν προκειμένω, το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση έρχεται σε δεύτερη μοίρα –σε αντίθεση με το ελληνικό και το γερμανικό δίκαιο- σε σχέση με το προστατευόμενο έννομο συμφέρον του προσώπου για κατοχύρωση του απορρήτου του ιδιωτικού του βίου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα από τη γαλλική νομολογία αποτελούν, η περίπτωση φωτογραφιών, της τέως αυτοκράτειρας της Περσίας Farah Diba –όπου εικονίζεται με περιβολή του μπάνιου στον κήπο της –όπως επίσης και του ασθενούντος τότε γνωστού Γάλλου τραγουδιστή Jacques Brel.

Γ) ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Κατά το ελβετικό δίκαιο, στην προστασία του προσώπου συμπεριλαμβάνονται όλες οι εκφάνσεις της προσωπικότητας, το όνομα, η εικόνα, ο ιδιωτικός βίος κ.ο.κ. που καλύπτονται όχι μόνον με τις αξιώσεις άρσεως και παραλείψεως της προσβολής, αλλά και μέσω της αδικοπρακτικής ευθύνης του προσβολέα.

Σε επίπεδο νομολογίας διαφαίνεται η τάση περιορισμού της ελευθερίας του τύπου, οσάκις η τελευταία συγκρούεται με την προσωπικότητα.

Δ) ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στο αυστριακό δίκαιο, με βάση διατάξεις του θετικού δικαίου, η προστασία του προσώπου περιορίζεται στο δικαίωμα σωματικής ακεραιότητας (παρ. 325 ABGB), στο δικαίωμα στην ελευθερία (παρ. 1329 ABGB), στην τιμή (παρ. 1330 εδ. 1 ABGB), στο όνομα (παρ. 43 ABGB) και στην εικόνα (παρ. 78 UrhG).

Η νομολογία όμως, έχει διαπλάσει ένα << γενικό >> δικαίωμα της προσωπικότητας, με απόλυτο χαρακτήρα, που παρέχει ολοκληρωμένη και κατά παντός, προστασία στο πρόσωπο. Στο πιο πάνω δικαίωμα, περιλαμβάνονται όλες οι εκφάνσεις της προσωπικότητας –που δεν καλύπτονται από το θετικό δίκαιο– όπως π.χ. η φωνή, η επαγγελματική φήμη, ο ιδιωτικός βίος, κλπ. Με αναγωγή στις διατάξεις περί ατομικών ελευθεριών, οι αρχές και οι αξίες του θεμελιώδους νόμου δεισδύουν στο πεδίο του κοινού δικαίου και επηρεάζουν τη δογματική κατάταξη των δικαιωμάτων στην προσωπικότητα.

Ε) ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Το αμερικανικό δίκαιο των αδικοπραξιών εξασφαλίζει ευρεία προστασία της προσωπικότητας. Οι περισσότερες μορφές προσβολής εντάσσονται στο αδίκημα της παραβίασως του ιδιωτικού βίου (invasion of privacy).

Ο δικαστής Gerom Frank ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο << right of publicity >> προκειμένου να υποδηλώσει ένα δικαίωμα κυριότητας επί των στοιχείων της προσωπικότητας ενός ατόμου. Το δικαίωμα της κυριότητας παραβιάζεται με την παράνομη χρήση στοιχείων της προσωπικότητας τρίτου προσώπου για εμπορικούς σκοπούς.

Ο Melvill B. Nimmer είναι ο πρώτος που ασχολήθηκε θεωρητικά με το νέο αυτό δικαίωμα κυριότητας. Κατά μία άποψη, το δικαίωμα εντάσσεται στο φυσικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Ήδη από τις αρχές του αιώνα, τα αμερικανικά δικαστήρια είχαν δεχθεί ότι : << η μορφή και τα χαρακτηριστικά στοιχεία του ενάγοντος του ανήκουν >>.⁹ Σύμφωνα με τη θέση αυτή, << το right of publicity >> πρέπει να προστατευθεί όπως κάθε άλλο δικαίωμα κυριότητας, τα δε στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα άτομο θα πρέπει να αναγνωρισθούν ως ιδιοκτησία του προσώπου, στο οποίο, παρέχεται έννομη προστασία για κάθε παράνομη εμπορική χρήση αυτών. Η άποψη αυτή αναφέρεται συχνά ως ``θεωρία των φυσικών

---

9. Pavesich v. New England Life Insurance Co 122 Ga 190, 50 SE 68, 79 (1905).

δικαιωμάτων'' διότι, αναγνωρίζει ότι κάθε πρόσωπο πρέπει να έχει ένα συμφυές δικαίωμα που του επιτρέπει να καρπούται τα οικονομικά οφέλη που προέρχονται από την εμπορική χρήση, εκ μέρους τρίτων προσώπων, στοιχείων της προσωπικότητάς του.

Κατ' άλλη άποψη, που ακολουθείται από τη νομολογία, με την αναγνώριση του δικαιώματος δημοσιότητας, παρέχεται οικονομικό κίνητρο προκειμένου τα άτομα να επιδίδονται σε δραστηριότητες επωφελείς για το κοινωνικό σύνολο.

Κατά μία τρίτη, οικονομική θεωρία, η αναγνώριση δικαιώματος ιδιοκτησίας επί των στοιχείων της προσωπικότητας που γίνονται αντικείμενο δημοσιότητας είναι ένα αποτελεσματικό μέσο προκειμένου να αποκομίσει οφέλη, ο φορέας του δικαιώματος, σε περίπτωση που τρίτο πρόσωπο εκμεταλλεύεται στοιχεία της προσωπικότητας του, για κερδοσκοπικούς σκοπούς.

Τέλος, υποστηρίχθηκε ότι το << right of publicity >> δικαιολογείται από την ανάγκη να προληφθεί η παραποίηση από τρίτους, στοιχείων της προσωπικότητας ενός ατόμου.

ΣΤ) ΑΓΓΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο τύπος στη Μεγάλη Βρετανία έχει για ιστορικούς λόγους ιδιαίτερο κύρος και στην αντιπαράθεσή του με άλλα αγαθά διατηρεί, σε περίπτωση αμφιβολίας, το προβάδισμα. Στην αγγλική δικαιοσύνη τάξη, η μόνη νομική βάση για την προστασία της ιδιωτικής σφαίρας είναι ο Law of Defamation, που συνιστά έννοια γένους και περιλαμβάνει τα ιδιώνυμα αστικά αδικήματα libel και slander. Τα κενά που παρουσιάζονται στο νομικό μανδύα προστασίας της προσωπικότητας καλύπτονται σε κάποιο βαθμό, από τις ειδικές αδικοπρακτικές ρυθμίσεις για την προσβολή της ιδιοκτησίας και την παραβίαση εμπιστοσύνης.

Στα ένδικα βοηθήματα για την προστασία της προσωπικότητας περιλαμβάνονται και οι ειδικές ρυθμίσεις για: α) την προσβολή της ιδιοκτησίας (trespas) στις περιπτώσεις π.χ. διεισδύσεως δημοσιογράφων και φωτογράφων στον ιδιωτικό χώρο του προσώπου, β) παραβίαση της εμπιστοσύνης (breach of confidence) π.χ. στις περιπτώσεις δημοσιοποίησης ιδιωτικών πληροφοριών, και γ) κακόβουλο ψεύδος (malicious falsehood) π.χ. στις περιπτώσεις παραβιάσεως της σφαίρας του απορρήτου του ατόμου, σε συνδυασμό με ψευδείς ειδήσεις, που δεν εμπíπτουν σε κανένα από τα προαναφερθέντα αστικά αδικήματα.

V. Δογματική θεώρηση και περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας.

Όπως γίνεται σήμερα δεκτό στα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια, η προστασία της προσωπικότητας καταλαμβάνει τα διάφορα, συνδεδεμένα με το πρόσωπο, αγαθά: τιμή, ιδιωτική ζωή, σφαίρα του απορρήτου, σωματική και ψυχική ακεραιότητα, υγεία, όπως επίσης και στοιχεία εξατομικεύσεως κάθε ατόμου (π.χ. όνομα, εικόνα). Αντικείμενο της ιδιωτικού δικαίου προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν, επίσης, οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου, όπως η ελεύθερη άσκηση θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας. Το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται << δικαίωμα πλαίσιο >> στο οποίο περιλαμβάνονται, αφενός, εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας, και αφετέρου, συντελεστές καθοριστικοί της ατομικότητας του προσώπου. Η αξία του ανθρώπου είναι αγαθό μη δεκτικό σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα, αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, όπως αυτός προσδιορίζεται από την συνταγματική επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 (έμμεση τριτενέργεια). Τα επιμέρους αγαθά της προσωπικότητας θεωρείται ότι εμπίπτουν στην κατηγορία των εξουσιαστικών και απόλυτων δικαιωμάτων.¹⁰

Η ΑΚ 57 αποτελεί συγκερασμό των συνταγματικών διατάξεων των άρθρων 2 παρ.1 και 5 παρ.1, κατά τρόπο ώστε, στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας να περιλαμβάνεται τόσο ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος, όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Ιδιωτικό δικαίωμα είναι, το προσήκον σε κάθε άνθρωπο, η προσβολή του οποίου συνιστά και προσβολή της προσωπικότητας του φορέα. Ως εκ τούτου, η ΑΚ 57 δεν λειτουργεί μόνο υπέρ του προσβληθέντος από τον τύπο ή άλλο μέσο μαζικής επικοινωνίας, αλλά προστατεύει και τον συντάκτη του δημοσιεύματος, εφ' όσον αυτός ενήργησε ως εκπρόσωπος του τύπου και τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου.

Στην γερμανική επιστήμη και νομολογία, διατυπώθηκε η "θεωρία των σφαιρών της προσωπικότητας". Σύμφωνα με αυτήν, αντικείμενο έννομης προστασίας συνιστούν τρεις σφαίρες της ανθρώπινης προσωπικότητας : η ατομική, η ιδιωτική και η απόρρητη ή μυστική σφαίρα. Η απόρρητη ή μυστική σφαίρα περιλαμβάνει, κατά κανόνα, το πεδίο της ανθρώπινης προσωπικότητας που το άτομο δεν αποκαλύπτει ούτε στα πιο έμπιστά του πρόσωπα και στο οποίο επιτρέπει

¹⁰Γαζής, Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, 1973, 41· Παπαντωνίου (1983), 127· Σημαντήρας (1988) 381 επ· Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 1997, 126.

την πρόσβαση μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Στην έννοια της ιδιωτικής σφαίρας περιλαμβάνεται το πεδίο εκείνο της ανθρώπινης δραστηριότητας, το οποίο είναι μεν προσιτό στο στενό κύκλο των προσώπων της οικογένειας και των φίλων, η πρόσβαση όμως σε αυτό τρίτων επιτρέπεται μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η ατομική σφαίρα, τέλος, σκοπό έχει την προστασία του ατόμου υπό την έννοια της διατηρήσεως της ατομικότητάς του και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της προσωπικότητάς του σε σχέση με τον κοινωνικό του περίγυρο. Στο πλαίσιο της ατομικής σφαίρας προστατεύεται το σύνολο της επαγγελματικής και κοινωνικής εν γένει δραστηριότητας του ανθρώπου.

Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού δεν είναι ωστόσο απεριόριστη, αλλά υπόκειται σε ορισμένους συμφυσείς περιορισμούς. Ο φορέας του δικαιώματος οφείλει να ανέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητά του, οι οποίες συνδέονται με τον τρόπο ζωής που ο ίδιος επέλεξε. Σύμφωνα με τη θεωρία που διατυπώθηκε στη γερμανική επιστήμη, τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας διακρίνονται, σε πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας που ενδιαφέρουν εν γένει το κοινό, και σχετικής επικαιρότητας που απασχολούν την κοινή γνώμη εν όψει ενός εξαιρετικού και έκτακτου γεγονότος.¹¹ Για τα πρόσωπα της επικαιρότητας υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού να έχει πλήρη και ολοκληρωμένη εικόνα της προσωπικότητάς τους, που σημαίνει γνώση και στοιχεία της ιδιωτικής τους ζωής, η οποία όμως δεν επιτρέπεται να φθάσει μέχρι την επέμβαση στη σφαίρα του απορρήτου. Τα πρόσωπα της επικαιρότητας οφείλουν, συνεπώς, να ανέχονται επεμβάσεις που δικαιολογούνται από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης.

VI. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας.

Με εξαίρεση την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως, για την άσκηση της αξιώσεως αποζημιώσεως και ικανοποίησεως της ηθικής βλάβης, όπως και για την άρση και παράλειψη της προσβολής στο μέλλον, απαιτείται η προσβολή της προσωπικότητας να είναι παράνομη. Παράνομη είναι η επέμβαση στην προσωπικότητα, αν υπερβαίνει το όριο το οποίο θέτουν οι συνθήκες της κοινωνικής συμβιώσεως. Όταν υφίσταται υπέρβαση του ορίου της κοινωνικά πρόσφορης συμπεριφοράς, γεννάται θέμα προσβολής της προσωπικότητας.

---

¹¹ Φίλιας, Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρον 367 Π.Κ. πρόσθετος προστασία, 1966, 39 επ· Κρίππας (1972), 54· Σκορίνη – Παπαρηγοπούλου, Η πληροφόρησης του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 1977, 283· Μαυριάς, Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, 1982, 98· Κονταξής, Τύπος και δίκαιο, 1989, 502 επ.

1. Στοιχεία της προσωπικότητας αντικείμενα προσβολών εκ μέρους του τύπου.

A. Προσβολή της τιμής.

Πληττόμενα, κατά κανόνα, αγαθά από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι η τιμή, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα, ο γραπτός και προφορικός λόγος και η σφαίρα του απορρήτου. Ειδικότερα, στην πράξη, η τιμή είναι το κατ' εξοχήν προσβαλλόμενο αγαθό μέσω της δημοσιεύσεως, δηλαδή της χρησιμοποίησεως και διαδόσεως από τον τύπο προσβλητικών πληροφοριών και κρίσεων. Αντίθετα, το έννομο αγαθό του ιδιωτικού βίου, ο γραπτός και προφορικός λόγος, ο ψυχικός κόσμος και η εικόνα του προσώπου, θίγονται ήδη από τη διενέργεια δημοσιογραφικής έρευνας, χωρίς να απαιτείται να ακολουθήσει δημοσίευση. Ως βάση και πυρήνας της << εσωτερικής >> τιμής θεωρείται η αξία η οποία ενυπάρχει στον άνθρωπο από τη γέννησή του. Καταλαμβάνει τον άνθρωπο ως φορέα πνευματικών και ηθικών αξιών και εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος περί προστασίας της αξίας του ανθρώπου. Η << εξωτερική >> τιμή, η λεγόμενη και συναλλακτική τιμή ή υπόληψη, καταλαμβάνει την κοινωνική καταξίωση του ανθρώπου, την αναγνώρισή του, την καλή του φήμη ή γενικότερα το << όνομά >> του.

Ενόψει της βαρύτητας που έχει η ελευθερία εκφράσεως και ειδικότερα η ελευθερία του τύπου και δεδομένης της συχνότητας σταθμίσεώς της με τα έννομα αγαθά της προσωπικότητας, η έννοια της τιμής έχει προφανώς σχετικοποιηθεί. Οι σχέσεις, ωστόσο, μεταξύ ελευθερίας του τύπου και προστασίας της τιμής δεν είναι πάντοτε ανταγωνιστικές. Υπάρχουν και συγκλίνοντα σημεία, καθώς η έννοια και το περιεχόμενο της τιμής εξαρτάται, τουλάχιστον κατά ένα μέρος, από την κοινή γνώμη και κατά συνέπεια, την ελευθερία εκφράσεως γνώμης μέσω του τύπου. Τα όρια της ελευθερίας του τύπου σταματούν εκεί όπου για παράδειγμα, η κριτική αποσκοπεί στην καταβράθρωση της τιμής ή στην ενσυνείδητη έκφραση περιφρόνησης. Ο τόνος της κριτικής συχνά ανεβαίνει, προκειμένου να επιτευχθεί διέγερση του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι ο σκοπός αφυπνίσεως του ενδιαφέροντος νομιμοποιεί και εκφράσεις με χαρακτήρα προσβλητικό της τιμής.

Κατά κανόνα, προσβολή της τιμής επιφέρουν δημοσιεύματα που περιλαμβάνουν μειωτικές κρίσεις ή αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά γύρω από την προσωπική, επαγγελματική ή κοινωνική ζωή ενός αγαθού. Η έκφραση αξιολογικών κρίσεων είναι επιτρεπτή εφ' όσον στηρίζεται σε αληθή πραγματικά

περιστατικά. Ο συντάκτης ενός δημοσιεύματος πρέπει να γνωστοποιεί στο αναγνωστικό κοινό τα πραγματικά περιστατικά-γεγονότα, πάνω στα οποία στηρίζει τις κρίσεις του, για να μπορεί το κοινό να σχηματίσει ίδια αντίληψη. Στην πράξη βέβαια, αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό, καθώς η πίεση του χρόνου δεν επιτρέπει συχνά την ταυτόχρονη δημοσίευση είδησης και σχολιασμού. Έτσι, σε περίπτωση που γνωστοποιούνται στη σύνταξη μιας εφημερίδας πραγματικά γεγονότα και δεν υπάρχει χρόνος για τη δημοσίευση των σχετικών κρίσεων και συμπερασμάτων, είναι δυνατόν αυτά να επακολουθήσουν σε προσεχές φύλλο, χωρίς να είναι αναγκαία η επανάληψη των πραγματικών γεγονότων. Αρκεί απλώς η παραπομπή σε αυτά. Σε κάθε περίπτωση, η απλή μετάδοση κρίσεως, έστω και επιτιμητικής, δεν συνιστά προσβολή της τιμής, εφ' όσον ο δημοσιογράφος δεν ασπάζεται την άποψη αυτή. Η διάκριση μεταξύ πραγματικών ισχυρισμών και αξιολογικής κρίσεως έχει επίσης σημασία, σε ορισμένες έννομες τάξεις, για την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως.

Κατά την νομολογία του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όσον αφορά τη φύση των εκφράσεων και του κατά πόσο μπορούσαν να βλάψουν την τιμή και την υπόληψη του ατόμου, το Δικαστήριο παραδοσιακά διακρίνει μεταξύ γεγονότων και αξιολογικών κρίσεων. Εάν η αλήθεια των πρώτων μπορεί να αποδειχθεί, δεν χρειάζεται να αποδειχθούν και οι αξιολογικές κρίσεις. Εφόσον μία δήλωση περιορίζεται σε μία αξιολογική κρίση, η επέμβαση κρίνεται από το κατά πόσο αυτή έχει μία πραγματική και αληθινή βάση και από το κατά πόσο είναι ανάλογη, επειδή και στην περίπτωση αυτή μπορεί να διατυπωθεί με έναν υπερβολικό τρόπο.¹²

Η δημοσίευση προσβλητικών ισχυρισμών –οι οποίοι αποδείχθηκαν εκ των υστέρων αναληθείς- στο πλαίσιο μιας επίκαιρης ανταλλαγής πυρών μέσω του τύπου, δεν συνιστά πάντοτε προσβολή της τιμής. Η δημοσίευση προσβλητικών πραγματικών περιστατικών, τα οποία εκ των υστέρων αποδεικνύονται αναληθή, δεν συνεπιφέρει την εφαρμογή των διατάξεων περί προστασίας της προσωπικότητας οσάκις η επίθεση έχει διμερή χαρακτήρα, εκφράζοντας κατά τον τρόπο αυτό, την μία από τις δύο πλευρές ενός έντονου διαλόγου μέσω του τύπου. Αντικειμενική κριτική δεν είναι παράνομη, ακόμα και αν ζημιώνει επαγγελματικά το θιγόμενο. Αξιολογικές κρίσεις, που απομακρύνονται από τη βάση της αντικειμενικής κριτικής δεν είναι παράνομες, μόνο εφ' όσον κατά περιεχόμενο, μορφή και περιστάσεις είναι

---

12. ΕΔΔΑ, Απόφαση 5.6.2008, Προσφυγή No 15909/2006, σκέψη 26, και Απόφαση Feldek κατά Σλοβακίας, Προσφυγή No 29032/1995, σκέψη 75-76.

αναγκαίες για την ικανοποίηση δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, οπότε και επιβάλλεται στάθμιση συμφερόντων. Υποστηρίζεται ότι, εφ' όσον υπάρχει αφορμή η οποία δικαιολογεί την άσκηση κριτικής, το νόμιμο ή όχι της κριτικής, δεν εξαρτάται από την αντιστοιχία του περιεχομένου της, προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ούτε από τον ενδεχομένως οξύ τόνο που χρησιμοποιεί ο συντάκτης.¹³

Προσβολή της τιμής μπορεί όμως να επέλθει οσάκις, στον υπερβολικά οξύ τόνο κριτικής, διακρίνεται πρόθεση προσβολής εκ μέρους του συντάκτη. Στην περίπτωση αυτή ο θιγόμενος μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις για την προστασία της τιμής, χωρίς να ασκεί επιρροή, η εκ μέρους του δράστη, επίκληση δικαιολογημένου ενδιαφέροντος. Οξεία κριτική που εκφράζεται στον τίτλο ενός δημοσιεύματος, δεν κρίνεται αυτοτελώς, αλλά σε συνάρτηση με το περιεχόμενο του όλου δημοσιεύματος. Βεβαίως, οξεία κριτική δεν ισοδυναμεί, χωρίς άλλο, με εξύβριση ή δυσφήμιση. Το γεγονός ότι η κριτική αποτελεί απάντηση σε προηγούμενη συμπεριφορά αυτού που την υφίσταται, τεκμαίρει την έλλειψη προθέσεως εξυβρίσεως εκ μέρους του συντάκτη.

Εντούτοις, άποψη του γράφοντος είναι ότι, ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων σε περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας δεν θα πρέπει να συνίσταται στο γεγονός, να υποδεικνύει το δικαστήριο περιοριστικά στο δημοσιογράφο τις φράσεις και τις κρίσεις τις οποίες δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει, κατά την άσκηση του λειτουργήματος του και του δικαιώματος άσκησης της κριτικής ακόμη και με οξύ τρόπο. Τα εθνικά δικαστήρια καλούνται επομένως να εξετάσουν εάν το σύνολο της υπόθεσης, το ενδιαφέρον του κοινού και η πρόθεση του δημοσιογράφου δικαιολογούσαν την προφανή χρήση προκλητικών και υπερβολικών φράσεων.

B. Προσβολή του ιδιωτικού βίου.

Ως προσβολές του ιδιωτικού βίου, θεωρούνται οι επεμβάσεις με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια του ιδιωτικού βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων κάθε είδους, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.α.¹⁴ Σφαίρα του ιδιωτικού βίου, είναι ο χώρος που αυτοπροσδιορίζει κάθε άτομο, προκειμένου να ασκεί μέσα σε αυτόν τις προσωπικές και οικογενειακές του δραστηριότητες, απερίσπαστο από παρεμβάσεις και παρενοχλήσεις τρίτων. Ο χώρος αυτός εκτείνεται μεταξύ του ευρύτερου πλαισίου

¹³. BGH, NJW 1978, 1797 επ.

¹⁴. Γαζής (1973), 35· Παπαντωνίου (1983), 132 επ· Κρίππας (1972), 54 επ.

της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής ενός προσώπου και του απόρρητου χώρου της αυστηρά προσωπικής του ζωής.

Για την προστασία του ιδιωτικού βίου μεριμνά, σε διεθνές επίπεδο, η νομικά μη δεσμευτική Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε. την 10.12.1948.

Περαιτέρω, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οριοθέτησε την έννοια της ιδιωτικής ζωής, υπάγοντας σ' αυτήν και κάθε επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα καθώς και πληροφορίες που αφορούν τις πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες του ατόμου, αν έχει περάσει σημαντικό χρονικό διάστημα μεταξύ της χρήσης των πληροφοριών και των γεγονότων στα οποία αναφέρονται.¹⁵

Επιπλέον, ο ιδιωτικός βίος κατοχυρώνεται και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη την 16.12.1966 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2462/1997, και ορίζει στο άρθρο 17 ότι : << 1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. 2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών >>.

Ο ιδιωτικός βίος προσβάλλεται, οσάκις, με το δημοσίευμα έρχονται στη δημοσιότητα στοιχεία της ιδιωτικής ζωής ενός προσώπου. Απαιτείται επομένως, αφενός, τα δημοσιευόμενα στοιχεία να έχουν το χαρακτήρα πραγματικών περιστατικών και αφετέρου, τα πραγματικά περιστατικά να είναι αληθή. Εάν δεν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, δεν αποκαλύπτεται στη δημοσιότητα στοιχείο του ιδιωτικού βίου και δεν συντρέχει συνεπώς, περίπτωση προσβολής του έννομου αυτού αγαθού. Δεν αποκλείεται όμως με το δημοσίευμα να προσβάλλεται άλλο έννομο αγαθό του προσώπου, όπως για παράδειγμα, η τιμή, της οποίας η προσβολή επέρχεται και με τη δημοσίευση κρίσεων ή αναληθών πραγματικών περιστατικών.

Γ. Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας.

Στοιχείο της προσωπικότητας που υπόκειται σε προσβολές εκ μέρους του τύπου είναι η εικόνα του προσώπου, η οποία και έχει αναγνωρισθεί ως αυτοτελές δικαίωμα που θεμελιώνεται στην ΑΚ 57. Όπως γίνεται δεκτό από τη θεωρία και τη

---

¹⁵ΕΔΔΑ, Απόφαση της 16.2.1992, Niemietz κατά Γερμανίας και απόφαση της 26.3.1987 Leander κατά Σουηδίας.

νομολογία,¹⁶ απαγορεύεται η φωτογράφιση προσώπου και η έκθεση της φωτογραφίας σε κοινή θέα χωρίς τη συναίνεσή του, εκτός αν πρόκειται για φωτογραφίες προσώπων της καθημερινής επικαιρότητας ή προσώπων που ανήκουν στην σύγχρονη ιστορία. Επίσης, απαγορεύεται η χρησιμοποίηση της εικόνας για διαφημιστικούς σκοπούς, χωρίς τη συναίνεση του εικονιζόμενου προσώπου, η οποία συνιστά αυτοτελή παράνομη προσβολή της προσωπικότητας, έστω και αν δεν συνιστά μείωση της τιμής ή παραβίαση του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής.

Ως δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας, θεωρείται η εξουσία του προσώπου να αποφασίζει για την αποτύπωση, διάδοση ή δημόσια έκθεση της εξωτερικής απεικόνισης της μορφής του. Από τον παραπάνω ορισμό συνάγεται ότι η αξίωση προστασίας της εικόνας μπορεί να ασκηθεί είτε στο στάδιο της λήψεως της είτε κατά τη διάδοσή της χωρίς τη συναίνεση του δικαιούχου. Κατά την κρατούσα άποψη, το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας είναι αυτοτελές, πράγμα που σημαίνει ότι για την προστασία του σε περίπτωση προσβολής δεν απαιτείται να προσβάλλονται ταυτόχρονα και άλλα αγαθά της προσωπικότητας. Για τη λήψη και διάδοση της εικόνας απαιτείται, κατ' αρχήν, συναίνεση του εικονιζόμενου, εκτός και αν πρόκειται για πρόσωπα της επικαιρότητας ή για δημόσια συνάθροιση προσώπων. Πέραν όμως από τη φωτογράφιση, τα πρόσωπα της επικαιρότητας οφείλουν να ανέχονται και τη γελοιογραφική απεικόνιση της μορφής τους. Αντίθετα, δεν θα πρέπει να γίνει δεκτή η δυνατότητα λήψεως και δημοσίευσης φωτογραφίας θανόντος προσώπου της επικαιρότητας επί της νεκρικής κλίνης. Η απαγόρευση δικαιολογείται για λόγους ηθικού συμφέροντος των οικείων του θανόντος, στους οποίους περιέρχεται και η προστασία της εικόνας του αποβιώσαντος.

Η φωτογράφιση και έκθεση της φωτογραφίας προσώπων με σωματική μειονεξία, λόγω ακριβώς της παρεκκλίσεώς τους από τα φυσιολογικά μέτρα, συνιστά όχι μόνο προσβολή της εικόνας, αλλά και ανεπίτρεπτη προσβολή του ψυχικού κόσμου του ανθρώπου. Η νομολογία δέχεται ότι υπάρχει προσβολή της προσωπικότητας << όταν το φωτογραφιζόμενο άτομο εμφανίζει στην επίμαχη φωτογραφία κάποια σωματική του μειονεξία (αναπηρία, παχυσαρκία, δυσμορφία), απεικονίζεται γυμνό ή ημίγυμνο ή η φωτογραφία του συνοδεύει δημοσίευμα στο οποίο τονίζονται σωματικές μειονεξίες, άμεσα σχετιζόμενες με τη δική του σωματική μειονεξία, όπως στην προκειμένη περίπτωση την παχυσαρκία >>.¹⁷

16. Σούρλας, ΕΡΜ ΑΚ, Εισαγ. αρθρ. 57-60, 83· Πλαγιαννάκος, Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας, ΕλλΔ/νη 1996, 118 επ· Καρακατσάνης, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο, ΕΡΜ ΑΚ, άρθρο 57, αρ. 9. ΕφΘεσ 3424/1989, Αρμ. 1989, 1205 επ.

17. ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 36,1665.

2. Δικαιολογητικοί λόγοι ή λόγοι αίροντες τον παράνομο χαρακτήρα της επεμβάσεως.

Οι λόγοι που δικαιολογούν την επέμβαση στην προσωπικότητα είναι δυνατόν να διακριθούν σε απόλυτους και σχετικούς. Απόλυτοι λόγοι, είναι εκείνοι που επιτρέπουν στο δράστη να ενεργήσει όπως ενήργησε, χωρίς να χρειάζεται να προβεί σε προηγούμενη αξιολόγηση ή στάθμιση των αγαθών που συγκρούονται. Οι λόγοι αυτοί αναγνωρίζονται συνήθως από το νόμο, όπως η συναίνεση του θύματος, η ιδιότητά του ως προσώπου του δημόσιου βίου, κ.ο.κ. Σχετικός είναι και ο λόγος που απαιτεί στάθμιση των συμφερόντων προκειμένου να κριθεί αν υπάρχει ή όχι δικαίωμα επεμβάσεως (π.χ. φωτογράφιση ατόμου που δεν ανήκει στην κατηγορία των προσώπων της επικαιρότητας). Οι δικαιολογητικοί λόγοι είναι δυνατόν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες : α) Σε αυτούς που θεμελιώνονται σε ειδική διάταξη του νόμου, β) Σε αυτούς που θεμελιώνονται στη συναίνεση του θύματος και γ) Στους λόγους που θεμελιώνονται στην ανάγκη προστασίας δικαιολογημένου συμφέροντος (άρθρο 367 Π.Κ.).

A. Στάθμιση συμφερόντων.

Η εφαρμογή ή όχι των διατάξεων περί προστασίας της προσωπικότητας από επεμβάσεις του τύπου κρίνεται βάσει του αποτελέσματος της σταθμίσεως των δυο αντιτιθέμενων έννομων αγαθών ή συμφερόντων : της προστασίας της προσωπικότητας και της ελευθερίας του τύπου. Αφετηρία της σταθμίσεως μπορούν να αποτελέσουν οι συγκρουόμενες ατομικές ελευθερίες, ήτοι η ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας και η ελευθερία εκφράσεως, οι οποίες ανήκουν αδιάσπαστα στην αξία του ανθρώπου. Οι ελευθερίες αυτές τριτενεργούν έμμεσα στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου κυρίως, μέσω της ΑΚ 57, και αποτελούν συγχρόνως, έννομα αγαθά του ιδιωτικού δικαίου, τα οποία θεμελιώνουν αξίωση αποχής από ορισμένη συμπεριφορά και αξίωση για ενεργητική συμπεριφορά. Η στάθμιση όμως, μπορεί να ξεκινήσει και από το απόλυτο, αποκλείον κάθε επέμβαση τρίτου, δικαίωμα της προσωπικότητας του προσβληθέντος. Η επέμβαση στο έννομο αυτό πεδίο είναι κατ' αρχήν, παράνομη, εφ' όσον διαπιστωθεί ότι το προσβληθέν αγαθό αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητας. Αφού διευκρινιστεί ότι το αγαθό που προσεβλήθη περιλαμβάνεται στο πεδίο αυτό, σε ένα δεύτερο βήμα, εξετάζεται κατά πόσο ο προσβάλλων είναι δυνατόν να επικαλεσθεί ένα << δικαίωμα >> επεμβάσεως, έναν

από τον νόμο οριζόμενο λόγο άρσεως του παράνομου χαρακτήρα της πράξεως (άμυνα, κατάσταση ανάγκης, κλπ.), ή την ύπαρξη δικαιολογημένου συμφέροντος, μέσω του οποίου εκφράζεται η συνταγματική αρχή της ελευθεροτυπίας στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου.

Από τους λόγους που η έννομη τάξη αναγνωρίζει ως δικαιολογούντες την επέμβαση ή ως αίροντες τον παράνομο χαρακτήρα της επεμβάσεως, κανένας δεν αφορά αποκλειστικά τις προσβολές της προσωπικότητας μέσω επεμβάσεων του τύπου.

B. Συναίνεση.

Η συναίνεση δεν ταυτίζεται με την παραίτηση καθώς δεν αναφέρεται στο δικαίωμα αυτό καθ' εαυτό, αλλά στην άσκησή του σε συνάρτηση με μία συγκεκριμένη επέμβαση. Ο νομικός χαρακτήρας της συναίνεσεως αμφισβητείται ιδιαίτερα. Υποστηρίζεται ότι η συναίνεση του παθόντος αποτελεί δήλωση δικαιοπρακτικής βουλήσεως¹⁸ ή κατ' άλλους, ενέργεια με οιονεί δικαιοπρακτικό χαρακτήρα.

Ωστόσο, ενώ παλαιότερα ο δικαιοπρακτικός ή οιονεί δικαιοπρακτικός χαρακτήρας της συναίνεσεως ήταν γενικά αποδεκτός, σήμερα, αμφισβητείται η δυνατότητα επεμβάσεως μέσω δικαιοπραξίας σε προσωπικά έννομα αγαθά όπως η προσωπικότητα. Για το λόγο αυτό, υποστηρίζεται ότι, η συναίνεση αποτελεί υλική πράξη με την ιδιομορφία ότι, για την ερμηνεία και τις προϋποθέσεις της, λαμβάνονται υπόψη οι διατάξεις περί δικαιοπρακτικής δηλώσεως βουλήσεως.¹⁹

Παρόλα αυτά, όταν η συναίνεση περιλαμβάνει στοιχεία της προσωπικότητας που δεν έχουν εμπορευματικό χαρακτήρα, επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη η βούληση του φορέα του δικαιώματος, ανεξάρτητα από την δικαιοπρακτική του ικανότητα. Η συναίνεση μπορεί να είναι ρητή ή σιωπηρή, άμεση ή έμμεση. Η συναίνεση παρέχεται για συγκεκριμένη και σαφώς προσδιορισμένη επέμβαση, και ενδέχεται να προβλέπεται και η χρονική της διάρκεια. Ακόμα όμως και όταν υπάρχει χρονική πρόβλεψη, η συναίνεση είναι ελεύθερα ανακλητή: << Η μετά την ανάκληση της συναίνεσεως συνέχιση λήψεως φωτογραφιών συνιστά προσβολή της προσωπικότητας, άσχετα αν η ανάκληση αποτελεί ενδεχομένως αθέτηση συμβατικής δεσμεύσεως >>²⁰. Από τη συναίνεση υπό στενή έννοια, θα πρέπει να διακριθεί η έγκριση, που συνιστά παραίτηση από τα ένδικα μέσα, η οποία πραγματοποιείται

---

18. Παπαχρήστου, Η οιονεί δικαιοπραξία, Κριτική προσέγγιση μιας δογματικής κατασκευής, 1989, 98 σύμφωνα με τον οποίο η κατά το άρθρο 236 ΑΚ παροχή συναίνεσεως συνιστά δικαιοπραξία, ενώ η συναίνεση του παθόντος αποτελεί οιονεί δικαιοπραξία.

19. BGH, NJW 80, 1903.

20. ΜονΠρωτΣύρου 168/1979, ΝοΒ 27, 832.

μετά την προσβολή. Η τελευταία, δεν συνιστά λόγο αίροντα *a posteriori* την προσβολή, αλλά στερεί το θύμα από την ένδικη προστασία. Η διαφορά της συναίνεσης από την έγκριση έγκειται στο ότι, η συναίνεση δίνεται εκ των προτέρων, ενώ η έγκριση παρέχεται μετά την επιχείρηση της δικαιοπραξίας. Στις περιπτώσεις προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας είναι νοητή τόσο η συναίνεση, όσο και η έγκριση. Η άνευ συναίνεσης χρήση στοιχείων της προσωπικότητας συνιστά παράνομη προσβολή, η οποία δεν είναι δυνατόν να αρθεί με την έγκριση της γενόμενης προσβολής. Η έγκριση ανατρέχει στο χρόνο της δικαιοπραξίας ή της παρεμφερούς νομικής πράξης και από την αναδρομική ενέργεια αυτής δεν επηρεάζονται τα δικαιώματα που τρίτοι απέκτησαν πριν την έγκριση (ΑΚ 238), ενώ τα αποτελέσματα της συναίνεσης γεννώνται από τη στιγμή της επιχείρησης της κύριας δικαιοπραξίας ή της πράξης για την οποία παρέχεται η συναίνεση. Η συναίνεση αποτελεί όρο του σύννομου της πράξης μέσω της οποίας θίγεται στοιχείο της προσωπικότητας. Η παροχή της δηλαδή, καθιστά την πράξη νόμιμη, ενώ η έλλειψη συναίνεσης καθιστά την πράξη καταρχήν παράνομη. Αντιθέτως, η έγκριση δεν αίρει εκ των υστέρων, δηλαδή αναδρομικά, την παρανομία πράξεως που θίγει την προσωπικότητα και η οποία όμως δεν έχει αναπτύξει ακόμα τα έννομά της αποτελέσματα.²¹

Η συναίνεση είναι δυνατόν να ανακληθεί μέχρι την επιχείρηση της δικαιοπραξίας ή της πράξεως ενώ η έγκριση δεν είναι δυνατόν να ανακληθεί γιατί συνιστά αντιφατική και καταρχήν αντισυναλλακτική και καταχρηστική συμπεριφορά. Τέλος, αντίθετα από την συναίνεση, η έγκριση δεν μπορεί να δοθεί υπό προθεσμία ή υπό διαλυτική αίρεση.²² Από απόψεως δικονομικού δικαίου, σε περίπτωση παροχής εγκρίσεως ο εναγόμενος πρέπει να αποδείξει τη συνδρομή των περιστατικών που θεμελιώνουν την έγκριση.

Η συναίνεση και έγκριση του παθόντος πρέπει απαραίτητως να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις : α) Ικανότητα διάκρισης, β) Σαφήνεια της δηλώσεως, γ) Σοβαρότητα και δεσμευτικότητα, δ) Γνώση των περιστάσεων, ε) Ανεπηρέαστη βούληση, στ) Περιθώριο αυτοδιάθεσης και ζ) Μη αντίθεση με τα χρηστά ήθη.

Συναίνεση για δημοσιογραφική χρήση πληροφοριών θεωρείται ότι υπάρχει πάντα, οσάκις, δίδεται συνέντευξη. Οι πληροφορίες γύρω από το πρόσωπο του ερωτώμενου μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωρίς περιορισμούς από πλευράς προστασίας της προσωπικότητας, εφ' όσον ο ίδιος ο φορέας του δικαιώματος δεν διατυπώσει επιφυλάξεις πριν από τη δημοσίευση. Στις περιπτώσεις συνεντεύξεως, είθισται, πριν από τη δημοσίευση, να τίθεται υπ' όψη του ερωτώμενου το κείμενο της

21.ΑΠ 524/1962, ΕΕΝ 30, 109.

22.Γαζής ΕΡΜ ΑΚ 238 αριθμ. 7, Μπαλής, Γενικά Αρχαία του Αστικού Δικαίου, 1955, παρ. 128.

συνεντεύξεως, η μαγνητοταινία ή οι φωτογραφίες για να διατυπώσει ενδεχόμενες επιφυλάξεις, χωρίς όμως αυτό να έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τα μέσα ενημερώσεως, εφ' όσον δεν υπάρχει υπέρβαση των ορίων της συναινέσεως.

Γ. Δικαιολογημένο συμφέρον.

Αποφασιστικό κριτήριο για το εάν η εκ μέρους του τύπου επίκληση δικαιολογημένου ενδιαφέροντος συνιστά λόγο που δικαιολογεί την επέμβαση στην προσωπικότητα είναι το αληθές ή όχι του περιεχομένου του δημοσιεύματος. Ειδικότερα, σε περίπτωση δημοσιευμάτων που αφορούν την τιμή ενός προσώπου, εάν ο ισχυρισμός είναι αληθής και δεν υπάρχει εξύβριση, τότε δεν θίγεται το δικαίωμα της τιμής και δεν τίθεται ζήτημα δικαιολογητικών λόγων της πράξεως. Εάν αντίθετα, ο ισχυρισμός είναι αναληθής, τότε δεν υπάρχει πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας εκφράσεως και δεν τίθεται συνεπώς, θέμα αντικειμενικής συγκρούσεως συμφερόντων. Ακόμα και στην περίπτωση δικαιολογημένου συμφέροντος, ο συντάκτης αληθούς δημοσιεύματος δεν απαλλάσσεται, εάν ο προσβλητικός της προσωπικότητας ισχυρισμός αποτελεί συγχρόνως εξύβριση. Απαιτείται όμως, απόδειξη της προθέσεως εξυβρίσεως.

Συνεπώς, είναι δυνατόν να εμφανιστούν στην πράξη δύο περιπτώσεις :

- α) Δημοσίευση αληθών περιστατικών για τα οποία υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον και τήρηση εκ μέρους του συντάκτη των συναλλακτικών υποχρεώσεων του τύπου. Στην περίπτωση αυτή δεν τίθεται κατά κανόνα θέμα σταθμίσεως συμφερόντων, διότι δεν υπάρχει παράνομη προσβολή της προσωπικότητας.
- β) Δημοσίευση αληθών περιστατικών για τα οποία υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ο συντάκτης όμως παραβίασε (είτε κατά το στάδιο της έρευνας είτε κατά το στάδιο της δημοσίευσης) μία από τις συναλλακτικές αρχές του τύπου, όπως για παράδειγμα, τον ιδιωτικό βίο του προσώπου. Στην περίπτωση αυτή, επιβάλλεται στάθμιση μεταξύ του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας και του δικαιολογημένου συμφέροντος. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής θα πρέπει να ερευνηθεί σε συνάρτηση με το αντικείμενο και τη μορφή του δημοσιεύματος. Με άλλα λόγια, ο δικαστής θα πρέπει να λάβει υπόψη : α) Την προσωπικότητα του θιγομένου, β) την φύση της πληροφορίας, γ) Το σκοπό της πληροφόρησης και τα κίνητρα του δράστη, δ) Τους αποδέκτες της πληροφόρησης, ε) Τα μέσα με τα οποία αποκτήθηκε η πληροφορία, στ) Τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες αποκτήθηκε, ζ) Το δικαστήριο οφείλει να κρίνει, αν η προσβολή της προσωπικότητας υπήρξε σημαντική καθώς και εάν ήταν απαραίτητο να αποκαλυφθεί η ταυτότητα του θιγομένου.

Δημοσιεύματα με εξ ολοκλήρου φανταστικό περιεχόμενο, δεν επιφέρουν προσβολή της προσωπικότητας, παρά μόνο εάν μέσα από αυτά είναι δυνατόν να αναγνωρισθούν, από μια μερίδα του αναγνωστικού κοινού, συγκεκριμένα πρόσωπα και καταστάσεις.

Δ. Παράνομος χαρακτήρας των επεμβάσεων στον ιδιωτικό βίο.

Οι ιδιαιτερότητες των προσβολών της προσωπικότητας μέσω επεμβάσεων του τύπου στον ιδιωτικό βίο δικαιολογούν την ιδιαίτερη αντιμετώπιση τόσο του παρανόμου όσο και των δικαιολογητικών λόγων ή λόγων που αίρουν τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς.

Μόνη η διάδοση πραγματικών περιστατικών από την ιδιωτική σφαίρα ενός προσώπου συνιστά, κατ' αρχήν, παράνομη συμπεριφορά, εφ' όσον ο θιγόμενος επιθυμεί τη διαφύλαξη της μυστικότητας των στοιχείων αυτών. Το διαδιδόμενο πραγματικό γεγονός πρέπει να είναι αληθές, να ανταποκρίνεται δηλαδή στην πραγματικότητα, διότι αλλιώς, δεν καθίσταται γνωστό στοιχείο της ιδιωτικής ζωής του θιγομένου.

VII. Συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου.

Οι δραστηριότητες του τύπου συνεπάγονται αναμφισβήτητα την άσκηση κυριαρχίας επί ενός πεδίου δράσεως, συγκεκριμένα του πεδίου της δημοσιότητας. Η μη τήρηση των αρχών που μετουσιώνονται στις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου χάριν προστασίας της προσωπικότητας, συνιστά παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας και θεμελιώνει το παράνομο της συμπεριφοράς υπό την έννοια της ΑΚ 914. Οι αρχές αυτές ορίζονται ή συνάγονται από το σύνολο της έννομης τάξης και ειδικότερα από : α) τις συνταγματικές, ποινικές και ιδιωτικού δικαίου διατάξεις που αναφέρονται άμεσα στον τύπο, β) τις συνταγματικές, διοικητικές, ποινικές και ιδιωτικού δικαίου διατάξεις που σε συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμόζονται και στον τύπο και γ) τις γενικές ρήτρες και αρχές του δικαίου, όπως η αρχή της καλής πίστεως, των χρηστών ηθών, τα συναλλακτικά ήθη, η αρχή της υπέρμετρης βλάβης, η αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως, κ.ο.κ.

Υπεύθυνος έναντι τρίτων για την τήρηση των συναλλακτικών υποχρεώσεων του τύπου είναι, κατά πρώτο λόγο, ο ιδιοκτήτης του εντύπου, ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο μόνο του Ν. 1178/1981 υπέχει αδιοπρακτική ευθύνη, έστω και αν δεν τον βαρύνει υπαιτιότητα (πρόθεση σύμφωνα με την ΑΚ 919 ή γνώση κατά την ΑΚ 920). Ως προς την ευθύνη του ιδιοκτήτη, ο Νόμος 1178/1981 διεύρυνε σε σχέση με τον

α.ν. 1092/1938, την αστική ευθύνη, καθιστώντας υπεύθυνο, παράλληλα με τον συντάκτη και τον ιδιοκτήτη του εντύπου. Η ευθύνη του ιδιοκτήτη θεμελιώνεται στη δικαιοπολιτική αρχή, βάσει της οποίας, ο ιδιοκτήτης οφείλει να ορίσει έναν υπεύθυνο για τον έλεγχο της τηρήσεως των συναλλακτικών υποχρεώσεων του τύπου από τους συντάκτες των προς δημοσίευση κειμένων.²³ Σύμφωνα δε με το Ν. 1178/1981 ο ιδιοκτήτης ευθύνεται ανεξαρτήτως πταίσματος, το οποίο όμως απαιτείται να συντρέχει στο πρόσωπο του συντάκτη ή αν αυτός είναι άγνωστος του εκδότη ή του διευθυντή του εντύπου.

Η υποχρέωση τηρήσεως των συναλλακτικών υποχρεώσεων βαρύνει και τον ίδιο τον συντάκτη του άρθρου, το οποίο εγκυμονεί κινδύνους για την προσωπικότητα τρίτων. Από το βαθμό επικινδυνότητας των σχολίων ή ειδήσεων που περιλαμβάνει το προς δημοσίευση κείμενο, εξαρτάται και ο βαθμός επιμέλειας που υποχρεούνται να καταβάλλουν οι δημοσιογράφοι, με σκοπό την τήρηση των συναλλακτικών υποχρεώσεων του τύπου. Το γεγονός ότι ο δημοσιογράφος όφειλε να τηρήσει τις συναλλακτικές υποχρεώσεις και να αποφύγει την προσβολή της προσωπικότητας του τρίτου, σημαίνει, κατ' αρχήν, ότι η συμπεριφορά του είναι παράνομη. Το γεγονός επίσης, ότι μπορούσε να προβλέψει και να αποφύγει την προσβολή της προσωπικότητας, τηρώντας και πάλι τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του (σύμφωνα με τα μέτρα ενός μέσου συνετού εκπροσώπου του επαγγέλματος), σημαίνει ότι η συμπεριφορά του δικαιολογεί την προσωπική μομφή, ότι υπάρχει υπαιτιότητα. Η ίδια συμπεριφορά, ήτοι, η αμελής συναλλακτική συμπεριφορά, πληροί και το στοιχείο του παρανόμου και της υπαιτιότητας. Ο προσβληθείς θα φέρει το βάρος της απόδειξης της αντισυναλλακτικής συμπεριφοράς του εκπροσώπου του τύπου, αποδεικνύοντας απλώς τα πραγματικά περιστατικά, βάσει των οποίων, προκύπτει η παράλειψη τηρήσεως οφειλόμενων υποχρεώσεων του τύπου και συνεπώς, ο παράνομος και κατ' αρχήν, υπαίτιος χαρακτήρας της συμπεριφοράς.

1. Συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου και δημοσιογραφική δεοντολογία – Ιστορική Αναδρομή.

Πέρα από το νομικό πλαίσιο που συνοδεύει την άσκηση του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας εκφράσεως, οι συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου συγκαθορίζονται και από τις αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

23.ΑΠ 1283/1987 ΝοΒ 35,1455· ΠοινΧρ 1988, 88.

Στα 1918 οι γάλλοι δημοσιογράφοι αποκτούν μία χάρτα, η οποία ισχύει και σήμερα, αλλά δεν αναγνωρίζεται από τους εργοδότες. Ένας κώδικας δημοσιογραφικής ηθικής υιοθετείται από την παναμερικανική συνδιάσκεψη Τύπου το 1926. Το 1928, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας εκδίδει ψήφισμα με το οποίο εκφράζεται, μεταξύ άλλων, η επιθυμία του δημοσιογραφικού κλάδου για την δημιουργία ειδικών επαγγελματικών δικαστηρίων.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Διεθνής Ομοσπονδία των Δημοσιογράφων, στην οποία περιλαμβάνεται το σύνολο των ευρωπαϊκών και αμερικανικών επαγγελματικών οργανώσεων του τύπου, εκδίδει στις 25 Απριλίου 1954 στο Μπορντώ, διακήρυξη των υποχρεώσεων των δημοσιογράφων, στην οποία περιλαμβάνονται τα βασικά καθήκοντα των δημοσιογράφων στο πεδίο της έρευνας, της συντάξεως και του σχολιασμού των γεγονότων. Η διακήρυξη επιβάλλει το σεβασμό της αλήθειας, την ελευθερία της πληροφόρησης, των σχολίων και της κριτικής, τη δημοσίευση μόνο των πληροφοριών εκείνων των οποίων είναι γνωστή η προέλευση. Απαγορεύει την απόκρυψη σημαντικών πληροφοριών, την πλαστογράφηση εγγράφων και στοιχείων, τη χρησιμοποίηση παράνομων μεθόδων προς απόκτηση πληροφοριών, φωτογραφιών και εγγράφων. Επιβάλλει την επανόρθωση κάθε πληροφορίας όταν αποδεικνύεται λανθασμένη, τη διαφύλαξη του επαγγελματικού απορρήτου και των πηγών εμπιστευτικών πληροφοριών. Απαγορεύει επίσης τη λογοκλοπή, τη συκοφαντία, το λίβελο, την κακολογία χωρίς επιχειρήματα, και τη δωροδοκία για τη δημοσίευση ή την απόκρυψη μιας πληροφορίας.

Ο Ιταλικός Κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας, που συντάχθηκε δέκα χρόνια μόλις μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αποτελείται από δέκα άρθρα, στα οποία ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι δημοσίευση ειδήσεως ή σχολίου δεν πρέπει να αναστατώνει την συλλογική εθνική συνείδηση ή ότι η είδηση ή το σχόλιο δεν πρέπει ποτέ να τροφοδοτούν τα νοσηρά ή τα καταστροφικά ένστικτα του αναγνώστη.

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, το Συμβούλιο Τύπου, μέλη του οποίου είναι εκδότες και δημοσιογράφοι, υιοθετεί, το 1973, έναν Κώδικα του Τύπου όπου περιλαμβάνονται οι κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς. Αποτελείται από 16 βασικές αρχές, εκ των οποίων οι σημαντικότερες είναι :

- α) Ο σεβασμός της αλήθειας και η σύμφωνη προς αυτήν ενημέρωση της κοινής γνώμης,
- β) Η απαγόρευση χρησιμοποίησεως αθέμιτων μέσων και μεθόδων για την εξασφάλιση ειδήσεων, πληροφοριών και εικόνων,
- γ) Η προστασία της προσωπικότητας, ιδίως του ιδιωτικού βίου και της σφαίρας του απορρήτου,
- δ) Η υποχρέωση ίσης μεταχείρισης χωρίς διάκριση φυλής, εθνικότητας, ή θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Είκοσι χρόνια μετά τον πρώτο χάρτη επαγγελματικών καθηκόντων, τον οποίο υιοθέτησε το εθνικό σωματείο δημοσιογράφων της Γαλλίας το 1918, ακολούθησε συμπλήρωσή του. Κατά τον νέο κώδικα, η ευθύνη του δημοσιογράφου, υπερακοντίζοντας τις ποινικές διατάξεις, επεκτείνεται και σε κείμενα που δεν φέρουν την υπογραφή του. Το 1971, οι ενώσεις γάλλων δημοσιογράφων υιοθετούν τη διακήρυξη του Μονάχου, το αίτημά τους όμως να περιληφθεί αυτή στη συλλογική σύμβαση εργασίας δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα δεκτό.

Στη Μεγάλη Βρετανία, η επιρροή του Βρετανικού Συμβουλίου Τύπου οδήγησε στην απόρριψη από το Κοινοβούλιο προτάσεως, για την αναγνώριση ενός ιδιωτικού δικαίου δικαιώματος ιδιωτικού βίου, το οποίο θεωρήθηκε αφενός, περιττό, λόγω της υπάρξεως της ποινικής προστασίας του ιδιωτικού βίου, αφετέρου, ενέχον κινδύνους για την ελευθερία του τύπου.

Η Βελγική Επιτροπή Δεοντολογίας του Τύπου συνέταξε το 1951, Κώδικα Δεοντολογίας υπό τον τίτλο << δικαιώματα και καθήκοντα του δημοσιογράφου >>, ενώ και η Ολλανδία υιοθέτησε τη διακήρυξη του Μπορντώ και την έχει αποδεχθεί ως εθνικό κώδικα δεοντολογίας.

Στην Ελλάδα, η ΕΣΗΕΑ διαφοροποιούμενη από την παλαιά της στάση το Νοέμβριο του 1989, κατά την οποία ένας Κώδικας Δεοντολογίας ήταν περιττός, κατέληξε τον Μάιο του 1998, στη διατύπωση Αρχών Δεοντολογίας του Δημοσιογραφικού Επαγγέλματος που εγκρίθηκαν στη γενική συνέλευση των μελών της. Αξιοσημείωτο είναι ότι, στο άρθρο 5 ορίζεται το καθήκον των δημοσιογράφων αποφυγής χρηματισμού τους με μισθοδοσία από απόρρητα κονδύλια και η απασχόλησή τους σε θέση λόγω της οποίας ενδέχεται να θιγεί η δημοσιογραφική τους ανεξαρτησία. Το πλέγμα αυτών των αρχών συγκαθορίζει τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου για την ασφάλεια και προστασία της προσωπικότητας, για τους εξής λόγους : 1) Διότι οι κανόνες αυτοί αποτελούν τον αυτοπεριορισμό του τύπου, ο οποίος, με τον τρόπο αυτό, καθορίζει και το πλαίσιο της κοινωνικής του ευθύνης. Οι αυτοπεριορισμοί του τύπου, μέσω των δεοντολογικών κανόνων, ορίζουν << το κοινωνικώς υποχρεούσθαι >>, προσδιορίζοντας την έννοια της καλής πίστης και των κρατουσών αντιλήψεων, με συνέπεια η παράλειψη των υποχρεώσεων αυτών να συνιστά παράνομη συμπεριφορά. 2) Διότι προσδιορίζουν την υπαιτιότητα, καθώς τα κριτήρια της συμπεριφοράς του δράστη αναζητούνται στην επιμέλεια που πρέπει να επιδείξει ο μέσος συνετός ευσυνείδητος εκπρόσωπος του τύπου. Παράλειψη συνεπώς, τηρήσεως των κανόνων δεοντολογίας συνιστά αμελή και παράνομη συμπεριφορά. 3) Οι δεοντολογικοί κανόνες πληρούν την έννοια των συναλλακτικών ηθών και υπεισέρχονται μέσω της συναλλακτικής καλής πίστεως στις γενικές ρήτρες του δικαίου. Στη γερμανική επιστήμη και νομολογία, γίνεται δεκτό ότι, οι

δεοντολογικοί κανόνες αποτελούν δεσμευτικές επαγγελματικές υποχρεώσεις επιμέλειας των εκπροσώπων του τύπου. Αξιόλογο είναι ότι στο προοίμιο του γερμανικού κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας αποκλείεται ρητά η θεμελίωση ευθύνης στους περιλαμβανόμενους στον κώδικα κανόνες συμπεριφοράς.

2. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον αλήθειας.

Το καθήκον αλήθειας δεν σημαίνει πάντοτε ότι οι ισχυρισμοί είναι αντικειμενικά ακριβείς και ανταποκρίνονται στην αντικειμενική αλήθεια. Η υποχρέωση συνίσταται στο καθήκον τηρήσεως της καλής πίστωσης ως προς την ακρίβεια της είδησης και στην επίδειξη της απαιτούμενης κατά τις περιστάσεις επιμέλειας.²⁴ Το καθήκον του τύπου συνίσταται στη φιλαλήθεια και ειλικρίνεια κατά τη μετάδοση της ειδήσεως, με άλλα λόγια, στην υποκειμενική αλήθεια. Ο τύπος οφείλει να απέχει από διαστρεβλώσεις και παραποιήσεις, ενώ φήμες και υποθέσεις δεν πρέπει να παρουσιάζονται ως γεγονότα.

A. Διάκριση δημοσιευμάτων.

αα. Ειδήσεις.

Το αυξημένο καθήκον πρέπει να αντισταθμίζεται από τις ειδικές περιστάσεις, όπως η πίεση του χρόνου, το πλήθος των πληροφοριών και η εξάρτηση από ξένες πηγές. Βεβαίως, η απαιτούμενη από τον τύπο επιμέλεια συνίσταται στην εκ μέρους των εκπροσώπων του κλάδου αντικειμενική και σοβαρή προσπάθεια για την σύμφωνη με την αλήθεια παρουσίαση των ειδήσεων. Εκείνο που βαρύνει ιδιαίτερα είναι η ακρίβεια του πυρήνα της είδησης, ενώ η ανακρίβεια ορισμένων ασήμαντων λεπτομερειών δεν παραβιάζει το καθήκον αληθείας. Ωστόσο, η αναδημοσίευση ανακριβών ειδήσεων και κρίσεων προσβλητικών για την προσωπικότητα τρίτων, εφ' όσον υφίσταται ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, και εφ' όσον ο αναδημοσιεύων καθιστά σαφές ότι δεν συμμαρτίζεται τις απόψεις αυτές, δεν συνιστά παραβίαση του καθήκοντος αληθείας.

---

²⁴Όσον αφορά τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ η υποχρέωση σεβασμού στηρίζεται επιπλέον και α) στο άρθρο 3 παρ. 1β Ν. 2328/1995, β) Ν. 2172/1993 άρθρο 35 παρ. 4^α, άρθρο μόνο Ν. 1178/1981 που εφαρμόζεται αναλόγως, Ν. 1730/1987 άρθρο 3 παρ. 2^ε, γ) Κανονισμός Δεοντολογίας 1/91 και 2/91 του ΕΣΡ κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 3 αρ.2 του Ν. 1866/1989.

ββ. Κρίσεις και σχόλια.

Οσάκις αφορμή μιας κρίσεως ή ενός σχολίου είναι ένα πραγματικό γεγονός, όπως συμβαίνει συχνά, το καθήκον αληθείας επεκτείνεται και σε αυτά.

B. Υποχρέωση επανορθώσεως.

Απόρροια του καθήκοντος αλήθειας είναι η υποχρέωση επανορθώσεως του ανακριβούς δημοσιεύματος. Εάν τα αναληθή ή ανακριβή στοιχεία του δημοσιεύματος στοιχειοθετούν προσβολή της προσωπικότητας, η επανόρθωσή τους επιβάλλεται από τις ΑΚ 57 και 59. Η αξίωση επανορθώσεως ικανοποιείται και μέσω των διατάξεων του ΚΠολΔ για προσωρινή ρύθμιση της καταστάσεως και ειδικότερα μέσω του άρθρου 732. Η επανόρθωση είναι δυνατή, στο πλαίσιο της παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας, με καταδίκη του προσβάλλοντος σε αυτοπρόσωπη θετική ενέργεια. Με το Νόμο 1730/1987, άρθρο 3 παρ.12-14, και εν συνεχεία, με το Ν. 1866/1989, άρθρο 6 παρ. 8, η υποχρέωση επανορθώσεως επεκτάθηκε τόσο στα κρατικά όσο και στα ιδιωτικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα.

Γ. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον σεβασμού των απόψεων.

Η αρχή του σεβασμού των απόψεων είναι συνυφασμένη με τη γενική δικαιοκή αρχή *audiatur et altera pars*, η οποία βρίσκει την συνταγματική της απήχηση στην αρχή της προηγουμένης ακροάσεως (άρθρο 20 παρ. 2 Σ). Εκφράζεται σε διάφορες διατάξεις μεταξύ των οποίων η ΑΚ 57 και η γενική ρήτρα της καλής πίστεως των διατάξεων 281 και 288 ΑΚ (έμμεση τριτενέργεια).

Δ. Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον διαμορφώσεως της κοινής γνώμης.

Το καθήκον διαμορφώσεως της κοινής γνώμης εισχωρεί στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου συμφέροντος. Η αποχή από την παρουσίαση σκηνών βίας, η απαγόρευση εξυμνήσεως τρομοκρατικών

ενεργειών, εγκλημάτων, ή επιτευγμάτων εγκληματιών, η λεπτομερής περιγραφή αυτοκτονιών, η απαγόρευση υπερβολικής εξύμνησης επιτευγμάτων της ιατρικής που μπορεί να έχει ως συνέπεια τη δημιουργία αβάσιμων ελπίδων²⁵, αποτελούν στην πραγματικότητα συναλλακτικές υποχρεώσεις προστασίας της κοινής γνώμης εκ μέρους του τύπου και γενικότερα των μέσων μαζικής επικοινωνίας, ως παραγόντων σχηματισμού της κοινής γνώμης. Όσον αφορά ειδικότερα, ειδήσεις και σχόλια που αφορούν τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας και την εν γένει λειτουργία των κρατικών θεσμών, εφ' όσον δεν εμπίπτουν στην διάταξη του άρθρου 146 Π.Κ. περί παραβιάσεως μυστικών της Πολιτείας, η παρουσίασή τους πρέπει να γίνεται κατά τρόπο που να μην ενσπείρει πανικό στο αναγνωστικό κοινό.

Στις διατάξεις που απαγορεύουν δημοσιεύσεις προκειμένου να εξασφαλισθεί η ομαλή απονομή της δικαιοσύνης, ενέπιπτε και το καταργηθέν άρθρο 39 παρ. 3 του α.ν. 1092/1938, σύμφωνα με το οποίο, παρείχeto η δυνατότητα στον εισαγγελέα να απαγορεύσει δημοσίευμα σχετικό με διενεργούμενη ανάκριση. Η συνταγματικότητα της διατάξεως αυτής κρίθηκε από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου στην απόφαση 794/1976²⁶. Η απόφαση αυτή δέχθηκε ότι το δικαίωμα ελεύθερης εκφράσεως και η μέσω του τύπου διάδοση των στοχασμών δεν είναι απεριόριστη. Επιτρέπεται με νόμους να θεσπίζονται απαγορεύσεις εφ' όσον αυτές υπαγορεύονται από κοινωνικό ή δημόσιο συμφέρον και δεν αποσκοπούν στο να πλήξουν την εκδήλωση ορισμένης γνώμης, ούτε ανατρέπουν τη βάση του σχετικού δικαιώματος και δυσχεραίνουν υπέρμετρα την άσκησή του.²⁷

Από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συνάγεται ότι, μέτρα τα οποία αποσκοπούν να αποτρέψουν << δίκη μέσω του τύπου >> είναι νόμιμα υπό το πρίσμα του άρθρου 10 της Συμβάσεως της Ρώμης. Η απαγόρευση όμως, αντικειμενικής και ειδησεογραφικής πληροφόρησης για την έκβαση μιας δίκης, για την οποία υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, δεν καλύπτεται από το σκοπό αυτό, ακόμα και όταν υπάρχει κίνδυνος να ασκηθεί, μέσω του δημοσιεύματος, πίεση στα διάδικα μέρη. Και πάλι κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια του << αναγκαίου >> προϋποθέτει την ύπαρξη << πιεστικής κοινωνικής ανάγκης >>. Εφόσον διαπιστωθεί ότι η επέμβαση ανταποκρίνεται σε << πιεστική κοινωνική ανάγκη >>, το Δικαστήριο ερευνά, εάν η επέμβαση είναι << ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό >>.²⁸

25. Άρθρο 21 των Αρχών Δεοντολογίας του Δημοσιογραφικού Επαγγέλματος της ΕΣΗΕΑ και άρθρο 14 του Γερμανικού Δεοντολογικού Κώδικα.

26. ΠοινΧρ 1977, 299.

27. Κρουσταλλάκης, Η ελευθερία έκφρασης, γνώμης και πληροφόρησης, ΕλλΔ/νη 1987, 306.

28. ΕΔΔΑ, Απόφαση The Sunday Times (no 2) case, T. 216, 1991, παρ. 62.

VIII. Δημοσιογραφική Έρευνα

Η εξασφάλιση δημοσιογραφικών πληροφοριών προϋποθέτει την κατ' αρχήν ανεμπόδιστη πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης. Προϋπόθεση της δημοσιογραφικής έρευνας, είναι η ελευθερία διεξαγωγής της. Ειδήσεις προερχόμενες από κρατικές πηγές τότε μόνο μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν δημοσιογραφική πληροφορία, όταν επαληθευθούν μετά από δημοσιογραφική έρευνα. Είναι γενικά αποδεκτό ότι, κατά την κρίση μιας περιπτώσεως προσβολής της προσωπικότητας μέσω του τύπου, λαμβάνεται υπ' όψη η σοβαρότητα της έρευνας και η σκοπιμότητα της δημοσιότητας των επιδιωκόμενων πληροφοριών. Ο έλεγχος όμως αυτός δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί προληπτικά και αυτό για δύο λόγους : Πρώτον, διότι η απόφαση για το εάν και πώς θα χρησιμοποιηθεί μία συγκεκριμένη πληροφορία, εναπόκειται αποκλειστικά και μόνο στη διακριτική ευχέρεια του τύπου. Και δεύτερον, διότι ένας προληπτικός έλεγχος της παροχής πληροφοριών και η κατ' επιλογήν παροχή τους σε << σοβαρά >> έντυπα με αποκλεισμό των ψυχαγωγικών ή άλλων << ελαφρών >> εντύπων, θα συνιστούσε μία αδιαμφισβήτητη κηδεμονία του τύπου από το κράτος. Περισσότερο ίσως απ' όλα, ο προληπτικός έλεγχος της παροχής πληροφοριών θα συνιστούσε δραστικότατο κυρωτικό μέτρο εναντίον του αντιπολιτευόμενου τύπου. Η έννοια του σύγχρονου αστικού φιλελεύθερου κράτους, δημιουργεί μεν δικαίωμα των πολιτών για πληροφόρηση, δεν γεννά όμως αγωγή αξίωση κατά του κράτους. Το δικαίωμα όμως αυτό δεν ταυτίζεται με το ενεργητικό δικαίωμα αντήσεως, συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και ειδήσεων εκ μέρους των επιφορτισμένων για αυτό, δημοσιογραφικών οργάνων. Στην περίπτωση της ενεργητικής πληροφορήσεως, που αποτελεί συστατικό στοιχείο της, από το άρθρο 14 του Συντάγματος, αναγνωριζόμενης ελευθερίας του τύπου και έκφραση της κρατικής εγγυήσεως για την εξασφάλιση της, γεννάται έναντι του κράτους, αξίωση για παροχή πληροφοριών στους φορείς ενημερώσεως της κοινής γνώμης. Η ελευθερία του τύπου δικαιολογεί μεν τη δημοσιογραφική έρευνα γύρω από την ιδιωτική ζωή των ατόμων, σε καμία όμως περίπτωση δεν γεννά αξίωση προς παροχή πληροφοριών, η οποία, και αν ακόμη προβλεπόταν, θα προσέκρουε στις διατάξεις των άρθρων 9 και 5 του Συντάγματος.

Αμφιβολίες έχουν διατυπωθεί ως προς το εάν η συνταγματική αρχή της ελευθερίας του τύπου καλύπτει και τον αλλοδαπό τύπο, ο οποίος, κατά μία άποψη,

δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι εκπληρώνει δημόσιο ή έστω κοινωνικό λειτουργήμα.²⁹

Τέλος, η αναδημοσίευση πληροφοριών που δεν έχουν αμφισβητηθεί καλύπτεται από το μαχητό τεκμήριο της αλήθειας.

ΙΧ. Κατηγορίες προστατευτών αγαθών.

Προκειμένου να καταστούν συγκεκριμένα τα όρια που θέτει το δικαίωμα της προσωπικότητας στην ελευθερία προσβάσεως και συλλογής πληροφοριών, αναγνωρίζονται από τη νομική επιστήμη ορισμένες ευρύτερες κατηγορίες αγαθών, στις οποίες εντάσσονται οι επιμέρους εκφάνσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας. Οι κατηγορίες αυτές συνδέονται με την προστασία : 1) του προφορικού και γραπτού λόγου, 2) της φυσικής και ψυχικής εικόνας του ατόμου, όπως επίσης και 3) με την προστασία από την συλλογή πληροφοριών με σκοπό την ηλεκτρονική τους επεξεργασία.

Α. Προστασία του προφορικού λόγου.

Με την τεχνική δυνατότητα λήψεώς τους, η φωνή και ο λόγος του ανθρώπου αποχωρίσθηκαν από τον φορέα τους, κατά τρόπο ώστε να γίνονται αντικείμενο διαθέσεως. Όταν η φωνή, μετά από ηχοληψία, χρησιμοποιηθεί παρά τη θέληση του φυσικού της φορέα, συνιστά προσβολή του δικαιώματος σεβασμού της προσωπικότητας, όπως επίσης συνιστά, τουλάχιστον κατ' αρχήν, και μόνη η ηχοληψία, έστω και αν δεν ακολουθήσει χρήση. Η ανεπιτήδευτη ανθρώπινη συμπεριφορά θα ήταν κάτω από ένα διαρκή κίνδυνο, εάν η δυνατότητα χρησιμοποίησεως του προφορικού λόγου ήταν απεριόριστη. Εκτός από τις αστικές διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας, η ελευθερία προσβάσεως στις πηγές πληροφόρησης και επεξεργασίας των πληροφοριών περιορίζεται από το άρθρο 370 Α Π.Κ. περί παραβιάσεως του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας.

Η αστικού δικαίου προστασία του προφορικού λόγου εξασφαλίζεται από τις ΑΚ 57 και 59. Κατά μία άποψη,³⁰ αυτή του αυτοπροσδιορισμού, εναπόκειται στο άτομο να καθορίσει εάν και σε ποιόν θα επιτρέψει την αποτύπωση του προφορικού

29. Καράκωστας, Προσωπικότητα & Τύπος, 2000, 149.

30. Καράκωστας (2000), 156.

του λόγου και να αποφασίσει για τη χρησιμοποίηση της αποτύπωσης. Κατά την άποψη αυτή, όποιος απευθύνεται προφορικά στο κοινό, επιθυμεί μεν να καταστεί ο ακροατής αποδέκτης του λόγου του, δεν σημαίνει όμως, ότι συναινεί και στην καταγραφή της φωνής του.

Κατά την κρατούσα άποψη³¹, ο παράνομος χαρακτήρας της μαγνητοφωνήσεως χωρίς τη συναίνεση του δικαιούχου παραμερίζεται, όταν υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον για την κατά λέξη αποτύπωση του περιεχομένου της ομιλίας, οσάκις δηλαδή, δεν υπάρχει άλλο ηπιότερο πρόσφορο μέσο (π.χ. σημειώσεις) για να επιτευχθεί ο σκοπός της δημοσιογραφικής έρευνας.

Β. Προστασία του γραπτού λόγου.

Η καταγραφή σκέψεων αποτελεί εκδήλωση της προσωπικότητας του συγγραφέα. Εξ αυτού προκύπτει ότι εναπόκειται, κατ' αρχήν, στην εξουσία του και μόνο να προσδιορίσει εάν και υπό ποια μορφή θα δοθούν στη δημοσιότητα τα γραπτά του. Η λαθραία γνώση του περιεχομένου ενός εγγράφου, ανεξαρτήτως του τρόπου με τον οποίο έγινε, μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας. Για να διαπιστωθεί κατά πόσο επήλθε πράγματι προσβολή, θα εξεταστεί το περιεχόμενο του προσωπικού ή επαγγελματικού εγγράφου καθώς και ο βαθμός επιμέλειας του συγγραφέα κατά τη φύλαξή του. Ενδέχεται όμως και στην περίπτωση αυτή, το προσωπικό συμφέρον του συγγραφέα για μη δημοσίευση εμπιστευτικών του σημειώσεων να υποχωρήσει, μπροστά σε ένα σαφώς υπέρτερο συμφέρον, δημόσιο ή ιδιωτικό, το οποίο εξυπηρετείται από τη δημοσίευση.

Γ. Προστασία της εικόνας του προσώπου.

Είναι γενικά αναγνωρισμένο ότι η αποτύπωση της εικόνας του ανθρώπου χωρίς τη συναίνεσή του, εμπίπτει στο πραγματικό της ΑΚ 57, εφ' όσον, όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, δεν επικρατήσει αντίθετο συμφέρον. Παράνομη είναι επίσης, η φωτογράφιση προσώπου μετά την ανάκληση της συναινέσεως : << Η μετά την ανάκληση της συναινέσεως συνέχιση της λήψεως φωτογραφιών

31.Καράκωστας (2000), 156.

συνιστά προσβολή της προσωπικότητας, άσχετα αν η ανάκληση αποτελεί ενδεχομένως αθέτηση συμβατικής δεσμεύσεως >>.³²

Η λήψη φωτογραφίας ενός προσώπου ως μέλους του συνόλου των ατόμων που πήραν μέρος σε δημόσια εκδήλωση δεν προσκρούει, κατ' αρχήν, στις διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας. Η συμμετοχή μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά είτε σιωπηρή συναίνεση που απορρέει από την εξουσία αυτοπροσδιορισμού του προσώπου είτε << ιδίω κινδύνω ενέργεια >> (ΑΚ 300). Αντιθέτως, η εξατομίκευση ενός από τα πρόσωπα που συμμετείχαν και η χωρίς λόγο δημοσιογραφική εμμονή στο πρόσωπό του συνιστά προσβολή, εφ' όσον το συγκεκριμένο άτομο δεν διαδραμάτισε έναν ιδιαίτερο ρόλο στη συλλογική εκδήλωση (π.χ. αστυνομικό όργανο το οποίο επέδειξε ιδιαίτερα βίαιη συμπεριφορά κατά την καταστολή μιας άνευ αδείας των αρχών διαδηλώσεως).

Κατά τη διαδικασία σταθμίσεως των συμφερόντων, βαρύνει η ύπαρξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος για τη φωτογράφιση. Έτσι, π.χ. το ενδιαφέρον του κοινού για την εικόνα μιας διασημότητας υπερακοντίζει την αξίωση σεβασμού της προσωπικότητας. Και εδώ όμως, θα πρέπει να ισχύσει η αρχή του πλέον ανώδυνου για το πρόσωπο μέσου, που επιβάλλει, εφ' όσον το ενδιαφέρον για πληροφόρηση μπορεί να ικανοποιηθεί με τη δημοσίευση φωτογραφιών αρχείου, την παράλειψη μιας νέας φωτογράφησεως του προσώπου.

Δ. Προστασία του ψυχικού κόσμου.

Η σύγχρονη ψυχολογία έχει αναπτύξει μεθόδους, οι οποίες επιτρέπουν να σχηματίσει κανείς μια γενική εικόνα και να γνωρίσει το χαρακτήρα ενός προσώπου μέσω εξωτερικών τρόπων εκφράσεως. Ο κίνδυνος διαρρήξεως του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου δεν είναι μόνο θεωρητικός. Κάθε συστηματική ανάλυση της προσωπικότητας, που επιχειρείται χωρίς τη συναίνεση του φορέα της, προσκρούει στο δικαίωμα σεβασμού της προσωπικότητας, οδηγώντας στην << απογύμνωση >> του ανθρώπου που γίνεται με τον τρόπο αυτό, ευάλωτος στον κοινωνικό του περίγυρο. Μόνο η ενσυνείδητη απόφαση του ίδιου, είναι δυνατόν, να καταστήσει θεμιτή μια συστηματική έρευνα στον εσωτερικό κόσμο ενός προσώπου. Κατ' εξαίρεση, θεωρείται ότι υπάρχει σιωπηρή συναίνεση για τη γραφολογική ανάλυση του χαρακτήρα ενός προσώπου, βάσει ιδιόγραφου σημειώματος που ο ίδιος παρέδωσε π.χ. ενός βιογραφικού σημειώματος με την προοπτική προσλήψεως

---

32. ΜονΠρωτΣύρου 168/1979, ΝοΒ 27, 832.

του. Από την παράδοση όμως του σημειώματος, δεν συνάγεται σιωπηρή συναίνεση για τη δημοσίευση των πορισμάτων της γραφολογικής έρευνας ή για την, με οποιονδήποτε τρόπο, περαιτέρω χρησιμοποίησή της.

Ε. Προστασία από ηλεκτρονική πληροφόρηση.

Σύμφωνα με τη θεωρία των ρόλων, η σχετικότητα της ιδιωτικής σφαίρας επιβάλλει την αναγνώριση ενός ειδικού δικαιώματος επί των ιδίων πληροφοριών. Κατά την ως άνω θεωρία, η προσωπικότητα του ατόμου καθορίζεται : α) από τη δυνατότητα να παρουσιάζει σε διαφορετικούς ανθρώπους διαφορετικές όψεις του προσώπου του και β) από την ικανότητα να επηρεάζει τις απαιτήσεις του περιβάλλοντός του από τον ίδιο, και να καθορίζει με τον τρόπο αυτό, τον εκάστοτε κοινωνικό του ρόλο.

Μία δεύτερη άποψη, υποστηρίζει ότι το δικαίωμα επί των ιδίων πληροφοριών αποτελεί δικαίωμα κυριότητας του φορέα επί των ηλεκτρονικών δεδομένων που αναφέρονται στο πρόσωπό του.³³

Κατά την κρατούσα άποψη, το δικαίωμα της προσωπικότητας χαρακτηρίζεται μεν από μία ηθελημένη αοριστία, μπορεί όμως, να αποτελέσει αυτοτελές θεμέλιο για την προστασία των επιμέρους έννομων αγαθών της προσωπικότητας, χωρίς να είναι ανάγκη αυτά να αναχθούν σε ειδικά δικαιώματα. Από τη στιγμή που το δικαίωμα επί των ιδίων πληροφοριών δεν χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα κυριότητας, ενόψει της σχέσεώς του με το υποκείμενο, θα πρέπει να γίνει δεκτή και η σχετικότητά του, χαρακτηριστικό που αναγνωρίζει και ο ίδιος ο Meister,³⁴ εξαρτώντας το αυτοτελές δικαίωμα επί των ιδίων πληροφοριών από τον << προσδιορισμό του σκοπού >> του δικαιώματος, ο οποίος και παραπέμπει στο υποκείμενο.

Τελικώς, η Θεωρία τείνει προς την άποψη ότι για την προστασία του προσώπου από την ηλεκτρονική πληροφόρηση δεν είναι αναγκαίο να υφίσταται ένα ειδικό δικαίωμα. Το ίδιο το δικαίωμα της προσωπικότητας παρέχει τη νομική βάση προστασίας και είναι αυτό που χαράσσει τα όρια του επιτρεπτού ή μη της συλλογής πληροφοριών με σκοπό την ηλεκτρονική απομνημόνευσή τους. Η ένταση της προσβολής της προσωπικότητας εξαρτάται από την έκταση και το περιεχόμενο των συλλεγέντων στοιχείων.

33.Καράκωστας (2000),162.

34. Meister, Datenschutz in Zivilrecht, 1981, 117, 126 επ· Καράκωστας (2000), 164.

1. Παράνομη ηλεκτρονική πληροφόρηση.

Ως παράνομη θα πρέπει να θεωρηθεί η συλλογή αδημοσίεωτων στοιχείων από την ιδιωτική και την απόρρητη σφαίρα της προσωπικότητας ενός ατόμου, λαμβανομένων υπόψη, των ειδικότερων ρυθμίσεων του Ν. 2472/1997. Η συλλογή και μόνο των πληροφοριών αυτών συνιστά προσβολή της προσωπικότητας, χωρίς να απαιτείται να ήταν παράνομος ο τρόπος συλλογής τους ή να έγινε χρήση των πληροφοριών. Θα πρέπει να αρκεί το γεγονός ότι τα στοιχεία αυτά υπαρπάσθησαν από τις αποκλεισμένες από τη δημοσιότητα σφαίρες της προσωπικότητας και είναι πλέον δυνατή η έκθεσή τους στο κοινό. Η ενδεχόμενη χρησιμοποίησή τους μέσω της δημοσιεύσεώς τους, καθιστά ακόμα βαρύτερη την ήδη προκληθείσα, λόγω της συλλογής, προσβολή.

Καθοριστική για τη νομιμότητα ή μη της ηλεκτρονικής συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών είναι, κατά το άρθρο 7 παρ. 2α Ν. 2472/1997, η βούληση του προσώπου στο οποίο αφορούν οι πληροφορίες. Σε καμία περίπτωση δεν είναι παράνομη η συλλογή πληροφοριών ακόμα και προερχόμενων από την απόρρητη σφαίρα της προσωπικότητας, εάν όπως ήδη ειπώθηκε, συναίνεσε σε αυτό ο ενδιαφερόμενος. Επίσης, επιτρέπεται η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, εφ' όσον, οι πληροφορίες αφορούν δημόσια πρόσωπα και συνδέονται με την άσκηση δημόσιου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων. Σε περίπτωση όμως, που με την καθ' οιονδήποτε τρόπο, συλλογή και χρήση των προσωπικών πληροφοριών προσβάλλεται το δικαίωμα της προσωπικότητας, λαμβανομένων υπόψη και των διατάξεων του Ν. 2472/1997, τίθενται σε εφαρμογή οι διατάξεις προστασίας του προσώπου.

2. Ηλεκτρονική πληροφόρηση και μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων.

Παρόλο που δεν προβλέπεται ρητώς από το Ν. 2472/1997, συλλογή και ηλεκτρονική επεξεργασία πληροφοριών γύρω από τις απαγορευμένες σφαίρες της προσωπικότητας ενός προσώπου, συνιστά μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων (ΑΚ 739). Ο διοικητής (εν προκειμένω αυτός που συλλέγει τις πληροφορίες αυτοπροσώπως ή μέσω τρίτων), διεξάγει προς το δικό του συμφέρον υπόθεση που γνωρίζει ότι είναι ξένα (στοιχεία της προσωπικότητας τρίτου προσώπου). Οσάκις, τα συλλεγόμενα προσωπικά στοιχεία αφορούν στην ιδιωτική και απόρρητη σφαίρα, πληρούται το στοιχείο του << αλλότριου >> που θέτει ως προϋπόθεση η ΑΚ 739. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, να καταστούν << αλλότρια >> ακόμη και στοιχεία της

κοινωνικής σφαίρας (π.χ. φωτογραφία από συμμετοχή ενός προσώπου σε δημόσια εκδήλωση), εφ' όσον αυτά, χρησιμοποιηθούν για σκοπό άλλο από αυτόν για τον οποίο ο φορέας συναίνεσε να δημοσιοποιηθούν.

Προϋποθέσεις εφαρμογής της ΑΚ 739 είναι : α) Η διεξαγωγή υποθέσεως, β) η υπόθεση να είναι ξένη, γ) Η έλλειψη εντολής, δ) Η γνώση του διοικητή, ε) Η διοίκηση της ξένης υποθέσεως ως ιδίας, στ) Η πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα του διοικητή.

Επιγενόμενη έγκριση του δικαιούχου δεν αίρει μεν τον αλλότριο χαρακτήρα της υποθέσεως, αίρει όμως τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς του διοικητή, ο οποίος ενεργεί πλέον νομίμως, χωρίς να προσβάλλει απόλυτο δικαίωμα του κυρίου της υποθέσεως. Υποστηρίζεται επίσης ότι, με την παροχή εγκρίσεως, επέρχεται μετάλλαξη της μη γνήσιας διοίκησης αλλοτρίων, σε σύμβαση ενοχικού δικαίου (εντολή).³⁵ Εάν κατά την πορεία της συλλογής και επεξεργασίας του υλικού ο συλλέκτης μάθει ότι << η υπόθεση είναι ξένη >>, διότι οι πληροφορίες από την απόρρητη ζωή του τρίτου δεν έχουν δημοσιευθεί στο παρελθόν ή διότι βρίσκονται στο μεταίχμιο της εμφανούς και της απόκρυφης πλευράς της προσωπικότητας, η ΑΚ 739 εφαρμόζεται από το χρονικό σημείο της γνώσεως.³⁶

Η μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων, παράλληλα με την οποία δεν αποκλείεται και η εφαρμογή των διατάξεων για τις αδικοπραξίες, αποτελεί ιδιώνυμο αδίκημα. Αντίθετα από την απόδοση του ηθικού οφέλους που είναι πρακτικά αδύνατη, ο φορέας του δικαιώματος δικαιούται να ζητήσει άρση της προσβολής, η οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση συνίσταται, εφ' όσον δεν έχει μεσολαβήσει δημοσίευση, στην καταστροφή των πληροφοριών και παράλειψη στο μέλλον, σύμφωνα με τις διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας, καθώς και αποζημίωση εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αδικοπρακτικής ευθύνης ή του άρθρου 23 του Ν. 2472/1997.

Η αξίωση της ΑΚ 739 είναι προτιμότερη και από την εφαρμογή των διατάξεων για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Αντικείμενο της ΑΚ 904 είναι ο πραγματικός πλουτισμός του διοικητή σε βάρος του δικαιούχου, όριο του οποίου δεν επιτρέπεται η υπέρβαση.³⁷ Αντίθετα, οι διατάξεις για τη μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων επιτρέπουν την αναζήτηση ολόκληρου του κέρδους, ακόμα και όταν αυτό υπερβαίνει την πραγματική ζημία που υπέστη ο θιγόμενος.

Η ευθύνη του διοικητή διαπλάσσεται γενικά αυστηρότερη από εκείνη που καθιερώνουν οι διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό και την αδικοπρακτική ευθύνη (ΑΚ 904 επ, 914 επ, άρθρο 23 Ν. 2472/1997), για τους εξής λόγους :

35. Καράκωστας (2000),172.

36. Σακκέτας, ΕΡΜ ΑΚ 739 αρ. 5, Καλλιμόπουλος, η μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων (ΑΚ 739), Συμβολή στη θεωρία της εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης,1978, 63-64.

37. Σταθόπουλος, Αξίωσις αδικαιολόγητου πλουτισμού, 1972, 195· Γεωργιάδης –Σταθόπουλος, ΕΡΜ ΑΚ, ΑΚ 904 αρ. 21 επ.

- α) Ο διοικητής ευθύνεται για κάθε ζημία, έστω και αν αυτή οφείλεται σε τυχηρό,
 β) Ο διοικητής υποχρεούται να αποδώσει ολόκληρο το κέρδος που αποκόμισε από τη διαχείριση και γ) Η αξίωση του κυρίου υπόκειται στη συνήθη εικοσαετή παραγραφή.³⁸

Χ. Χρήση πληροφοριών που κτήθηκαν παράνομα.

Παράνομη δημοσιογραφική έρευνα δεν σημαίνει πάντοτε και παράνομη δημοσίευση, και αντίστροφα, πληροφορίες που αποκτήθηκαν κατά τρόπο νόμιμο, δεν συνεπάγονται υποχρεωτικά την νομιμότητα της δημοσιεύσεώς τους. Έτσι είναι δυνατόν, νόμιμες πληροφορίες ν' αποτελέσουν αντικείμενο παράνομου δημοσιεύματος (π.χ. πρόθεση εξυβρίσεως εκ μέρους του συντάκτη).

Σε περίπτωση που η δημοσιογραφική έρευνα προσκρούει στον προστατευτικό κανόνα της ΑΚ 57 σε συνδυασμό με ΑΚ 914, 919 και άρθρο 23 Ν. 2472/1997, γεννάται υπέρ του θιγέντος αξίωση αποζημιώσεως που ενδέχεται να συνίσταται στην *in natura* αποκατάσταση της ζημίας (ΑΚ 297). Κατά συνέπεια, ο οφειλέτης (δημοσιογράφος ή δημοσιογραφικός οργανισμός) υποχρεούται να καταβάλει χρηματική αποζημίωση ή / και να καταστρέψει ή να αποδώσει στον ζημιωθέντα τα επιλήψιμα στοιχεία (φωτογραφίες, έγγραφα, κασέτες, βιντεοκασέτες, αρνητικά κλπ). Παράλληλα, γεννάται αξίωση παραλείψεως με βάση την ΑΚ 57, η οποία συνίσταται στην απαγόρευση της χρήσεως των πληροφοριών και των στοιχείων που κτήθηκαν παράνομα. Με την αξίωση παραλείψεως, επιτυγχάνεται η απαγόρευση δημοσιεύσεως των πληροφοριών και των στοιχείων, που λόγω περιεχομένου ή λόγω τρόπου κτήσεως τους, κρίθηκαν παράνομα.

Απόκλιση από τον παραπάνω κανόνα αποτελεί η άποψη που εξέφρασαν το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο και το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας στην υπόθεση Gunter Wallraff.³⁹

Ο συγγραφέας Wallraff, θέλοντας να φέρει στην δημοσιότητα τον τρόπο λειτουργίας μιας επιχειρήσεως και τις συνθήκες εργασίας σε αυτήν, κατάφερε να προσληφθεί αποκρύπτοντας την ιδιότητα και τους σκοπούς του. Λόγω της θέσεώς του στην επιχείρηση εξασφάλισε πληροφορίες που ενδιέφεραν την κοινή γνώμη, τις οποίες και δημοσίευσε. Αμφότερα τα ως άνω δικαστήρια θεώρησαν ότι ο τρόπος συλλογής πληροφοριών ήταν παράνομος. Εν τούτοις, επέτρεψαν τη δημοσίευση

38. Παπανικολάου, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρο 739 αρ. 9 επ.

39. BGHZ 80, 25 επ· BVerfGE 66, 116 επ· Καράκωστας (2000), 178 επ.

μέρους των πληροφοριών. Το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο δέχθηκε μεν τον παράνομο χαρακτήρα του τρόπου κτήσεως των πληροφοριών, αναγνώρισε όμως νόμιμη τη μερική δημοσίευσή τους, με το αιτιολογικό ότι, η περιλαμβανομένη στην δημοσίευση κριτική πραγματικών καταστάσεων που ενδιαφέρουν κατά τρόπο άμεσο το κοινωνικό σύνολο, αίρει τον παράνομο χαρακτήρα.

Η απόφαση αυτή του Συνταγματικού Δικαστηρίου στηρίχθηκε σε τρία επιχειρήματα : α) Δεν θα ήταν συνεπές να δεχθούμε ότι οι πληροφορίες που κτήθηκαν παράνομα συνεπιφέρουν, χωρίς άλλο, απαγόρευση δημοσιεύσεώς τους, ενώ γίνεται γενικά δεκτό ότι, ο συντάκτης δημοσιεύματος δεν υποχρεούται να κατονομάζει τις πηγές του (που ενδέχεται να είναι παράνομες), β) Με την απαγόρευση δημοσιεύσεως των επιλήψιμων πληροφοριών θα θιγόταν σε μεγάλο βαθμό ο προορισμός του τύπου ως ελέγχοντος οργάνου, στις αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνεται και η επισήμανση των “κακώς κειμένων” που ενδιαφέρουν έντονα την κοινή γνώμη, γ) Το ίδιο ισχύει και για την ελευθερία διαδόσεως των ειδήσεων, η οποία πρέπει να διασφαλίζεται μέσω της ελευθερίας του τύπου.

Η άποψη αυτή δεν έγινε ομόφωνα αποδεκτή από τη γερμανική θεωρία, η οποία διακρίνει ασυνέπεια στο σκεπτικό της αποφάσεως διότι, ενώ δεν δέχεται τριτενέργεια της συνταγματικής ελευθερίας του τύπου στη συγκεκριμένη δημοσιογραφική έρευνα την οποία θεωρεί παράνομη, δέχεται αντίθετα, ότι η δημοσίευση επηρεάζεται από την συνταγματική διάταξη η οποία τριτενεργεί και την καθιστά νόμιμη.⁴⁰

Αντικείμενο κριτικής έγιναν και τα ειδικότερα επιχειρήματα του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Το επιχείρημα που αντλείται από το δικαίωμα αποσιωπήσεως των πηγών πληροφόρησεως δεν ευσταθεί, διότι το δικαίωμα αυτό, αποσκοπεί στην προστασία του πληροφοριοδότη και καλύπτει την σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τύπου και πληροφοριοδοτών, χωρίς να επεκτείνεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ίδιος ο δημοσιογράφος ερευνά κατά τρόπο παράνομο. Αντιστρόφως, πληροφορίες που περιέρχονται σε δημοσιογραφικά όργανα από πληροφοριοδότη, ο οποίος για την απόκτησή τους, χρησιμοποίησε μέσα παράνομα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν περαιτέρω, χωρίς η δημοσίευσή τους να καθιστά τον συντάκτη υπεύθυνο κατά τις διατάξεις περί αδικοπρακτικής ευθύνης. Αντιτάχθηκε επίσης, ότι η λειτουργία του τύπου και η κριτική του αποστολή ναι μεν απαιτούν την ελευθερία διαδόσεως πληροφοριών και ειδήσεων και προϋποθέτουν την εξασφάλιση της δυνατότητας προσβάσεως στις πηγές πληροφόρησης, σε καμία όμως περίπτωση δεν δικαιολογούν ιδιαίτερα δικαιώματα ή προνόμια των οργάνων του τύπου, χάρη στα

---

40. *Wente*, Das Recht der journalistischen Recherche, 1987, 104.

οποία, τους επιτρέπεται να παρανομούν. Υφίσταται, συνεπώς, απόλυτη απαγόρευση χρήσεως σε βάρος εκείνου ο οποίος συλλέγει πληροφορίες κατά τρόπο παράνομο, διότι θα ήταν από νομικής απόψεως επισφαλές και από ηθικής πλευράς απορριπτικό, ο παραβαίνων διάταξη του νόμου να απολαμβάνει τους καρπούς της παράνομης συμπεριφοράς του.

XI. Παροχή πληροφοριών στον τύπο.

Σύμφωνα με διεθνώς αναγνωρισμένη αρχή ο τύπος δεν υποχρεούται να κατονομάζει τους πληροφοριοδότες του. Το μόνο στοιχείο που εμπιστεύεται ο πληροφοριοδότης στον δημοσιογράφο με την πρόθεση να τηρηθεί απόρρητο είναι το όνομά του. Σε περίπτωση που οι πληροφορίες παρασχέθηκαν στον πληροφοριοδότη από το ίδιο το πρόσωπο στο οποίο αφορούν, εν αμφιβολία, δεν επιτρέπεται η περαιτέρω παραχώρηση των πληροφοριών στον τύπο. Αν αντίθετα, πρόκειται για πληροφορίες στις οποίες καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση, χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια, τότε το πρόσωπο στο οποίο αφορούν θα πρέπει να αποδεχθεί την περαιτέρω διάδοσή τους ως αναπόφευκτη συνέπεια του τρόπου ζωής που επέλεξε.

Αμφισβητούμενη είναι, η νομική θεμελίωση του δημοσιογραφικού απορρήτου. Έχει τεθεί το ζήτημα αν οι δημοσιογράφοι οφείλουν να τηρούν απόρρητες τις πηγές τους, δηλαδή κατ' ουσία, την ταυτότητα των πληροφοριοδοτών τους, και περαιτέρω, αν έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν τη μαρτυρία ενώπιον του δικαστηρίου για το ζήτημα αυτό. Ακόμα κι αν οι δημοσιογράφοι μπορούν να υπαχθούν στη διάταξη του άρθρου 370 Π.Κ., το άδικο του αδικήματος του εν λόγω άρθρου αίρεται, όταν η παραβίαση του απορρήτου γίνεται προκειμένου να εκπληρωθεί καθήκον, όπως είναι ιδίως, το καθήκον μαρτυρίας.

Είναι λοιπόν σκόπιμη η καθιέρωση και του δημοσιογραφικού απορρήτου, ως επαγγελματικού απορρήτου, αφού η φύση και ο σκοπός του δεν καλύπτονται από το άρθρο 370 Π.Κ. Η εφαρμογή του δεν θα ήταν αναλογική εφαρμογή αφού δεν υπάρχει ταυτότητα σκοπού, αλλά περαιτέρω διάπλαση του δικαίου, η οποία απαγορεύεται στο ποινικό δίκαιο. Στην απαίτηση ειδικής ρύθμισης, ανταποκρίθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης το οποίο στον Κανονισμό υπ' αριθμ. 1/1991 << περί δημοσιογραφικής δεοντολογίας στην Ραδιοτηλεόραση >> περιέλαβε ειδική διάταξη στο άρθρο 9 παρ. 2 σύμφωνα με το οποίο : << ο δημοσιογράφος οφείλει να μην αποκαλύπτει την ταυτότητα πηγής πληροφορίας που του ανακοινώθηκε εμπιστευτικά >>. Η παραβίαση της διάταξης αυτής δεν επισύρει ποινικές κυρώσεις, αλλά έχει σημασία στο πεδίο της αστικής ευθύνης, καθώς ιδρύει συναλλακτική

υποχρέωση των δημοσιογράφων. Η διάταξη αυτή δεν καταλαμβάνει τους δημοσιογράφους του τύπου στους οποίους εφαρμόζεται μόνο το άρθρο 2 Θ των Αρχών Δεοντολογίας του Δημοσιογραφικού Επαγγέλματος της ΕΣΗΕΑ, που καθιερώνει πειθαρχική ευθύνη αλλά και συναλλακτική υποχρέωση όλων των δημοσιογράφων.

Η διάταξη του άρθρου 212 Κ.Π.Δ. περιέχει περιοριστική απαρίθμηση των προσώπων που δικαιούνται να αρνηθούν τη μαρτυρία τους, διότι αν κατέθεταν, θα παραβίαζαν επαγγελματικό απόρρητο. Πλην όμως, οι δημοσιογράφοι μπορούν να αρνηθούν τη μαρτυρία τους απαλλασσόμενοι από την ποινική ευθύνη του άρθρου 225 παρ.2 Κώδικα Δεοντολογίας και των άρθρων 229, 231 Κ.Π.Δ., καθώς μετά τη θέσπιση του άρθρου 9 παρ. 2 Κ.Δ.ΕΣΡ., η άρνηση μαρτυρίας αποτελεί καθήκον επιβαλλόμενο από το νόμο σύμφωνα με το άρθρο 20 Π.Κ.. Στους δημοσιογράφους του τύπου, η ίδια λύση θα μπορούσε να επιτευχθεί με αναλογική εφαρμογή του άρθρου 9 παρ. 2 Κ.Δ.ΕΣΡ., καθώς οι Αρχές της ΕΣΗΕΑ δεν είναι νομικά δεσμευτικές.

1. Έννομη σχέση μεταξύ τύπου και πληροφοριοδοτών.

Σε περίπτωση που ο πληροφοριοδότης συνδέεται με το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, στο οποίο αφορούν οι πληροφορίες, με εργασιακή σχέση, συμφωνία, για παροχή στον τύπο εμπιστευτικών πληροφοριών που κατέχει, λόγω ακριβώς της σχέσεως αυτής, συνιστά συμπεριφορά που προσκρούει στα χρηστά ήθη και επιφέρει την ακυρότητα της συμβάσεως (ΑΚ 178). Ως ιδιωτικό απόρρητο, ο ποινικός νόμος θεωρεί κάθε γεγονός της ιδιωτικής ζωής ενός ατόμου, οποιουδήποτε περιεχομένου (περιουσία, οικογένεια, υποθέσεις, σωματική κατάσταση, κλπ), το οποίο δεν είναι δημοσίως γνωστό και τη μυστικότητα του οποίου επιθυμεί να διαφυλάξει ο ενδιαφερόμενος.⁴¹ Στο διευρυμένο κύκλο των υποκειμένων του αδικήματος δεν περιλαμβάνονται πρόσωπα που έχουν την ιδιότητα υπηρέτη, καθαριστή, οδηγού ή αγγελιαφόρου, γεγονός το οποίο περιορίζει την εφαρμογή της διατάξεως στο πεδίο του τύπου, καθώς ένα σημαντικό μέρος των πληροφοριών που παρέχονται, προέρχονται από πρόσωπα περιλαμβανόμενα στην παραπάνω επαγγελματική κατηγορία (π.χ. σωματοφύλακες, θαλαμηπόλοι, κλπ). Η υποχρέωση τηρήσεως εχεμύθειας δεν βαρύνει συνεπώς τον οδηγό του δικηγόρου, ο οποίος μπορεί να μεταφέρει στον τύπο απόρρητα που τρίτος εμπιστεύτηκε στον εργοδότη του (δικηγόρο), βαρύνει όμως τη γραμματέα του εν λόγω δικηγόρου.

⁴¹. Φιλίππιδης, Η παράβασις της επαγγελματικής εχεμύθειας, ΠοινΧρ Β', 37 επ· Κονταξής, Ποινικός Κώδικας, Έκδοση Β', άρθρο 271, 1899 επ.

Ο ηθικό-κοινωνικός όμως κανόνας τηρήσεως της επαγγελματικής εχεμύθειας παραβιάζεται, και μάλιστα εντονότερα, οσάκις ο εργαζόμενος συμβάλλεται με εκπρόσωπο του τύπου, προκειμένου να του γνωστοποιήσει γεγονότα και στοιχεία της ιδιωτικής ζωής ή της οικονομικής δραστηριότητας του εργοδότη, τα οποία δεν είναι ευρύτερα γνωστά και τα οποία δεν θα πρέπει, σύμφωνα με τη βούληση του τελευταίου, να διαδοθούν περαιτέρω. Σύμφωνα επομένως, με την άποψη αυτή, σύμβαση μεταξύ εκπροσώπου του τύπου και πληροφοριοδότη με αντικείμενο την παροχή απόρρητων πληροφοριών για το πρόσωπο και την επαγγελματική δραστηριότητα του εργοδότη του παρέχοντος τις πληροφορίες, προσκρούει στα χρηστά ήθη και είναι ως εκ τούτου άκυρη. Οι συμβάσεις αυτές χαρακτηρίζονται ως ενοχικές *sui generis*. Ανάλογα με το συγκεκριμένο αντικείμενο της συμβάσεως είναι δυνατόν να συνιστούν σύμβαση πωλήσεως (π.χ. παροχή ορισμένου φωτογραφικού υλικού), μισθώσεως έργου, εργασίας, κ.α. Δεν αποκλείεται επίσης, από την κατάρτιση συμβάσεως με περιεχόμενο την παροχή πληροφοριών για τρίτο πρόσωπο, να επαπειλείται προσβολή της προσωπικότητας του τελευταίου και να γεννάται αξίωση παραλείψεως με προληπτικό χαρακτήρα.

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να τονιστεί ότι, κατά τη συλλογή πληροφοριών για τρίτα πρόσωπα, είτε διενεργείται αυτοπροσώπως από εκπρόσωπο του τύπου είτε από ανεξάρτητο πληροφοριοδότη, δεν επιτρέπεται η χρήση μέσων που προσκρούουν στο νόμο ή στα χρηστά ήθη. Εάν ο συλλέγων τις πληροφορίες χρησιμοποιήσει μέσα που προσκρούουν σε απαγορευτική διάταξη του νόμου, υπέχει ευθύνη απέναντι στο υποκείμενο των πληροφοριών βάσει της ΑΚ 57, και εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις, βάσει της ΑΚ 914, ανεξάρτητα από το περιεχόμενό τους.

2. Άμυνα κατά παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 284 ΑΚ, δεν αποτελεί παράνομη πράξη η συμπεριφορά στην οποία οδηγήθηκε ένα πρόσωπο προκειμένου να αποτρέψει παρούσα και άδικη επίθεση εναντίον του ή εναντίον τρίτου. Αντικείμενο άμυνας είναι κάθε δικαίωμα και συνεπώς, και το δικαίωμα της προσωπικότητας. Η λήψη π.χ. φωτογραφιών ή η μαγνητοφώνηση, εφ' όσον γίνονται κατά τρόπο που επιφέρει προσβολή της προσωπικότητας, επιτρέπουν, την εκ μέρους του φωτογραφηθέντος ή μαγνητοφωνηθέντος καταστροφή του φιλμ ή της μαγνητοταινίας. Είναι αδιάφορο αν η πράξη κατά της οποίας ασκείται άμυνα είναι ποινικά κολάσιμη ή όχι. Αποφασιστικό κριτήριο είναι μόνο ο παράνομος χαρακτήρας της επιθέσεως. Αμφιβολία έχει

διατυπωθεί κατά πόσο πρόκειται για παρούσα επίθεση, όταν η πράξη έχει ήδη ολοκληρωθεί, όταν για παράδειγμα, έχει ήδη γίνει η φωτογράφιση ή η μαγνητοφώνηση. Υποστηρίζεται εν προκειμένω η άποψη, ότι δεν υφίσταται παρούσα επίθεση, διότι αυτή έχει λήξει και συνεπώς, δεν χωρεί άμυνα.⁴² Η προσβολή όμως του δικαιώματος της προσωπικότητας ενδέχεται να μην έχει ολοκληρωθεί. Αντίθετα μάλιστα, δεν αποκλείεται να επιτείνεται η προσβολή από το γεγονός ότι ο επιτιθέμενος αποκρούει ή διαφεύγει από την αμυντική πράξη. Ακόμα όμως και σε περίπτωση που η λήψη έχει ολοκληρωθεί, επιτρέπεται η αφαίρεση του φιλμ, της μαγνητοταινίας ή ακόμα και της ίδιας της μηχανής λήψεως εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι που οδηγούν στην πεποίθηση ότι αργότερα δεν θα είναι δυνατή η παρεμπόδιση της περαιτέρω χρήσεως του προσβλητικού για την προσωπικότητα, υλικού. Στην τελευταία περίπτωση μπορεί να υποστηριχθεί ότι η άμυνα δικαιολογείται καθώς απειλείται νέα παράνομη προσβολή της προσωπικότητας με τη δημοσίευση του ληφθέντος υλικού.

XII. Μέσα Προστασίας της Προσωπικότητας.

Στις 31 Μαρτίου 1953, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε Σύμβαση του Διεθνούς Δικαίου της επανορθώσεως,⁴³ την οποία όμως δεν έχει υπογράψει η χώρα μας. Το δικαίωμα επανορθώσεως καθώς και το δικαίωμα απαντήσεως δεν παρέχονται : α) Εάν για την επέμβαση στην ιδιωτική ζωή ή την προσβολή της αξιοπρέπειας, της τιμής, ή της καλής φήμης συναίνεσε ρητώς ή σιωπηρώς ο θιγόμενος, β) Εάν το δημοσίευμα ακολουθεί μια γενικώς αποδεκτή πρακτική, η οποία δεν προσκρούει στο νόμο, γ) Εάν η προσβολή δικαιολογείται από την ύπαρξη έννομου δημόσιου συμφέροντος πρωταρχικής σημασίας και δ) Εάν τέλος, πρόκειται για καλόπιστη άσκηση κριτικής που βασίζεται σε ακριβή γεγονότα.

Κατά την κρατούσα σήμερα άποψη, το δικαίωμα απαντήσεως εντάσσεται στο πεδίο του αστικού δικαίου. Γίνεται δε ευρύτερα δεκτό ότι, η αρχή της απαντήσεως αποβλέπει στην προστασία του θιγομένου και αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας. Ανακριβείς ή ελλιπείς δημοσιεύσεις θίγουν το δικαίωμα της προσωπικότητας και συγκεκριμένα την έκφανση του που χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα ταυτότητας, από το οποίο πηγάζει η αξίωση προστασίας του προσώπου από παραποιήσεις της εικόνας του μέσω δημοσιεύσεως ανακριβών στοιχείων ή μέσω αναφοράς σε ανακριβή γεγονότα. Το δικαίωμα ταυτότητας προστατεύεται και

⁴².Rebmann, AFP 1982, 189 επ.

⁴³.Year book of the U.N., 463 επ.

με την αξίωση άρσεως της προσβολής (ΑΚ 57), της οποίας όμως η αποτελεσματικότητα υπολείπεται σε σχέση με την προστασία που προσφέρει το δικαίωμα απαντήσεως. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι, η απάντηση καταχωρείται σε βραχύ χρονικό διάστημα από τη δημοσίευση του επιλήψιμου δημοσιεύματος, οπότε και ενδέχεται η κοινή γνώμη να μην έχει ακόμα διαμορφωθεί ή έστω η μεταστροφή της να είναι ευχερέστερη. Επιπλέον, με το δικαίωμα απαντήσεως παρέχεται η δυνατότητα να καταστεί γνωστή μια δεύτερη γνώμη πάνω στο ίδιο θέμα.

Δικαίωμα επανορθώσεως, αναγνωρίζεται από τον Ν. 2328/1995 (άρθρο 3 παρ.11 και 12) στον τηλεθεατή ή ακροατή του οποίου η προσωπικότητα, η τιμή ή η υπόληψη ή ο ιδιωτικός βίος προσβάλλεται από ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή. Το ίδιο ισχύει και για το νομικό πρόσωπο του οποίου προσβάλλεται το επαγγελματικό συμφέρον ή η φήμη. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για δικαίωμα απαντήσεως, διότι το κείμενο συντάσσεται και αποστέλλεται από τους ίδιους τους θιγόμενους, και όχι για επανόρθωση εκ μέρους του ίδιου του μέσου μαζικής επικοινωνίας. Υπό την έννοια αυτή, ο θεσμός αυτός λειτουργεί και χωρίς δικαστική παρέμβαση, η οποία είναι αναγκαία μόνον, εφ' όσον, οι υπόχρεοι αντιτάσσονται στην άσκηση του δικαιώματος από τον δικαιούχο, αρνούμενοι να δημοσιεύσουν την απάντηση.

1.Προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως.

α. Τα πρόσωπα.

Για την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως δεν ενδιαφέρει αν το φυσικό πρόσωπο ασκεί δημόσιο λειτούργημα, όπως απαιτείται για το δικαίωμα επανορθώσεως, ή είναι απλός ιδιώτης. Η επιπλέον προστασία που παρέχεται στα πρόσωπα που ασκούν δημόσιο λειτούργημα μέσω του δικαιώματος επανορθώσεως του άρθρου 37 του Νόμου περί τύπου και μέσω των ποινικών διατάξεων, δεν αποκλείουν την παράλληλη άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως. Όμως, η δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως σε βάρος ενός ευσυνείδητου και επιμελούς συντάκτη θα συνιστούσε, κατά τη νομολογία, κατάχρηση δικαιώματος. Ο ιδιώτης έχει στη διάθεσή του ένα μήνα ή τρεις, εάν βρισκόταν στην αλλοδαπή κατά τη δημοσίευση του επίμαχου δημοσιεύματος, προκειμένου να προβεί σε απάντηση.

Στην περίπτωση που ο δικαιούχος αποβιώσει πριν από την παρέλευση της προθεσμίας ασκήσεως του δικαιώματος, η απάντηση μπορεί να δοθεί από κατιόντα, ανιόντα, αδελφό ή σύζυγο του αποβιώσαντος (άρθρο 38 εδ. 2 του νόμου περί

τύπου). Η περίπτωση αυτή είναι διαφορετική από την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως για δημοσίευμα που εκδόθηκε μετά το θάνατο του κατονομαζομένου ή υποδεικνυομένου προσώπου. Ο ελληνικός νόμος περί τύπου, δεν προβλέπει τη δυνατότητα απαντήσεως ως αυτοτελές δικαίωμα των κληρονόμων, στους οποίους παρέχονται τα μέσα προστασίας της ΑΚ 57 εδ. 2, η άσκηση των οποίων, ενδέχεται να οδηγήσει και στην υποχρέωση καταχωρίσεως απαντήσεως. Άτομα τα οποία ενδεχομένως δεν γνώρισαν τον αποβιώσαντα παρά μόνο από διηγήσεις (π.χ. δισέγγονοι) δεν μπορούν να θεωρηθούν συνεχιστές της προσωπικότητας του προγόνου τους.

Στο υπό ανασκευή δημοσίευμα εφημερίδας ή περιοδικού, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο θα πρέπει να κατονομάζεται ή έστω να υποδηλώνεται. Στη δεύτερη περίπτωση, αρκεί να αναφέρονται το επάγγελμα, οι τίτλοι ή άλλα στοιχεία από τα οποία προκύπτει σαφώς η ταυτότητα του προσώπου. Το βάρος της αποδείξεως ότι από τα δημοσιευθέντα στοιχεία προκύπτει σαφώς η ταυτότητα του θιγόμενου, φέρει αυτός που προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμα απαντήσεως.

Δικαίωμα απαντήσεως παρέχεται επίσης σε περίπτωση συνωνυμίας, οπότε η απάντηση θα περιέχει τη διευκρίνιση ότι δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ του κατονομαζομένου στο δημοσίευμα και του απαντώντος.

β. Αποδέκτης της απαντήσεως.

Σύμφωνα με το άρθρο 38 του νόμου περί τύπου, αποδέκτης της απαντήσεως είναι ο εκδότης του εντύπου, ελλείψει δε αυτού ο διευθυντής και ελλείψει και διευθυντή του εντύπου, ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας ή του περιοδικού. Η ταχυδρομική διεύθυνση των παραπάνω προσώπων αναγράφεται υποχρεωτικά στο έντυπο.

γ. οι προσβολές.

Καθώς ο ελληνικός νόμος δεν κάνει διάκριση μεταξύ πραγματικών γεγονότων και προσωπικών κρίσεων του συντάκτη του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος, δικαίωμα απαντήσεως αναγνωρίζεται και στις δύο περιπτώσεις. Η διεθνής όμως τάση σήμερα είναι ο περιορισμός του δικαιώματος απαντήσεως στην ανασκευή πραγματικών περιστατικών. Απάντηση επιτρέπεται ανεξαρτήτως ππαισματος του συντάκτη ή εννόμου συμφέροντος του κατονομαζομένου προσώπου. Διόρθωση του

επιλήψιμου δημοσιεύματος με πρωτοβουλία του συντάκτη του δεν αναιρεί την δυνατότητα απαντήσεως εκ μέρους του θιγομένου.

Σε αντίθεση από ό,τι ισχύει στη ραδιοτηλεόραση, δικαίωμα απαντήσεως παρέχεται και όταν το δημοσίευμα δεν περιλαμβάνει προσβλητικά στοιχεία για τον κατονομαζόμενο ή υποδεικνυόμενο. Ακόμα και σε περίπτωση εγκωμίων θα πρέπει να αναγνωρίζεται στον κατονομαζόμενο η δυνατότητα να γνωστοποιήσει τη δική του άποψη και να διαφυλάξει τη σωστή εικόνα της προσωπικότητάς του.

Κατ' αντιδιαστολή προς τα περί τύπου ισχύοντα, στην ραδιοτηλεόραση δικαίωμα απαντήσεως έχει μόνο εκείνος του οποίου προσεβλήθη η τιμή, η υπόληψη ή το επαγγελματικό συμφέρον ή η φήμη του νομικού προσώπου (άρθρο 3 παρ. 12 Ν. 1730/1987).⁴⁴ Η παρ. 11 του άρθρου 3 του Νόμου 2328/1995, η οποία τροποποίησε την παρ. 12 του άρθρου 3 του Νόμου 173/1987, ορίζει ότι : << Δικαίωμα επανόρθωσης έχει κάθε πρόσωπο, του οποίου η προσωπικότητα, ή η τιμή ή η υπόληψη ή ο ιδιωτικός και οικογενειακός βίος ή η επαγγελματική, κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική, πολιτική ή άλλη συναφής δραστηριότητα προβάλλεται από τηλεοπτική, ραδιοφωνική ή άλλη συναφή εκπομπή, καθώς και ο νόμιμος εκπρόσωπος νομικού προσώπου του οποίου προσβάλλεται η φήμη ή το επιχειρηματικό συμφέρον >>. Σε περίπτωση που προσβάλλεται η μνήμη του νεκρού, έννομο συμφέρον για να υποβάλλει σχετική αίτηση έχει ο σύζυγος και οι συγγενείς του μέχρι του τετάρτου βαθμού. Δικαίωμα επανόρθωσης, έχουν επίσης, τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις (και τα στελέχη αυτών), των οποίων οι απόψεις παραποιούνται ή αποσιωπούνται κατά τρόπο που αλλοιώνεται η εντύπωση του ακροατή ή τηλεθεατή. Αυτονόητο είναι ότι στην έννοια της προσωπικότητας περιλαμβάνονται όλες οι εκφάνσεις της, είτε μνημονεύονται είτε όχι, όπως π.χ. η εικόνα του προσώπου.⁴⁵ Και αυτές προστατεύονται με το μέσο της επανορθώσεως στο βαθμό που αυτή είναι δυνατή εκ των πραγμάτων. Το δικαίωμα επανόρθωσης ισχύει όχι μόνο έναντι των ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, αλλά και έναντι της ΕΡΤ ΑΕ και των δημοτικών σταθμών και δεν εξαρτάται από την επίκληση εκ μέρους του αιτούντος ειδικού έννομου συμφέροντος. Ο νόμος ορίζει ότι το δικαίωμα επανόρθωσης είναι ανεξάρτητο από την ύπαρξη τυχόν ποινικής ή αστικής ευθύνης (άρθρο 3 παρ. 12). Ωστόσο, η άσκηση αγωγής ή η υποβολή εγκλήσεως ενδεχομένως να είναι άνευ αντικειμένου σε περίπτωση ικανοποίησης του δικαιώματος επανόρθωσης. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η εκούσια παράλειψη υποβολής αιτήματος επανόρθωσης είναι δυνατόν να συνεκτιμηθεί στο

---

⁴⁴.Κρίππας, Το νομικό καθεστώς της ραδιοτηλεοπτικής επιχειρήσεως, 1990, 158.

⁴⁵.ΕφΑθ 2006 / 1993, ΑρχΝ 44, 334.

πλαίσιο της ΑΚ 300, σε περίπτωση εγέρσεως αγωγής αποκατάστασης εκ μέρους του θιγομένου.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, κάθε ανακριβής παρουσίαση στοιχείων της προσωπικότητας ενός ιδιώτη, επιτρέπει την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως, αρκεί το δημοσίευμα να αφορά στην προσωπικότητα του φορέως του δικαιώματος, χωρίς να απαιτείται υποχρεωτικά και να την θίγει. Ίδια λύση δέχονται και το γαλλικό (τα γαλλικά δικαστήρια δέχονται το δικαίωμα απαντήσεως και επί δημοσιευμάτων με τα οποία ασκείται κριτική σε προϊόντα της διανοίας ενός συγγραφέα ή ενός καλλιτέχνη) και το γερμανικό δίκαιο, ενώ αντίθετα, κατά το ελβετικό, προϋπόθεση της ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως είναι το δημοσίευμα να επιφέρει προσβολή της προσωπικότητας.

Δικαίωμα απαντήσεως δεν γεννάται σε περίπτωση πιστής μεταφοράς από τον τύπο δημοσίων συζητήσεων κρατικών οργάνων. Η πιστή επανάληψη, π.χ. λεχθέντων κατά τις συνεδριάσεις της βουλής, δεν γεννά αφ' εαυτής, δικαίωμα απαντήσεως των συμμετασχόντων.⁴⁶

δ. Περιεχόμενο της απαντήσεως.

Σύμφωνα με το άρθρο 37 εδάφιο 4 του Νόμου περί τύπου, ο διευθυντής, ο εκδότης ή ο ιδιοκτήτης του εντύπου μπορούν να αρνηθούν την καταχώριση της απαντήσεως : α) Εάν περιέχει εκφράσεις προφανώς δυσφημιστικές ή εκφράσεις που συνιστούν γενικώς αξιόποινη πράξη, β) Εάν από την καταχώριση του δημοσιεύματος παρήλθε διάστημα ενός μηνός ή τριών αντίοιχα, εάν ο αιτούμενος την καταχώριση της απαντήσεως βρισκόταν στην αλλοδαπή, γ) Κατά την στάση της νομολογίας, ο υπόχρεος δικαιούται να αρνηθεί την καταχώριση, σε περίπτωση που ο αιτών αρνείται να καταβάλλει τα νόμιμα τέλη δημοσιεύσεως. Δωρεάν καταχώριση, επιβάλλει ο νόμος μόνο προκειμένου περί του δικαιώματος επανορθώσεως (άρθρο 37), το οποίο αναγνωρίζεται υπέρ των δημοσίων υπαλλήλων, όχι όμως και στην περίπτωση του δικαιώματος απαντήσεως από ιδιώτες.⁴⁷ Υποστηρίζεται και η άποψη ότι,⁴⁸ σε περίπτωση που το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα περιλαμβάνει προσβλητικούς ισχυρισμούς, η καταχώριση της απαντήσεως να γίνεται δωρεάν.

⁴⁶.Αυτό συνάγεται από το άρθρο 39 Ν. 5060/1931, το οποίο επιτρέπει τη δημοσίευση των λεχθέντων κατά τις συνεδριάσεις της Βουλής, σε συνδυασμό με το άρθρο 66 παρ. 1 του Συντάγματος.

⁴⁷.Πλημμ.Αθ. 690/1977, ΑρχΝομ. ΚΘ', 378.

⁴⁸.Καράκωστας (2000), 211.

De lege ferenda, συνιστάται η απαγόρευση του ταυτόχρονου ή και μεταγενέστερου σχολιασμού της απαντήσεως, ούτως ώστε, να διατηρήσει το δικαίωμα απαντήσεως, τον λόγο υπάρξεώς του.

Ως προς την έκταση της απαντήσεως, εφαρμόζονται αναλογικά όσα ορίζει ο νόμος για την επανόρθωση (άρθρο 37 εδ. 3). Η απάντηση δεν πρέπει να υπερβαίνει σε έκταση το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα. Εάν το δικαίωμα απαντήσεως ασκείται συγχρόνως με το δικαίωμα επανορθώσεως, είναι δυνατή η συγχώνευση σε ένα μόνο κείμενο, του οποίου η έκταση δεν πρέπει να υπερβαίνει το διπλάσιο του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος.

ε. Τυπικές προϋποθέσεις της ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως.

Η αποστολή της απαντήσεως μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο : ταχυδρομικώς, τηλεγραφικώς, με δικαστικό επιμελητή, χέρι με χέρι. Τα έξοδα αποστολής βαρύνουν τον ασκούντα το δικαίωμα απαντήσεως, ο οποίος και φέρει το βάρος της αποδείξεως της αποστολής. Όπως ειπώθηκε παραπάνω, ο ιδιώτης έχει στη διάθεσή του ένα μήνα ή τρεις αντίστοιχα, εάν βρισκόταν στην αλλοδαπή κατά τη δημοσίευση του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος, προκειμένου να προβεί σε απάντηση. Εάν ο ιδιώτης απέστειλε την απάντηση εντός της νομίμου προθεσμίας, ο υπόχρεος όμως προς καταχώρηση καθυστερεί άνευ λόγου τη δημοσίευση, η παρέλευση μηνός ή τριμήνου δεν συνεπάγεται παραγραφή του δικαιώματος απαντήσεως.

Η απάντηση πρέπει να καταχωρηθεί μέσα σε τρεις μέρες από την παραλαβή της από τους αποδέκτες, ή εάν δεν πρόκειται για ημερήσιο τύπο, στο αμέσως επόμενο φύλλο. Σύμφωνα με το άρθρο 38 εδ.1 του νόμου περί τύπου, η απάντηση πρέπει να καταχωρηθεί στην ίδια θέση και με τα ίδια στοιχεία με το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα, έτσι ώστε να γίνει αντιληπτή από τους αναγνώστες του επιλήψιμου κειμένου. Επίσης, πρέπει να δημοσιευθεί στο ίδιο έντυπο με το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα και όχι σε μία έκτακτη έκδοση, που δεν απευθύνεται ενδεχομένως, στο ίδιο αναγνωστικό κοινό.

Σε περίπτωση αρνήσεως προς καταχώρηση, κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 37 εδ. 4, υποχρεούται ο εκδότης ή διευθυντής, μέσα σε προθεσμία τριών ημερών, να καταθέσει την απάντηση του ιδιώτη, μαζί με τους λόγους για τους οποίους αρνείται την καταχώριση, στον Ειρηνοδίκη του τόπου εκδόσεως της εφημερίδας ή του περιοδικού, ο οποίος δικαιούται να προβεί σε τροποποίηση της απαντήσεως.

1.Το δικαίωμα επανορθώσεως.

Το προβλεπόμενο από το άρθρο 38 Ν. 1092/1938 δικαίωμα επανορθώσεως, αποτελεί ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος απαντήσεως με φορέα του δικαιώματος τους δημοσίους υπαλλήλους και τις δημόσιες υπηρεσίες σε σχέση με επιλήψιμο δημοσίευμα το οποίο περιέχει πληροφορίες αναφορικά με ενέργειες του συγκεκριμένου δημοσίου υπαλλήλου που αναφέρεται στο εν λόγω δημοσίευμα.

Αμφισβητείται κατά πόσον, για την άσκηση του δικαιώματος επανορθώσεως απαιτείται, επιπλέον, το δημοσίευμα να είναι και ανακριβές. Η ορθότερη όμως άποψη δέχεται ότι προσ απαιτείται η ανακρίβεια του σχετικού δημοσιεύματος.⁴⁹

Η καταχώριση του κειμένου επανορθώσεως γίνεται δωρεάν, ενώ για την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως προβλέπεται η καταβολή των νομίμων τελών δημοσιεύσεως, η δε καταχώριση του κειμένου της επανορθώσεως γίνεται από τους ίδιους τους υπευθύνους, αντίθετα από το κείμενο της απαντήσεως, που δίδεται από τον απαντώντα στους υπευθύνους προς καταχώριση. Ο δημόσιος υπάλληλος έχει, παράλληλα προς το δικαίωμα επανορθώσεως του άρθρου 37 και το δικαίωμα απαντήσεως του άρθρου 38 Ν. 1092/1938, εφ' όσον, του παρασχεθεί η άδεια από τον προϊστάμενο του Υπουργό (άρθρο 37 παρ.2 Ν. 1092/1938). Επιτρέπεται όμως δημοσίευση κριτικής από την προβαίνουσα στην επανόρθωση εφημερίδα ή περιοδικό.

2.Ένδικη προστασία του δικαιώματος απαντήσεως.

A. Αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως.

Η αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως αποτελεί ένα επιπλέον ένδικο βοήθημα προστασίας της προσωπικότητας και δεν ταυτίζεται με την αστική προστασία της ΑΚ 57. Πρόκειται για αγωγή μη περιουσιακή και αυτοτελή. Αντίθετα από τα ασφαλιστικά μέτρα που τυχόν διατάσσονται στο πλαίσιο των αγωγών άρσεως της προσβολής και παραλείψεως στο μέλλον, η αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως οδηγεί στην έκδοση οριστικής αποφάσεως, περιοριζόμενης όμως στο θέμα του δικαιώματος απαντήσεως.

---

⁴⁹*Αιδαλής*, Αι παρεκτροπαι του τύπου, 1966, 166· *Κρίππας*, Το υπό του περί τύπου νόμου προβλεπόμενον δικαίωμα επανορθώσεως και απαντήσεως, Αρμ. 1969, 566 επ.

Από το άρθρο 37 του νόμου περί τύπου, ως μόνη ουσιαστική προϋπόθεση της αγωγής για εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως (και επανορθώσεως) συνάγεται ότι είναι η παράλειψη ή η πλημμελής καταχώριση της απαντήσεως. Από τη διατύπωση του νόμου προκύπτει ότι η έγερση της αγωγής προϋποθέτει την παραβίαση εκ μέρους του εκπροσώπου του τύπου είτε μιας θετικής είτε μιας αρνητικού περιεχομένου υποχρεώσεώς του.

Μη τήρηση θετικής υποχρεώσεως συνιστά, η άρνηση, ρητή ή σιωπηρή, δημοσιεύσεως απαντήσεως χωρίς να υπάρχει γι' αυτό δικαιολογητικός λόγος. Παραβίαση θετικής υποχρεώσεως, μπορεί να θεωρηθεί και η παρεμπόδιση της ασκήσεως του δικαιώματος, σε περίπτωση που οι υπόχρεοι αρνούνται να δώσουν στο θιγόμενο το έντυπο που τον αφορά και το οποίο έχει αποσυρθεί από την κυκλοφορία ή έχει εξαντληθεί.

Παραβίαση αρνητικής υποχρεώσεως, αποτελούν η τροποποίηση ή περικοπή της απαντήσεως, όπως και κάθε άλλη ουσιαστική αλλοίωση του κειμένου της, καθώς επίσης και οι κάθε είδους μετατροπές της μορφής της απαντήσεως.

Από συγκριτική επισκόπηση της ρυθμίσεως του δικαιώματος απαντήσεως στις έννομες τάξεις άλλων χωρών, διαφαίνεται η τάση α) το δικαίωμα απαντήσεως να παρέχεται μόνο για την ανασκευή πραγματικών ισχυρισμών και όχι εκφράσεως γνώμης, β) να απαιτείται η ύπαρξη έννομου συμφέροντος του απαντώντος, γ) εφ' όσον η απάντηση δεν υπερβαίνει σε έκταση το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα, να καταχωρείται δωρεάν, και δ) να καταβληθεί προσπάθεια το δικαίωμα απαντήσεως να ρυθμιστεί κατά τρόπο ενιαίο για όλα τα ιδιωτικά τουλάχιστον μέσα μαζικής ενημερώσεως.

XIII. Αμυντικά μέσα προστασίας της προσωπικότητας.

1. Ενάγων.

Τα αμυντικά ένδικα βοηθήματα που περιέχει ο νόμος για την απόκρουση προσβολών της προσωπικότητας είναι η αγωγή άρσεως της προσβολής και παραλείψεώς της στο μέλλον και η αναγνωριστική του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής αγωγή (άρθρο 70 ΚΠολΔ). Τα παραπάνω ένδικα βοηθήματα προϋποθέτουν την ύπαρξη προσβολής και τον κίνδυνο επαναλήψεώς της στο μέλλον. Σε περίπτωση που η προσβολή δεν εκδηλώθηκε ακόμη, υπάρχει όμως κίνδυνος ή υφίστανται σοβαρές πιθανότητες να εκδηλωθεί στο μέλλον, γίνεται δεκτή

και η προληπτική αγωγή για παράλειψη, σύμφωνα με την γενικότερη αρχή ότι, η πρόληψη της ζημίας είναι προτιμότερη από την καταστολή.

Η άποψη αυτή ενισχύεται από τις διατάξεις 57 εδ.1, 58 εδ.1, 60 εδ.1, 989 εδ.1, 1004,1006,1108 Α.Κ.

Τα ένδικα βοηθήματα προστασίας της προσωπικότητας δικαιούται να ασκήσει ο προσβληθείς στην προσωπικότητά του ή εκείνος κατά του οποίου επαπειλείται βάσιμα προσβολή αυτού του δικαιώματος. Ο ενάγων νομιμοποιείται μόνο, όταν η προσβολή ή η απειλή προσβολής είναι εξατομικευμένη, κατά τρόπο ώστε να επιτρέπει την εκ των προτέρων αναγνώριση του προσώπου, εναντίον του οποίου στρέφεται το δημοσίευμα. Αρκεί η δημοσίευση ατομικών γνωρισμάτων, όπως λεπτομερειών για τον τρόπο ζωής, την κατοικία, το επάγγελμα ή των αρχικών του ονόματος, τα οποία και οδηγούν στην αναγνώριση της ταυτότητας του προσώπου. Κατά κανόνα, απαιτείται ο ενάγων να είναι ο αμέσως θιγόμενος από την συμπεριφορά του εναγομένου. Είναι όμως δυνατόν μία έμμεση επέμβαση να θεμελιώνει αξίωση, όταν π.χ. θίγει μεν τη σύζυγο του ενάγοντος σε σχέση όμως με την οικογενειακή συμβίωση, κατά τρόπο ώστε η προσβολή να έχει επιπτώσεις και στην τιμή του συζύγου. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση προσβολής των τέκνων που αντανακλά σε αγαθά της προσωπικότητας των γονέων, όπως π.χ. η μομφή κακής διαπαιδαγώγησης.

2. Εναγόμενος.

Με την κατάργηση των ποινικών περί τύπου διατάξεων με το ν. 2243/1994, ποινική ευθύνη συντρέχει μόνο στο πρόσωπο του συντάκτη. Αθροιστική ευθύνη καθιερώνεται στο πεδίο της αστικής προστασίας της προσωπικότητας. Οι προσβολές της προσωπικότητας από τον τύπο, θέτουν σε εφαρμογή τις αρχές της ευθύνης εις ολόκληρον, που επιτρέπει στον ενάγοντα να επιλέξει μεταξύ των ευθυνομένων προσώπων, σύμφωνα με τις αρχές της ΑΚ 926, και να στραφεί εναντίον εκείνου, ο οποίος στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να εξυπηρετήσει καλύτερα τα συμφέροντά του.

Ο ενάγων έχει συνεπώς τη δυνατότητα να στραφεί εναντίον των εξής προσώπων : **α) Του εκδότη.** Ο εκδότης θεωρείται ότι μετέχει αντικειμενικά στην παρούσα ή επικείμενη προσβολή, έστω και αν τελούσε εν αγνοία της ή αν το πρόσωπο που την προκάλεσε δεν είχε εξάρτηση κατά τρόπο άμεσο από αυτόν. **β) Του ιδιοκτήτη.** Είναι δυνατόν η ιδιότητα του ιδιοκτήτη και εκδότη να συμπίπτουν στο ίδιο πρόσωπο. Προκειμένου περί αστικής ευθύνης, ο ιδιοκτήτης ευθύνεται εις

ολόκληρον, σύμφωνα με το Ν. 1178/1981 περί αστικής ευθύνης του τύπου. Ο ιδιοκτήτης του εντύπου, εξ ορισμού οικονομικά ισχυρότερος και κυρίως, ωφελούμενος ποικιλοτρόπως από την κυκλοφορία του εντύπου του, ευθύνεται σύμφωνα με το άρθρο μόνο του Ν. 1178/1981 αντικειμενικά, ανεξάρτητα δηλαδή από δική του υπαιτιότητα, αρκεί η γνώση ή υπαίτια άγνοια (ΑΚ 920) ή η υπαιτιότητα (ΑΚ 914, 919) να συντρέχει στο πρόσωπο του συντάκτη του δημοσιεύματος ή αν αυτός είναι άγνωστος, στο πρόσωπο του εκδότη ή διευθυντή της εφημερίδας. Η κατά κυριαρχικό τρόπο, χάραξη της γραμμής και του ύφους του εντύπου από τον ιδιοκτήτη, έχουν ως συνέπεια την καθιέρωση γι' αυτόν των εξής συναλλακτικών υποχρεώσεων, εν όψει του κινδύνου που εγκυμονεί η δραστηριότητά του για τα έννομα αγαθά τρίτων προσώπων και ιδιαίτερας για την προσωπικότητά τους:

1^{ον} Την υποχρέωση οριοθέτησης και καθορισμού των επιτρεπτών στο χώρο της προσωπικότητας επεμβάσεων, το εύρος και η αυστηρότητα των οποίων απορρέουν από τη <<γραμμή>> και το <<ύφος>> του εντύπου και **2^{ον}** Την αποκλειστική ευθύνη του ιδιοκτήτη για τις προσβολές προσώπων, εφ' όσον οι τέτοιου είδους επεμβάσεις δεν συνιστούν παρέκκλιση από τη γραμμή του συγκεκριμένου εντύπου, όπως αυτός ο ίδιος την έχει καθορίσει. Οι συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου προσδιορίζουν την συμπεριφορά την οποία οφείλει να επιδείξει ένας μέσος, συνετός εκπρόσωπος του τύπου και η παραβίασή τους συνιστά αμέλεια σύμφωνα με την ΑΚ 330 εδ. 2. Στην περίπτωση διαδοχικών δημοσιευμάτων του ίδιου συντάκτη με αντίστοιχο προσβλητικό περιεχόμενο, η μη δραστική παρέμβαση του ιδιοκτήτη προκειμένου να αποφευχθεί η δημοσίευση, συνιστά παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας και θεμελιώνει το παράνομο της συμπεριφοράς υπό την έννοια της ΑΚ 914. Πάντως, η ρητή και δημόσια διαφοροποίηση του ιδιοκτήτη από τις απόψεις που διατυπώνει ο συντάκτης επίμεπτου σχολίου είναι καθοριστική για τον επιμερισμό της ευθύνης στην εσωτερική σχέση (ΑΚ 926), και δεν αρκεί η προφορική διατύπωση αντιρρήσεων.

γ) Του διευθυντή. Συνεπεία των καθηκόντων με τα οποία είναι επιφορτισμένος, ο διευθυντής ευθύνεται αντικειμενικά απέναντι στους τρίτους για κάθε προσβολή που ενδέχεται να επιφέρει ένα δημοσίευμα στην προσωπικότητα. **δ) Του συντάκτη του δημοσιεύματος.** Υπό οποιαδήποτε ιδιότητα και αν εμφανίζεται, (μέλος της συντάξεως, ανεξάρτητος δημοσιογράφος, πρακτορείο τύπου, αναγνώστης – συντάκτης επιστολής ή δημιουργός διαφήμισης), και ανεξάρτητα αν συνέταξε ο ίδιος ή τρίτος το επιλήψιμο δημοσίευμα, αρκεί να αποδέχεται το περιεχόμενό του, ο δημιουργός, συμμετέχει πάντοτε στην προσβολή που επέρχεται μέσω του δημοσιεύματος στην προσωπικότητα τρίτων προσώπων. **ε) Του διευθυντή του τυπογραφείου.** Μεταξύ των υπευθύνων, ο νόμος περί τύπου στο άρθρο 6 αναφέρει

το διευθυντή του τυπογραφείου, το πρόσωπο που κατέχει ή εκμεταλλεύεται τις τεχνικές εγκαταστάσεις όπου αναπαράγεται το έντυπο. **στ) Των διανομμένων.**

Η ευθύνη των προσώπων αυτών παρουσιάζει πρακτικό ενδιαφέρον για τον ενάγοντα μόνο σε περίπτωση εγέρσεως προληπτικής αρνητικής αγωγής ή στο πλαίσιο της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων.

3. Ουσιαστικές προϋποθέσεις της προληπτικής αγωγής για παράλειψη.

Κατ' εξοχήν πεδίο εφαρμογής της προληπτικής αγωγής για παράλειψη αποτελεί η δημοσιογραφική έρευνα γύρω από τον ιδιωτικό βίο ενός προσώπου. Στις περιπτώσεις απειλής του δικαιώματος της προσωπικότητας από δημοσίευμα του τύπου, η έγερση της αρνητικής αγωγής για παράλειψη, ενδέχεται να προσκρούει στη δυσχέρεια του ενδιαφερομένου να αποδείξει το ακριβές περιεχόμενο των ισχυρισμών που πρόκειται να διαδοθούν. Σε περίπτωση αμφιβολίας για το αν το δημοσίευμα περιέχει ή όχι προσβλητικούς ισχυρισμούς και ποιο ακριβώς είναι το περιεχόμενό τους, γεννάται το ερώτημα, αν επιτρέπεται να εφαρμοστούν οι διατάξεις περί επιδείξεως πράγματος ή εγγράφου (ΑΚ 901 επ, ΚΠολΔ 450-451). Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, αφού παρόμοια αξίωση θα συνιστούσε προληπτική λογοκρισία και θα προσέκρουε στο άρθρο 14 παρ. 2 του Συντάγματος.

Συνοψίζοντας, για την άσκηση της προληπτικής αγωγής για παράλειψη πρέπει απαραίτητως να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις : α) Κίνδυνος προσβολής, β) Παράνομη συμπεριφορά, και γ) Έννομο συμφέρον.

4. Ουσιαστικές προϋποθέσεις της αγωγής άρσεως της προσβολής και παραλείψεως στο μέλλον.

Ειδικότερα, η αξίωση για παράλειψη στο μέλλον προϋποθέτει την απόδειξη εκ μέρους του ενάγοντος κινδύνου επαναλήψεως. Προσβολή που εκδηλώθηκε μία φορά πιθανολογεί ή τεκμαίρει την επανάληψη, κατά τρόπο ώστε η απόκρουση της αγωγής από τον εναγόμενο, απαιτεί ιδιαίτερη απόδειξη ότι εξέλιπε ο κίνδυνος επαναλήψεως.

Σε περίπτωση εκφράσεως γνώμης που περιέχει προσβλητικές για την προσωπικότητα τρίτου προσώπου εκφράσεις, είναι δυνατόν να διαταχθεί η απάλειψη των μειωτικών εκφράσεων, πράγμα ευκολότερο όταν οι εκφράσεις συνιστούν

εξύβριση, χωρίς αυτό να συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εκφράσεως μέσω του τύπου.

Εάν είναι δυνατόν να αρθούν οι συνέπειες ή να παύσει η απειλή με την προσθήκη ενός εισαγωγικού σημειώματος ή διευκρινιστικών παρατηρήσεων, τότε δεν είναι αναγκαία η γενική απαγόρευση του δημοσιεύματος. Η γενική απαγόρευση δημοσιεύματος ενδέχεται να είναι αναγκαία, οσάκις θίγεται ο ιδιωτικός βίος ή η σφαίρα του απορρήτου, οπότε δεν απαιτείται τα στοιχεία που ήλθαν ή πρόκειται να έλθουν στη δημοσιότητα να είναι αναληθή. Από τη γερμανική νομολογία έγινε δεκτό ότι επιτρέπεται η προληπτική αγωγή για παράλειψη προκειμένου για ισχυρισμούς που αφορούν ειδικότερα γυναικολογικά προβλήματα, τις ιατρικές εξετάσεις, την ερωτική ζωή κ.λ.π., γνωστής ηθοποιού.⁵⁰ Εν πάση περιπτώσει, η επιβολή γενικής απαγορεύσεως προϋποθέτει την εκ μέρους του δικαστηρίου στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων και μόνον αν ο μερικός περιορισμός ή η τροποποίηση του επιλήψιμου δημοσιεύματος δεν καλύπτει την προσβολή, η απαγόρευση θα πρέπει να επεκτείνεται σε όλο το κείμενο που δημοσιεύθηκε ή πρόκειται να δημοσιευθεί.

5. Βάρος επικλήσεως και αποδείξεως.

Ο ενάγων φέρει πάντοτε το βάρος της επικλήσεως και αποδείξεως των πραγματικών περιστατικών που αφορούν τη γένεση και διάδοση του προσβλητικού ισχυρισμού.

Στις περιπτώσεις αναληθών κατά τον ενάγοντα ισχυρισμών, που προσβάλλουν την τιμή του, ο εναγόμενος φέρει το βάρος επικλήσεως και αποδείξεως των σχετικών πραγματικών περιστατικών επάνω στα οποία στηρίζει τους προσβλητικούς ισχυρισμούς.⁵¹ Μόνον ο εναγόμενος είναι κατ' αρχήν σε θέση να γνωρίζει τα γεγονότα που συνιστούν τη βάση των ισχυρισμών του. Επιβολή του βάρους της επικλήσεως στον ενάγοντα, ο οποίος αγνοεί ενδεχομένως τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, θα σήμαινε εξαναγκασμό να εκθέσει ο ίδιος περιστατικά της προσωπικής ή της επαγγελματικής του ζωής.

Εάν ο εναγόμενος δεν ανταποκριθεί στην υποχρέωση επικλήσεως των πραγματικών περιστατικών, και εφ' όσον η άρνησή του δεν δικαιολογείται από το καθήκον διαφυλάξεως της μυστικότητας των δημοσιογραφικών πηγών, θεωρείται δεδομένος ο αναληθής χαρακτήρας των επιλήψιμων ισχυρισμών.

⁵⁰.OLG Hamburg, UFITA 1978, 278 επ· *Καράκωστας* (2000), 233.

⁵¹.*Καρακατσάνης*, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο EPM AK, AK 57 αρ. 27.

Η επίκληση εκ μέρους του εναγομένου των πραγματικών περιστατικών που τον οδήγησαν στη διατύπωση των επιλήψιμων ισχυρισμών, ενδέχεται εκ των πραγμάτων, να συνεπάγεται και απόδειξη της αληθείας τους. Στην περίπτωση αυτή, ο ενάγων είναι εκείνος που φέρει κατ' αρχήν το βάρος της αποδείξεως της αναληθείας του επίμαχου ισχυρισμού. Εάν ο ισχυρισμός συνιστά δυσφήμιση, το βάρος της αποδείξεως περιέρχεται στον εναγόμενο, ο οποίος και οφείλει να αποδείξει το αληθές του προσβλητικού ισχυρισμού του. Η απόδειξη της αλήθειας του γεγονότος απαγορεύεται, εφόσον αυτό αφορά αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού ή του ιδιωτικού βίου του θιγέντος⁵² που δεν θίγουν το δημόσιο συμφέρον και ο ισχυρισμός ή η διάδοση έγιναν κακόβουλα (ΠΚ 366 παρ. 1). Ο εναγόμενος μπορεί όμως, εφ' όσον τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου, να απαλλαγεί του βάρους της αποδείξεως, εφ' όσον επικαλεσθεί και αποδείξει δικαιολογημένο συμφέρον, άσκηση νόμιμης εξουσίας ή εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων (άρθρ. 367 παρ. 1 Π.Κ.).

Κατά συνέπεια, σε περίπτωση δυσφημίσεως, ο ενάγων βαρύνεται με την απόδειξη της γενέσεως και διαδόσεως του ισχυρισμού, ενώ τον εναγόμενο βαρύνει η απόδειξη του αληθούς ισχυρισμού και του δικαιολογημένου συμφέροντος. Στην τελευταία περίπτωση, επανέρχεται το βάρος της απόδειξης του αναληθούς ισχυρισμού στον ενάγοντα.

Σε κάθε περίπτωση, βαρύνουσα σημασία για την κατανομή του βάρους αποδείξεως έχει η ύπαρξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος. Εάν η ύπαρξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος προβληθεί κατ' ένσταση από τον εναγόμενο, σύμφωνα με τα γενικώς ισχύοντα, ο τελευταίος φέρει το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού του. Στον ενάγοντα εναπόκειται να αποδείξει ότι δεν υφίσταται δικαιολογημένο ενδιαφέρον, διότι το πρόσωπό του ή το περιεχόμενο του δημοσιεύματος δεν ανταποκρίνονται στις προϋποθέσεις του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος.

6. Συνέπειες της καταδίκης του εναγομένου –Γνωστοποίηση σε τρίτους.

Η καταδίκη του εναγομένου συνεπάγεται τη γένεση σε βάρος του ενοχής υπέρ του ενάγοντος με περιεχόμενο την παύση της προσβολής, την άρση των συνεπειών της και την παράλειψη της προσβολής, που απειλείται να επαναληφθεί, στο μέλλον. Στην ενοχή αυτή εφαρμόζονται οι ΑΚ 287 επ., με συνέπεια κάθε αντίθετη

52.Άρθρα 362 και 366 Ποινικού Κώδικα.

μελλοντική συμπεριφορά του εναγομένου να συνιστά νόμιμο λόγο ευθύνης για αποζημίωση.

Η δημοσίευση της καταδικαστικής αποφάσεως είναι δυνατόν να περιληφθεί μεταξύ των αιτημάτων του ενάγοντος στην αγωγή άρσεως και παραλείψεως, ανεξάρτητα από την πρόκληση ή όχι ηθικής βλάβης.⁵³

Η ανασκευαστική δημοσίευση και η δημοσίευση της απόφασης προϋποθέτουν : α) Απόφαση του δικαστηρίου, β) Η προσβολή πρέπει να έχει καταστεί γνωστή στους τρίτους, γ) Η δημοσίευση πρέπει να συνιστά το πρόσφορο μέσο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Δημοσίευση μπορεί να διαταχθεί, έστω και αν η προσβολή δεν είναι πρόσφατη, αρκεί να μην έχουν εκλείψει οι συνέπειές της.

Ως προς το περιεχόμενο, η δημοσίευση είναι δυνατόν να περιέχει είτε το κείμενο της καταδικαστικής απόφασης, είτε ένα κείμενο με το οποίο ο εναγόμενος ανασκευάζει ή και ενδεχομένως ανακαλεί την προηγούμενη συμπεριφορά του.

Όσον αφορά, ειδικότερα, τα μέσα δημοσιεύσεως, σε αυτά περιλαμβάνονται, πέρα από τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, η εκτύπωση της δηλώσεως (όχι όμως και της δικαστικής αποφάσεως) σε μεμονωμένο φύλλο, το οποίο π.χ. ο διανομέας υποχρεούται να θέτει μέσα στα προς πώληση βιβλία, η τοιχοκόλληση της δηλώσεως, οσάκις, το περιεχόμενό της πρέπει να περιέλθει σε γνώση ορισμένου κύκλου προσώπων, η αποστολή επιστολών και εγκυκλίων ή ακόμα η γνωστοποίηση μέσω της πληροφορικής.

7. Ασφαλιστικά μέτρα.

Οι γενικές διατάξεις περί επιβολής ασφαλιστικών μέτρων δεν προβλέπουν καμία ειδική μεταχείριση του τύπου. Φαίνεται πάντως να γίνεται δεκτό σήμερα ότι σε περίπτωση προσβολής απόλυτων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα της προσωπικότητας, είναι δυνατή η παροχή προσωρινής δικαστικής προστασίας με καταδίκη του προσβάλλοντος σε άρση της προσβολής, παράλειψή της στο μέλλον, και σε αυτοπρόσωπη θετική ενέργεια.⁵⁴

⁵³. Φίλιος, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, 1998, Τόμος II /2 παρ. 74 Γ , 63.

⁵⁴. ΜΠρ Αθ 6361/1989, ΝοΒ 1990, 1462· ΜΠρΠειρ 314/1985, ΝοΒ 1985, 681· Γαζής (1973), 45· Καρακατσάνης, σε ΕΡΜ ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθοπούλου, ΑΚ 57 αρ. 24· Μπέης, Τα όρια της προσωρινής δικαστικής προστασίας, 1980, 63 επ· Αλιβιζάτος, Κράτος και ραδιοτηλεόραση, Η θεσμική διάσταση, 1986, 82, σημ. 161 σε σχέση με τη ραδιοτηλεόραση.

Εξάλλου, μέρος της νομολογίας δέχεται ότι δεν μπορεί να διαταχθεί ως ασφαλιστικό μέτρο η απαγόρευση κυκλοφορίας βιβλίου που περιέχει ανακριβή πραγματικά περιστατικά και προσβάλλει την προσωπικότητα, επειδή ένα τέτοιο μέτρο ισοδυναμεί κατ' αποτέλεσμα με κατάσχεση εντύπου, την οποία, πλην των ρητών εξαιρέσεων του άρθρου 14 παρ. 3 απαγορεύει το Σύνταγμα. Προς την αντίθετη κατεύθυνση κινείται η αδημοσίευτη απόφαση του ΜΠρΑΘ 17618/1998 η οποία δέχεται, κατά σημαντικό μέρος, την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ηθοποιού κατά επιχειρήσεως που εκδίδει εβδομαδιαίο περιοδικό ποικίλης ύλης.⁵⁵

Όμως, κατά την αναζήτηση του πρόσφορου ασφαλιστικού μέτρου, το δικαστήριο υπόκειται σε τρεις περιορισμούς : α) Δεν πρέπει να παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας (ΚΠολΔ 692 παρ. 3), β) Δεν πρέπει τα ασφαλιστικά μέτρα να συνίστανται στην ικανοποίηση του δικαιώματος (ΚΠολΔ 692 παρ. 4) και γ) Τα ασφαλιστικά μέτρα δεν πρέπει να προσβάλλουν δικαιώματα τρίτων προσώπων (ΚΠολΔ 692 παρ. 5).

XIV. Αποκαταστατικά μέσα προστασίας.

Απέναντι στην ανάγκη περιορισμού των ασφαλιστικών μέτρων σε βάρος του τύπου, οι αποκαταστατικές αγωγές, όπως εξ' άλλου και το δικαίωμα απαντήσεως και επανορθώσεως, αποτελούν το αντιστάθμισμα, εξασφαλίζοντας υπέρ του προσώπου την ισορροπία κατά τη στάθμιση των προστατευτέων έννομων αγαθών.

Αποκαταστατικές αγωγές είναι τα ένδικα βοηθήματα που παρέχονται σε ένα πρόσωπο του οποίου προσβλήθηκε η προσωπικότητα, προκειμένου να λάβει από τον υπεύθυνο της προσβολής παροχή που θα του επιτρέψει, στο μέτρο του δυνατού, να επαναφέρει το προσβληθέν αγαθό στην προτέρα κατάσταση. Όπως συνάγεται από τον παραπάνω ορισμό, οι αποκαταστατικές αγωγές έχουν τρία κοινά χαρακτηριστικά: 1^ο Συνδέονται με μια προσβολή που ανάγεται στο παρελθόν, 2^ο Αποσκοπούν στην επανόρθωση των συνεπειών της προσβολής για το θύμα, και 3^ο Συνεπάγονται παροχή εκ μέρους του εναγομένου, η οποία είναι συνήθως περιουσιακού χαρακτήρα.

---

55. Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι ΜΠρΘεσσ. 742/1998 και 18134/1998 του ίδιου δικαστηρίου που διέταξαν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων σε σχέση με λήμματα του λεξικού Μπαμπινιώτη που έθιγαν την προσωπικότητα των αιτούντων. Οι πιο πάνω αποφάσεις αναιρέθηκαν με την ΟΛΑΠ 13/1999, Δίκη 1999, 142 επ και 650 επ με παρατ. Κ. Μπέη και Π. Γέμτου· *Κασιμάτης*, Η επιστήμη υπό δικαστική απαγόρευση, Το Σ 1998, 725· *Καράκωστας* (2000), 239.

Αντίθετα από τις αμυντικές αγωγές, που σκοπό έχουν την πρόληψη, καταστολή ή εξουδετέρωση μιας προσβολής, οι αποκαταστατικές αγωγές αποβλέπουν στο να υποχρεώσουν τον εναγόμενο σε παροχή, η οποία διορθώνει, αποκαθιστά ή αναιρεί τις συνέπειες της προσβολής. Η παραπάνω διάκριση έχει μεγάλη πρακτική σημασία διότι, ενώ οι αμυντικές αγωγές παρέχονται για παράνομη απλώς προσβολή, οι αποκαταστατικές προϋποθέτουν κατά κανόνα υπαιτιότητα. Οι δύο κατηγορίες αγωγών στηρίζονται σε διαφορετικά θεμέλια. Οι αμυντικές αγωγές τείνουν να υποχρεώσουν τον εναγόμενο σε συμπεριφορά που αναιρεί την προσβολή. Θα πρέπει, συνεπώς, να είναι ακόμα σε θέση να επέμβει στο αίτιο της προσβολής. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση, που ο εναγόμενος μπορεί να σταματήσει την προσβολή που προκάλεσε ο ίδιος ή να περιορίσει τις συνέπειές της, εφ' όσον η προσβολή συνεχίζεται. Απαιτείται, συνεπώς, η προσβολή να διαρκεί ακόμα ή να μπορεί να επαναληφθεί ή έστω να επίκειται. Αντίθετα, οι αποκαταστατικές αγωγές τείνουν να υποχρεώσουν τον εναγόμενο να επανορθώσει τις συνέπειες προηγούμενης προσβολής, μέσω καταβολής μιας παροχής, κατά κανόνα περιουσιακής φύσεως, στον ενάγοντα. Ενδέχεται και στις αμυντικές αγωγές να υποχρεωθεί ο εναγόμενος σε παροχή περιουσιακής φύσεως, π.χ. δημοσίευμα με δαπάνες του εναγομένου, η παροχή όμως αυτή δεν καταβάλλεται ποτέ στον ίδιο τον αντίδικο.

Παράλληλα προς τις διατάξεις ΑΚ 914, 919, 920, 932, και 59, οι αξιώσεις αποζημιώσεως και χρηματικής ικανοποίησεως της ηθικής βλάβης για προσβολές εκ μέρους του τύπου, ρυθμίζονται από το Ν. 1178/1981 περί αστικής ευθύνης του τύπου.

Κατά το Νόμο 1178/1981, οι αξιώσεις αποζημιώσεως και χρηματικής ικανοποίησεως παρέχονται, οσάκις, πρόκειται για δημοσίευμα << θίγον την τιμή ή την υπόληψιν παντός ατόμου >>. Από τις ειδικές αυτές διατάξεις προκύπτει ότι αξιώσεις αποζημιώσεως και ικανοποίησεως της ηθικής βλάβης παρέχονται μόνον σε περιπτώσεις που το δημοσίευμα προσβάλλει την τιμή ή την υπόληψη ενός προσώπου ή εφ' όσον συνιστά εξύβριση ή δυσφήμιση.

Η τελολογική ερμηνεία επιτάσσει την εφαρμογή του Νόμου 1178/1981 σε όλες τις περιπτώσεις προσβολών της προσωπικότητας μέσω δημοσιευμάτων του τύπου. Σε κάθε περίπτωση, οι ειδικές αυτές διατάξεις, συμπληρώνονται από τις γενικές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας και την ευθύνη από αδικοπραξία.

Ενάγων, είναι το πρόσωπο που υφίσταται ζημία υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει ο ιδρυτικός της ευθύνης κανόνας δικαίου (ΑΚ 57, 914, 919, 920). Νομιμοποιείται μόνον εκείνος που υπέστη κατά τρόπο άμεσο ζημία εξαιτίας

δημοσιεύματος του τύπου. Ενάγων μπορεί να είναι μόνο το πρόσωπο που αναφέρεται στο δημοσίευμα ή θίγεται από τη διενέργεια δημοσιογραφικής έρευνας για το πρόσωπό του, και όχι τρίτα πρόσωπα, που ενδεχομένως θίγονται κατά τρόπο έμμεσο. Η προσβολή του προσώπου του τέκνου, δεν γεννά αξίωση αποζημιώσεως των γονέων, παρά μόνο εάν εθίγησαν κατά τρόπο άμεσο από το δημοσίευμα. Επίσης, δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά οι συγγενείς, που φέρουν το ίδιο όνομα, με τον αναφερόμενο σε προσβλητικό δημοσίευμα, εκτός εάν θίγονται οι οικογενειακές σχέσεις. Αντίθετα από ό,τι προβλέπεται στις αμυντικές αγωγές, οι μνημονευόμενοι στην ΑΚ 57 συγγενείς, δεν νομιμοποιούνται να προβάλλουν αξίωση αποζημιώσεως λόγω προσβολής της μνήμης του θανόντος. Επίσης, δεν καλύπτονται οι τρίτοι που υπέστησαν έμμεση ζημία, π.χ. ζημιωθέντες υπάλληλοι ή συναλλασσόμενοι με επιχειρηματία που έγινε αντικείμενο ζημιογόνου κριτικής.

Εναγόμενος, είναι κάθε πρόσωπο το οποίο συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις ιδρυτικού της ευθύνης κανόνα δικαίου, και κυρίως των ΑΚ 57, 914, 919, 920. Στις περιπτώσεις που τις προϋποθέσεις πληρούν περισσότερα πρόσωπα, ο ενάγων δικαιούται να στραφεί καθ' οιουδήποτε (ΑΚ 926). Εφαρμοζόμενος στο χώρο του τύπου, ο κανόνας αυτός σημαίνει ότι, το θύμα μπορεί να στραφεί τόσο κατά του συντάκτη του άρθρου όσο και εναντίον των προσώπων που συνέβαλαν στη διαμόρφωση και στη διάδοσή του, υπό τον όρο ότι συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις ευθύνης.

Ο ιδιοκτήτης εντύπου υπέχει ευθύνη για τα δημοσιεύματα και τις δραστηριότητες των προσώπων που απασχολεί, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της προστήσεως και κυρίως, το στοιχείο της << εξαρτήσεως >> που απαιτείται για την ένταξη του προστηθέντος στο πεδίο δράσεως του προστήσαντος.⁵⁶

Εάν ο συντάκτης είναι γνωστός, διότι το δημοσίευμα φέρει την υπογραφή του, θεωρείται και προστηθείς του φέροντος την ευθύνη ιδιοκτήτη του εντύπου. Σε περίπτωση όμως που είναι άγνωστος, ορίζοντας ο νόμος ότι η κατά τα άρθρα 914 επ. ΑΚ υπαιτιότητα πρέπει να υπάρχει στο πρόσωπο του εκδότη ή του διευθυντή, θεωρεί αυτούς προστηθέντες του ιδιοκτήτη του εντύπου.

Ο εκδότης νομιμοποιείται παθητικά για τις πράξεις τρίτων προσώπων εφ' όσον υπάρχει σχέση << εξαρτήσεως >>, υπό την έννοια της ΑΚ 922, συνεπεία της οποίας ευθύνεται για την επιλογή, τον έλεγχο και την καθοδήγησή τους, κατά την άσκηση της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Ως προστηθέντες μπορούν να

---

56. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 1998, 142 επ. Βλ. και εισηγητική έκθεση του Ν. 1178/1981 όπου τονίζεται ότι με την παρ. 1 δεν επιδιώκεται η θέσπιση νέων διατάξεων αλλά η προσαρμογή των διατάξεων του νόμου περί τύπου στις διατάξεις περί αδικοπραξιών του ΑΚ.

θεωρηθούν οι συντάκτες, είτε συνδέονται με σύμβαση εργασίας είτε όχι, οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι, είτε εργάζονται επί παραγγελία είτε λαμβάνουν εντολές, οι τυπογράφοι και οι συντάκτες επιστολών-αναγνώστες. Ελλείπει σχέσεως << εξαρτήσεως >>, δεν μπορούν να θεωρηθούν κατ' αρχήν, ως προστηθέντες, τα πρακτορεία τύπου, τα διαφημιστικά πρακτορεία, τα οποία όμως ενδέχεται να υπέχουν προσωπική ευθύνη.

Ο πληροφοριοδότης του τύπου ευθύνεται κατ' αρχήν, ανεξάρτητα από το εάν η πρωτοβουλία παροχής της πληροφορίας προέρχεται από τον ίδιο, από δημοσιογράφο ή από τρίτο πρόσωπο. Η ευθύνη του και η ιδιότητά του ως εναγομένου, οριοθετείται, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις, ΑΚ 914 και 926, από το κατά πόσον η πληροφορία του αποτέλεσε την πρόσφορη αιτία για την πρόκληση της συγκεκριμένης ζημίας στον ενάγοντα, ανεξάρτητα από το ποιος συνέταξε το επιλήψιμο δημοσίευμα.⁵⁷

Παράνομη είναι η συμπεριφορά, όταν παραβιάζονται οι συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου είτε με θετική επέμβαση του προσβάλλοντος στο προστατευτέο πεδίο της προσωπικότητας του ατόμου (π.χ. λήψη φωτογραφιών αμιγώς προσωπικών σκηνών χωρίς την συναίνεση του προσώπου), είτε με παράλειψη τηρήσεως των υποχρεώσεων αυτών (π.χ. καθήκοντος αλήθειας). Η παράνομη συμπεριφορά στοιχειοθετείται επίσης, με την πλήρωση του πραγματικού του κανόνα της ΑΚ 919 (συμπεριφορά αντίθετη προς τα χρηστά ήθη) και ΑΚ 920 (υποστήριξη ή διάδοση ειδήσεων που εκθέτουν σε κίνδυνο την πίστη, το επάγγελμα ή το μέλλον άλλων).

Περαιτέρω, ο βαθμός της οφειλόμενης επιμέλειας κρίνεται, βάσει δικαιολογημένου ενδιαφέροντος που υπάρχει για την συγκεκριμένη είδηση, το οποίο επιβάλλει ιδιαίτερη επιμέλεια όταν πρόκειται για πληροφορίες που ανάγονται στο χώρο της προσωπικότητας. Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον αποτελεί εγγενές κριτήριο της επιμέλειας που οφείλει να επιδεικνύει ο μέσος συνετός εκπρόσωπος του δημοσιογραφικού επαγγέλματος κατά την τήρηση των συναλλακτικών υποχρεώσεων του τύπου. Η ύπαρξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος δεν συνιστά λόγο αίροντα τον παράνομο χαρακτήρα της πράξεως, σε περίπτωση δημοσιεύσεως αναληθών πραγματικών περιστατικών, ενδέχεται όμως, να αίρει τον αμελή χαρακτήρα της συμπεριφοράς, αποκλείοντας την αξίωση αποζημιώσεως.

Το διαφυγόν κέρδος, εμφανίζεται στο χώρο του τύπου κυρίως με τη μορφή παρούσας ή μελλοντικής αποθετικής ζημίας, το ύψος της οποίας καθορίζεται βάσει των γενικών κριτηρίων της ΑΚ 298 εδ. 2.

---

⁵⁷.Γαζής (1973), 45.

Στο χώρο των προσβολών μέσω του τύπου υπάρχουν περιπτώσεις που η *in natura* αποκατάσταση είναι αποτελεσματικότερη από τη χρηματική αποζημίωση. Ως *in natura* αποκατάσταση, θεωρείται κάθε είδους προβολή, διαφήμιση ή θετική παρουσίαση του ζημιωθέντος, που μπορεί να οδηγήσει από την αποκατάσταση της εικόνας του μέχρι την ολοσχερή κάλυψη της περιουσιακής του ζημίας. Η δυνατότητα *in natura* αποκαταστάσεως της ζημίας, εφ' όσον αυτή καλύπτει τις περιουσιακές απώλειες του ζημιωθέντος, παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι ενδέχεται να συνεπάγεται μικρότερες θυσίες για το ζημιώσαντα από αυτές που επιβάλλει η χρηματική αποκατάσταση.

Η παράγραφος 6 του Ν. 1178/1981, όπως αντικαταστήθηκε από το άρθρο 32 του Ν. 1941/1991 και τροποποιήθηκε με το άρθρο μόνο του Ν. 2243/1994 ορίζει ότι: << Σε περίπτωση που γίνει δεκτή αγωγή του παρόντος άρθρου σε βάρος εφημερίδας, το δικαστήριο, εφ' όσον έχει υποβληθεί αίτημα το αργότερο ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, διατάσσει με την καταψηφιστική απόφασή του και την καταχώριση στην εφημερίδα αυτή, περιλήψεως της αποφάσεως. Η περίληψη αυτή αρκεί να περιέχει: α) τον αριθμό και την χρονολογία δημοσιεύσεως της αποφάσεως, β) το δικαστήριο που την εξέδωσε, γ) το ονοματεπώνυμο του θιγόντος από το επιλήψιμο δημοσίευμα, δ) τις φράσεις που κρίθηκαν δυσφημιστικές ή εξυβριστικές, βάσει των οποίων επιδικάστηκε η αποζημίωση ή η χρηματική ικανοποίηση και ε) το φύλλο της εφημερίδας και την ημερομηνία δημοσιεύσεώς τους. Η περίληψη αυτή και η είδηση ότι καταδικάσθηκε η εφημερίδα δημοσιεύονται στην ίδια θέση της εφημερίδας, που είχε καταχωριθεί η αρχή του επιλήψιμου δημοσιεύματος, εντός δε πέντε ημερών από της επιδόσεως της τελεσίδικης αποφάσεως. Με την απόφαση, καθορίζεται χρηματική ποινή για κάθε ημέρα καθυστέρησης της δημοσίευσης της απόφασης ίση προς το 1/10 της ελάχιστης αποζημίωσης που επιδικάζεται κατά την παράγραφο 3 του άρθρου αυτού >>. Το Εφετείο Αθηνών, με την υπ' αριθμ. 12123/1987 απόφασή του, έκρινε ότι η υποχρέωση δημοσιεύσεως της καταψηφιστικής αποφάσεως ισχύει μόνο προκειμένου περί εφημερίδων και δεν επεκτείνεται στα περιοδικά.⁵⁸

Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις, το ύψος της επιδικαζόμενης αποζημιώσεως δεν μπορεί να υπερβεί το ποσό της πραγματικής ζημίας. Δεν αποκλείεται όμως η μείωση του ποσού αυτού στις περιπτώσεις συντρέχοντος πταίσματος του ζημιωθέντος, ή εάν στην πρόκληση ή επαύξηση της ζημίας συνετέλεσε και τυχαίο περιστατικό, ή ακόμη στην περίπτωση που η μείωση επιβάλλεται για λόγους

⁵⁸ΕφΑθ 12123/1987,ΕλλΔ/νη 29, 1238.

επιείκειας από την οικονομική ή κοινωνική θέση των διαδίκων, σύμφωνα με την κατευθυντήρια αρχή της ΑΚ 409, αναλογικά εφαρμοζόμενης.

1.Αγωγή ικανοποίησης της μη περιουσιακής ζημίας.

Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης αποτελεί το όριο της ανθρώπινης δικαιοσύνης. Ελλείψει άλλου μέσου, η χρηματική ικανοποίηση αποτελεί το μόνο τρόπο απαλύνσεως των πιο σοβαρών προσβολών.

Υπό την έννοια αυτή, η χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης αποβλέπει στην παροχή προς τον προσβληθέντα των απαραίτητων οικονομικών μέσων, που θα συντελέσουν στην άρση των ηθικών συνεπειών της προσβολής.

Από τον μη περιουσιακό χαρακτήρα της ζημίας προκύπτει το ερώτημα, εάν νομιμοποιούνται ενεργητικά οι στενοί συγγενείς του θιγέντος, οι οποίοι προσβάλλονται κατά τρόπο έμμεσο. Αυτό μπορεί να προκύψει σε δύο περιπτώσεις: **1^{ον}** Όταν η προσβολή στρέφεται εναντίον θανόντος ή ο θάνατος επήλθε προτού το θύμα προλάβει να στραφεί κατά του δράστη, και **2^{ον}** Όταν το άμεσο θύμα είναι μεν σε θέση να στραφεί κατά του δράστη, η συμπεριφορά όμως του τελευταίου προκάλεσε ψυχικό πόνο και σε τρίτα πρόσωπα. Συνδέοντας την ηθική βλάβη, αποκλειστικά και μόνο με το πρόσωπο του παθόντος, η ελληνική έννομη τάξη δεν παρέχει αξίωση για ικανοποίηση σε τρίτα πρόσωπα έστω και αν αυτά ανήκουν στο στενό οικογενειακό κύκλο του θύματος. Η ΑΚ 932 εδ. 3 δεν αποτελεί εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα, δεδομένου ότι οι στενοί συγγενείς στους οποίους μπορεί να επιδικασθεί ψυχική οδύνη, είναι αμέσως πληγέντες από την θανάτωση του προσώπου και όχι αντανakλαστικά θιγόμενοι από την << προσβολή >> που υπέστη το θύμα.

Προϋποθέσεις της αξιώσεως είναι : α) η ύπαρξη ηθικής βλάβης, β) η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ ηθικής βλάβης και πράξεως που θεμελιώνει την ευθύνη του δράστη, γ) ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς και δ) η υπαιτιότητα.

Χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης επιδικάζεται, μόνον εφ' όσον, το θύμα δεν ικανοποιήθηκε πλήρως με άλλο τρόπο, όπως είναι στο χώρο του τύπου : η άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως ή του δικαιώματος επανορθώσεως, η δημοσίευση της καταδικαστικής αποφάσεως, η δημοσίευση κειμένου του θιγέντος στο οποίο εκθέτει τις απόψεις του ή η δημόσια έκφραση συγνώμης.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1178/1981, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 2243/1994, τα ποσά που εκδικάζονται ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη λόγω προσβολής της τιμής ή της υπόληψης από δημοσίευμα του τύπου, δεν μπορεί να είναι κατώτερη των 10.000.000 δρχ. (29.347 Ευρώ περίπου) για τις εφημερίδες

Αθηνών και Θεσσαλονίκης καθώς και για τα περιοδικά που κυκλοφορούν μέσω των πρακτορείων εφημερίδων και 2.000.000 δρχ. (5.870 Ευρώ περίπου) για τις άλλες εφημερίδες ή περιοδικά, εκτός αν ζητήθηκε από τον ενάγοντα μικρότερο ποσό.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι: Όταν ο ιδρυτικός κανόνας της ευθύνης είναι αποκλειστικά και μόνο η ΑΚ 59, η αξίωση ικανοποίησης της ηθικής βλάβης δεν προϋποθέτει υπαιτιότητα του δράστη. Ο προσβληθείς μπορεί να στραφεί κατά του συντάκτη του δημοσιεύματος, αλλά και κατά του ιδιοκτήτη που λόγω της ιδιότητάς του ως προστήσαντος, ευθύνεται υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, με τον προστηθέντα. Εφ' όσον ο προστηθείς-συντάκτης ευθύνεται για προσβολές της προσωπικότητας κατ' ΑΚ 59 ανεξαρτήτως πταίσματος, κατά τον ίδιο τρόπο ευθύνεται και ο προστήσας-ιδιοκτήτης της εφημερίδας ή του περιοδικού. Όταν αντίθετα, ο ιδρυτικός κανόνας της ευθύνης του δράστη θέτει ως προϋπόθεση την υπαιτιότητα, όπως συμβαίνει με τις ΑΚ 914, 919, 920 σε συνδυασμό με την 932 ΑΚ και με την παρ. 1 του Ν. 1178/1981, οι ίδιες προϋποθέσεις απαιτούνται και για την θεμελίωση αξιώσεως για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης.

2. Ηθική Βλάβη και Αρχή Αναλογικότητας.

Με την παράγραφο 1 του άρθρου 14 του Συντάγματος, ορίζεται ότι, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, στη δε παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ότι, ο τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

Ο τύπος επιτελεί κοινωνικό λειτουργήμα, ασκών καθήκοντα τα οποία ο ίδιος επιλέγει, βάσει της αποστολής του, που συνίσταται στην πληροφόρηση και τη σύμπραξη για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Η ελευθερία του τύπου δεν αποτελεί όμως αυτοσκοπό και συνακολούθως δεν πρέπει να συνεπάγεται τη θυσία άλλων εννόμων αγαθών, γι' αυτό και υπάγεται, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 14 του Συντάγματος, στο γενικό περιορισμό της τηρήσεως των νόμων του Κράτους, οι οποίοι και αποτελούν το γενικό νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται και αναπτύσσεται ελεύθερα ο τύπος. Κατά συνέπεια, με νόμο, μπορεί να περιορισθεί η ελευθερία διαδόσεως των στοχασμών και η αντίστοιχη ελευθερία πληροφορήσεως, αρκεί οι περιορισμοί αυτοί να είναι γενικής φύσεως, να αποτελούν κατασταλτικά μέτρα και να μη θίγουν τον πυρήνα του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου και της ελεύθερης δημοσιογραφίας, η οποία χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία, πρέπει να λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η ελευθεροτυπία και η

ελεύθερη δημοσιογραφία, μέσα στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου, εμφανίζεται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη δημοσιογραφία και ως έντυπη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημοσίων προσώπων και πραγμάτων.

Όμως, σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 3 του Συντάγματος και το άρθρο 281 ΑΚ, σε συνδυασμό προς το άρθρο 10 της Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης, που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, όπως και της ελεύθερης δημοσιογραφίας, υπόκειται στους περιορισμούς των νόμων, με τους οποίους επιδιώκεται, όχι να παρεμποδισθεί η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία, αλλά να προστατευθούν τα άτομα, τα νομικά πρόσωπα και το κοινωνικό σύνολο από την καταχρηστική άσκηση του ρηθέντος συνταγματικού δικαιώματος.

Όσο όμως, και αν τα όρια μεταξύ της ελεύθερης και της καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας είναι δυσδιάκριτα, προσδιορίζονται αυτά ικανοποιητικά ως προς την προστασία της τιμής και της υπολήψεως τρίτων και την προσβολή της προσωπικότητάς τους από τα άρθρα 361-369 Π.Κ.

Περαιτέρω, επί προσβολής της τιμής προσώπου, προβλέπεται στο άρθρο 367 Π.Κ. ότι, δεν αποτελούν άδικη πράξη και επομένως, δεν δημιουργούν υποχρέωση προς αποζημίωση, οι εκδηλώσεις που γίνονται, πέραν των άλλων περιπτώσεων, και από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, εκτός εάν περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της συκοφαντικής δυσφημίσεως, καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδηλώσεως ή τις περιστάσεις τελέσεως της πράξης, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως.

Δικαιολογημένο δε ενδιαφέρον, που πηγάζει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου, έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται με τη λειτουργία του και κατά κύριο λόγο οι δημοσιογράφοι, για τη δημοσίευση ειδήσεων, γεγονότων και σχολίων σχετικών με τις ενέργειες ή παραλείψεις και τη συμπεριφορά προσώπων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο.

Για τις πράξεις ή τη συμπεριφορά των προσώπων αυτών, μπορούν να δημοσιευθούν ειδήσεις και σχόλια για την πληροφόρηση του κοινού και με οξεία ακόμη κριτική ή δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων, στα οποία αναφέρονται. Και στην περίπτωση όμως αυτή, ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδηλώσεως δεν αίρεται, και συνεπώς, παραμένει η παρανομία ως ουσιαστικό στοιχείο της αδικοπραξίας, όταν η παραπάνω εκδήλωση αποτελεί συκοφαντική δυσφήμιση, ή όταν από τον τρόπο και από τις περιστάσεις που τελέστηκε αυτή, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται

ειδικά σε προσβολή της τιμής άλλου, με αμφισβήτηση της ηθικής ή κοινωνικής αξίας του προσώπου ή με περιφρόνηση αυτού.

Ειδικός σκοπός εξυβρίσεως, εμφανίζεται στον τρόπο εκδηλώσεως της προσβλητικής συμπεριφοράς, όταν αυτός δεν ήταν αντικειμενικά αναγκαίος για την απόδοση της σκέψεως αυτού, που φέρεται ότι ενεργεί από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ο οποίος, παρά ταύτα, χρησιμοποίησε τον τρόπο αυτό για να προσβάλει την τιμή άλλου.

Τέλος, ο καθορισμός από το νόμο του ανωτέρω ελαχίστου ποσού χρηματικής ικανοποίησεως, σκοπό έχει, να διασφαλίσει μία ελάχιστη προστασία των πολιτών από ιδιαίτερα έντονες, εκ της μεγάλης δημοσιότητας, προσβολές της τιμής και της υπολήψεώς τους, και είναι σύμφωνος με την εκ του άρθρου 2 παρ. 1 επιταγή του Συντάγματος, για το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, ως πρωταρχικής υποχρεώσεως της πολιτείας. Αποτελεί δε, άσκηση της παρεχομένης από το άρθρο 26 παρ. 1 του Συντάγματος εξουσίας του νομοθέτη, δικαιούμενου κατά τη ρύθμιση των βιοτικών σχέσεων και τον καθορισμό κυρώσεων και υποχρεώσεων, που απορρέουν από τη συμπεριφορά των πολιτών, να θέτει και ελάχιστα ή ανώτατα όρια ή και τα δύο μαζί, κατ' αφηρημένη αξιολόγηση, μέσα στα οποία υποχρεούται να κινηθεί ο δικαστής κατά την εξειδίκευση του κανόνα δικαίου στη συγκεκριμένη περίπτωση, χωρίς να συνιστά και ανεπίτρεπτη, κατά την παρ. 3 του ίδιου άρθρου του Συντάγματος, επέμβαση, στη δικαιοδοτική εξουσία του δικαστή.

Κατά την άσκηση, δηλαδή, της εξουσίας αυτής, ο νομοθέτης μπορεί να προσδιορίζει τόσο τις προϋποθέσεις αποζημιώσεως και χρηματικής ικανοποίησεως, εξαιτίας αστικού ή ποινικού αδικήματος, όσο και τη μορφή τους, καθώς και ελάχιστο, στην περίπτωση χρηματικής ικανοποίησεως ποσό, όπως ακριβώς συμβαίνει και στο πεδίο του ποινικού δικαίου με τον καθορισμό πλαισίου των στερητικών της ελευθερίας και των χρηματικών ποινών.

Δικαιούται, όμως, παράλληλα, και υποχρεούται το δικαστήριο, κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής του λειτουργίας, να ερευνά, εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση, με την επιδίκαση του προβλεπόμενου από το νόμο ελαχίστου ορίου χρηματικής ικανοποίησεως, παραβιάζεται η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας, με την έννοια της αναλογικότητας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού, και σε περίπτωση παραβιάσεώς της, εν όψει και των ιδιαίτερων συνθηκών (είδος και βαρύτητα της προσβολής, εκτάσεως της δημοσιότητας, βαθμού υπαιτιότητας, και κοινωνικής θέσεως και οικονομικής καταστάσεως των μερών), να μην εφαρμόσει τη διάταξη για το ελάχιστο όριο και να επιδικάσει μικρότερο ποσό χρηματικής ικανοποίησης.

Η αρχή της αναλογικότητας, διέπει το σύνολο της έννομης τάξης, γίνεται δε πλέον αναφορά περί αυτής και στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. 2 του Συντάγματος, όπως αυτό ισχύει από 18.4.2001, μετά την αναθεώρηση του από την Ζ` Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, σύμφωνα με το οποίο οι κάθε είδους περιορισμοί, που μπορούν να επιβληθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού, και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας, με την έννοια της αδυναμίας του κοινού νομοθέτη, να θεσπίζει κυρώσεις, που καθίστανται στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπέρμετρες και δυσανάλογες, εν αναφορά προς το μέγεθος της προσβολής του συγκεκριμένου εννόμου αγαθού, του οποίου επιδιώκεται η προστασία, ζήτημα το οποίο ερευνάται δικαστικά, κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας του νόμου. Δηλαδή, οι περιορισμοί, δέον να οριοθετούνται με βάση τα εννοιολογικά στοιχεία της προσφορότητας και της αναγκαιότητας του λαμβανομένου μέτρου και της αναλογίας του προς τον επιδιωκόμενο με αυτό, σκοπό.⁵⁹

Η κρίση αυτή που επικράτησε στο Δικαστήριο του Αρείου Πάγου, ενέχει τη θέση ότι ο έλεγχος, δυνάμει της αρχής της αναλογικότητας, κατά την εφαρμογή της ανωτέρω διατάξεως, περί ελαχίστου ορίου της χρηματικής ικανοποίησης είναι επιτρεπτός, όπως άλλωστε, έχει κριθεί και με πλειάδα αποφάσεων του ανωτέρω δικαστηρίου, προκειμένου να διακριβωθεί εάν ανταποκρίνεται στην αρχή της αναλογικότητας, το ελάχιστο αυτό όριο χρηματικής ικανοποίησης, οπότε πρόκειται για κατ' ουσίαν άρνηση εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, ως αντισυνταγματικής, ενώ περαιτέρω, στην περίπτωση καταφατικής απαντήσεως για την συνταγματικότητα της εν λόγω διατάξεως, κατά την εκ του άρθρου 26 παρ.1 του Συντάγματος πηγάζουσα εξουσία του νομοθέτη, λαμβάνοντας υπόψη και την αρχή της αναλογικότητας κατ' άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος, όπως επίσης έχει κριθεί με σχετικές αποφάσεις του από τον Άρειο Πάγο, ανακύπτει το ζήτημα, αν ο κοινωνικός έλεγχος του ελαχίστου, κατά το νόμο, ορίου της χρηματικής ικανοποίησης, υπό το πρίσμα των εκάστοτε περιστάσεων, μπορεί να αναζητηθεί μόνο, στα δογματικά μέσα του Αστικού Δικαίου (π.χ. 281 ΑΚ). Ο Άρειος Πάγος με την εν λόγω υπ' αριθμ. 1337/2008 απόφασή του, παρέπεμψε το ζήτημα, εκ του σχετικού λόγου αναιρέσεως του άρθρου 559 αρ.1 ΚΠολΔ στην τακτική ολομέλεια του Δικαστηρίου, προκειμένου να αποφανθεί σχετικά, με μειοψηφία δύο μελών του Δικαστηρίου.

---

59. ΑΠ 1337/2008, Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ.

3. Αγωγή αποδόσεως κέρδους βάσει της ΑΚ 739.

Η ευθύνη του διοικητή θεμελιώνεται στις ΑΚ 739, 731 εδ. β, 734 και 718-720, και διαπλάσσεται αυστηρότερη από εκείνη που θεσπίζουν οι γενικές διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό και την αδικοπρακτική ευθύνη (ΑΚ 904 επ., 914 επ.). Η υποχρέωση του μη γνήσιου διοικητή, συνίσταται στην απόδοση στον κύριο του κέρδους που πέτυχε από την διαχείριση των αλλότριων στοιχείων της προσωπικότητας. Το ύψος του κέρδους της διαχείρισεως καθορίζεται ad hoc από το δικαστήριο. Σύμφωνα με την ΑΚ 739, παράλληλα με την αξίωση αποδόσεως του κέρδους, ο κύριος δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση εάν υφίσταται περαιτέρω ζημία. Ο διοικητής δικαιούται να απαιτήσει από τον κύριο τις δαπάνες της διοικήσεως κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Αγωγές αποζημιώσεως στρεφόμενες κατά του ιδιοκτήτη και του συντάκτη ενός εντύπου εκδικάζονται σύμφωνα με το άρθρο 681Δ του ΚΠολΔ κατά τις διατάξεις της ειδικής διαδικασίας των εργατικών διαφορών. Με το άρθρο 681Δ ΚΠολΔ εισάγεται ενιαία διαδικασία εκδικάσεως όλων των διαφορών με αίτημα την καταβολή αποζημιώσεως ή χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω βλάβης που προκλήθηκε μέσω των ΜΜΕ.

Οι αξιώσεις για άρση της προσβολής και παράλειψη στο μέλλον (άρθρο 57 ΑΚ), λόγω της φύσεώς τους, ήτοι ως διαφορές μη αποτιμητές σε χρήμα, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Πολυμελούς Πρωτοδικείου (άρθρο 18 ΚΠολΔ).

Ως προς την παραγραφή των χρηματικών αξιώσεων κατά του τύπου, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 937 ΑΚ.

Ως αρμόδιο δικαστήριο θεωρείται εκείνο << εις την περιφέρειαν του οποίου ετελέσθη η κολάσιμος πράξις >>. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 16 Π.Κ., ως τόπος τελέσεως της πράξεως θεωρείται τόσο ο τόπος όπου εκδηλώθηκε η αξιόποινη συμπεριφορά, όσο και ο τόπος όπου επήλθε το αξιόποινο αποτέλεσμα. Οι υποθέσεις, συνεπώς, προσβολών εκ μέρους του τύπου είναι δυνατόν να εκδικασθούν είτε από τα δικαστήρια του τόπου εκδόσεως του εντύπου, είτε του τόπου στον οποίο κυκλοφόρησε το έντυπο και όπου επήλθε το αποτέλεσμα της προσβολής. Ο τόπος τελέσεως των αδικημάτων μέσω του τύπου έχει αποφασιστική σημασία στις περιπτώσεις προσβολών με στοιχείο αλλοδαπότητας, διότι, σύμφωνα, με την ΑΚ 26 ο τόπος τελέσεως του αδικήματος συνιστά, το συνδετικό στοιχείο του εφαρμοστέου δικαίου. Η δυνατότητα επιλογής μεταξύ δικαίου του τόπου της αδικοπρακτικής ενέργειας και δικαίου του επιζήμιου αποτελέσματος, αναγνωρίζεται από τα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια, τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα στον ζημιωθέντα να επιλέξει, στο πλαίσιο της *lex loci delicti commisi*, το πιο ευνοϊκό γι'

αυτόν δίκαιο.⁶⁰ Η κατά τόπον αρμοδιότητα κρίνεται κατά τις διατάξεις της γενικής δωσιδικίας, εκτός εάν συντρέχει και η δωσιδικία του αδικήματος, σύμφωνα με τα παραπάνω.

XV. Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων.

Η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων αντιμετωπίζεται, κατά κύριο λόγο, από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων.⁶¹

Στην Σύμβαση των Βρυξελλών, στο άρθρο 5 σημείο 3, τις ερμηνευτικές δυσκολίες του οποίου αντιμετώπισε το ΔΕΚ τόσο, ως προς την έννοια των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί δικαιοπραξίας όσο, και ως προς τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, εγκαθιδρύεται η ειδική δωσιδικία του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.⁶²

Σχετικά με το ζήτημα του προσδιορισμού του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός και της έννοιας της ζημίας ειδικότερα, ως προς τα αδικήματα του τύπου, σημαντική εξέλιξη αποτελεί η σχετικά πρόσφατη απόφαση του ΔΕΚ Fiona Shevill/Presse Alliance SA (7.3.1995), που εκδόθηκε μετά από Προδικαστικά ερωτήματα που απέστειλε στο Δικαστήριο, το House of Lords, για την ερμηνεία της Συμβάσεως της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, και συγκεκριμένα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 5 αριθ. 3 της Συμβάσεως.

Κατά το ιστορικό της υποθέσεως, η Presse Alliance SA, η οποία εκδίδει την εφημερίδα << France Soir >>, δημοσίευσε στις 23 Σεπτεμβρίου 1989 άρθρο σχετικά με ενέργεια των ανδρών του τμήματος διώξεως ναρκωτικών της γαλλικής αστυνομίας σε ένα από τα γραφεία κολλυβιστικών εργασιών που διατηρεί η Chequepoint SARL στο Παρίσι. Το άρθρο αυτό, το οποίο στηριζόταν σε πληροφορίες που είχαν ληφθεί από το πρακτορείο France Presse, μνημόνευε την εταιρεία << Chequepoint SARL >>, καθώς και << μια νεαρή γυναίκα ονόματι Fiona Shevill-Avril >>.

Θεωρώντας το προαναφερθέν άρθρο δυσφημιστικό, καθότι υπονοούσε ότι μετείχαν σε δίκτυο εμπορίας ναρκωτικών, χάριν του οποίου είχαν προβεί σε << ξέπλυμα >> χρημάτων, οι Shevill, Chequepoint SARL, Ixora Trading Inc, και

60. *Βρέλλης*, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 144 επ.

61. Την οποία η Ελλάδα έχει κυρώσει με το Νόμο 1814/1988.

62. *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς*, Η σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1989, 67 και Συμπλήρωμα 1989-1996, 35 επ.

Chequepoint International Limited άσκησαν, στις 17 Οκτωβρίου 1989, ενώπιον του High Court of England and Wales, αγωγή κατά της Presse Alliance SA λόγω της δυσφημίσεως, με αίτημα την χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, που προκλήθηκε από τα φύλλα της << France Soir >> που κυκλοφόρησαν τόσο στη Γαλλία όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβανομένων των φύλλων που πωλήθηκαν στην Αγγλία και στην Ουαλλία. Εν συνεχεία, οι ενάγουσες, περιόρισαν το αίτημα της αγωγής τους, αποσύροντας κάθε αναφορά σχετική με τα φύλλα που πωλήθηκαν εκτός της Αγγλίας και της Ουαλλίας. Δεδομένου ότι κατά το αγγλικό δίκαιο, επί δυσφημίσεως, η βλάβη τεκμαίρεται, οι ενάγουσες δεν έφεραν το βάρος αποδείξεως της βλάβης που υπέστησαν από τη δημοσίευση του επίδικου άρθρου.

Το Δικαστήριο με την απόφασή του, έκρινε ότι, το άρθρο 5 σημείο 3 έχει <<... την έννοια ότι ο παθών μπορεί να ασκήσει κατά του εκδότη αγωγή περί επιδικάσεως χρηματικής ικανοποιήσεως, λόγω ηθικής βλάβης, είτε ενώπιον των δικαστηρίων του συμβαλλόμενου κράτους του τόπου εγκαταστάσεως του εκδότη του δυσφημιστικού δημοσιεύματος, εχόντων διεθνή δικαιοδοσία, προς επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της ηθικής βλάβης που υπέστη ο παθών από τη δυσφήμιση, είτε ενώπιον των δικαστηρίων κάθε συμβαλλόμενου κράτους εντός του οποίου κυκλοφόρησε το δημοσίευμα, και, κατά τους ισχυρισμούς του παθόντος, προσβλήθηκε η υπόληψή του, εχόντων διεθνή δικαιοδοσία προς επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως μόνον για την ηθική βλάβη που υπέστη ο παθών λόγω της κυκλοφορίας του δυσφημιστικού δημοσιεύματος εντός του κράτους του επιληφθέντος δικαστηρίου >>. Ο όρος << εγκατάσταση >> του εκδότη δεν διευκρινίζεται στην απόφαση και θα πρέπει να συγκροτηθεί εννοιολογικά *lege fori*.⁶³

Πρόβλημα επίσης δημιουργείται και ως προς τον προσδιορισμό της ζημίας δηλαδή του ποσοστού της αποκαταστατικής ευχέρειας του έχοντος διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου, στις περιπτώσεις που από το ίδιο γενεσιουργό γεγονός προκύπτουν πολλαπλές και σε διαφορετικούς τόπους ζημίες. Η απόφαση Fiona Shevill/Presse Alliance SA έλυσε και αυτή τη δυσκολία, κρίνοντας ότι, << το δικαστήριο του τόπου εγκαταστάσεως του εκδότη του δυσφημιστικού δημοσιεύματος έχει την ευχέρεια αποκατάστασης προς χρηματική ικανοποίηση για το σύνολο της ηθικής βλάβης που προκλήθηκε από την άδικη πράξη, ενώ τα δικαστήρια κάθε συμβαλλόμενου κράτους, εντός του οποίου κυκλοφόρησε το δυσφημιστικό δημοσίευμα και, κατά τους ισχυρισμούς του παθόντος, προσβλήθηκε η υπόληψή του, έχουν διεθνή δικαιοδοσία προς αποτίμηση της βλάβης που προκλήθηκε, εντός του κράτους αυτού, στην υπόληψη του παθόντος >>.

63.Ανάλυση της αποφάσεως σε Κεραμέα/Κρεμλή/Ταγαρά (1989), 40 επ· Απόφαση 7.3.1995, υποθ. C-68/93, ΕλλΔ/νη 1995, 966.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο με την εν λόγω απόφασή του, έκρινε ότι: << Οι προϋποθέσεις εκτιμήσεως του ζημιογόνου χαρακτήρα των επιδίκων πραγματικών περιστατικών και οι προϋποθέσεις αποδείξεως της υπάρξεως και της εκτάσεως της βλάβης που επικαλείται ο δυσφημησθείς, δεν ρυθμίζονται από την προαναφερθείσα Σύμβαση, αλλά διέπονται, από το ουσιαστικό δίκαιο, που ορίζουν οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, του εθνικού δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου, υπό την επιφύλαξη ότι, η εφαρμογή αυτή, δεν θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα της Συμβάσεως >>.

Πάντως, πρέπει να θεωρηθεί ότι διεθνή δικαιοδοσία έχει το δικαστήριο του τόπου συνήθους διαμονής του προσβληθέντος, διότι αφενός, τούτο συνδέεται στενότερα από κάθε άλλο με την θιγείσα προσωπικότητα, αφετέρου δε, διότι η κατάτμηση της επιδικάσεως της αποζημιώσεως στα δικαστήρια των κρατών όπου κυκλοφόρησε το έντυπο, καθιστά προβληματική την ουσιαστική προστασία της προσωπικότητας.

Οι γενικοί εισαγγελείς M. Darmon και Ph. Léger ανέπτυξαν στις προτάσεις τους, αντίστοιχα, κατά τις συνεδριάσεις του έκτου τμήματος της 14^{ης} Ιουλίου 1994 και της Ολομέλειας του Δικαστηρίου της 10^{ης} Ιανουαρίου 1995, και το θέμα του κινδύνου εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων, που μπορεί να προκύψει από την πληθώρα των εχόντων διεθνή δικαιοδοσία, δικαστηρίων. Ο Γενικός Εισαγγελέας M. Darmon πρότεινε ότι: << Ο κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων που μπορεί να προκύψει από την πληθώρα των εχόντων διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίων, δεν μπορεί να επηρεάσει τη διεθνή δικαιοδοσία, οποιουδήποτε από τα δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγής περί χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής βλάβης. Η από τον εναγόμενο, αμφισβήτηση, της υπάρξεως συστατικών στοιχείων της αδικοπραξίας, την οποία επικαλείται ο ενάγων, δεν αρκεί για την αφαίρεση από το εθνικό δικαστήριο της διεθνούς δικαιοδοσίας που αντλεί από το άρθρο 5, σημείο 3 της Συμβάσεως >>. Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, ο Γενικός Εισαγγελέας Ph. Léger, συντάχθηκε με το συμπέρασμα των προτάσεων που ανέπτυξε ο συνάδελφός του, Γενικός Εισαγγελέας M. Darmon.

Εξάλλου, για τον καθορισμό του τόπου τελέσεως του αδικήματος στην περίπτωση αδικήματος πολλαπλής τοπικής συνδέσεως, έχουν υποστηριχθεί πολλές θεωρίες οι οποίες παραθέτονται κατωτέρω συνοπτικά.

α. Η θεωρία του τόπου ενέργειας. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, ως τόπος τελέσεως του αδικήματος θα πρέπει να θεωρηθεί ο τόπος όπου εξετελέσθη η

ενέργεια που έτεινε στο άδικο αποτέλεσμα, και σε περίπτωση που η ενέργεια έλαβε χώρα σε περισσότερα του ενός κράτη, ο τόπος στον οποίο αυτή, ολοκληρώθηκε.⁶⁴

β. Η θεωρία του τόπου του αποτελέσματος. Αυτή η θεωρία δέχεται ως τόπο τελέσεως του αδικήματος τον τόπο στον οποίο εκδηλώθηκε το ζημιογόνο αποτέλεσμα.

γ. Η μικτή θεωρία, κατά τη οποία ως τόπος τελέσεως του αδικήματος θεωρείται τόσο, ο τόπος ενέργειας όσο, και ο τόπος του αποτελέσματος, με δικαίωμα επιλογής του αδικηθέντος μεταξύ των δικαίων του τόπου ενέργειας και του τόπου του αποτελέσματος.⁶⁵

δ. Η θεωρία του βαρύνοντος τόπου. Η θεωρία αυτή υποστηρίχθηκε στην Ελλάδα από τον Γεώργιο Μαριδάκη σύμφωνα με τον οποίο ο τόπος του αδικήματος εντοπίζεται στο κράτος στο οποίο εκδηλώνεται κατά την κύρια σημασία του.

Στο σημείο αυτό χρήσιμο είναι νομίζω, να παρατεθούν και οι σύγχρονες τάσεις ορισμένων αλλοδαπών δικαίων ως προς το ζήτημα αυτό.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Το άρθρο 12 EGBGB παρέχει προνόμιο εύνοιας προς τους Γερμανούς. Κατά την τελευταία νομοθετική μεταρρύθμιση του γερμανικού Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου το άρθρο αυτό παρέμεινε ως έχει. Η αλλαγή του, έχει ωστόσο προβλεφθεί στο δεύτερο μέρος της μεταρρύθμισης. Ωστόσο, η γερμανική νομολογία ακολουθεί τη μικτή θεωρία.⁶⁶

ΓΑΛΛΙΑ

Στο γαλλικό δίκαιο κρατούσα φαίνεται η θεωρία του τόπου του αποτελέσματος.⁶⁷ Ωστόσο, η γαλλική νομολογία δεν φαίνεται να έχει παγιωθεί και το θέμα παραμένει ανοιχτό. Κατ' ουσία, η γαλλική νομολογία φαίνεται να καταλήγει στην

⁶⁴.Τη λύση αυτή ασπάζεται και ο Αυστριακός νόμος του 1978 στο άρθρο 48 και ο Πορτογαλλικός ΑΚ στο άρθρο 45, Καράκωστας (2000), 270.

⁶⁵.Τη λύση αυτή δέχεται και το Ουγγρικό διάταγμα του 1979 στο άρθρο 32, Καράκωστας (2000), 270.

⁶⁶.Τενεκίδου –Φραγκοπούλου, Η αδικοπράξια κατά το ιδιωτικόν διεθνές δίκαιο, 1956, 56 όπου και παραπομπές στη γερμανική νομολογία.

⁶⁷.Cour de Cassation, 8 Fevrier 1983, Clunet 1984, 123· Legier , Batiffol , Lagarde, Droit International Privé, T. 2, 246, οι οποίοι δικαιολογούν αυτή τη λύση προκρίνοντας το στοιχείο της επανόρθωσης· Mayer, Droit International Privé, 4η έκδοση, 426·Καράκωστας (2000), 271.

εφαρμογή του γαλλικού ουσιαστικού δικαίου κάθε φορά που είτε η ενέργεια, είτε το αποτέλεσμα της αδίκου πράξεως, εντοπίζεται στη Γαλλία.⁶⁸

ΒΕΛΓΙΟ

Αν και το ζήτημα παραμένει ανοικτό, το Βελγικό Ακυρωτικό Δικαστήριο φαίνεται να προτιμά τον τόπο ενέργειας.⁶⁹

ΕΛΒΕΤΙΑ

Η Ελβετική νομοθεσία καθιερώνει την αρχή της *lex loci delicti commissi* με εξαίρεση τον τόπο αποτελέσματος, αν ο αδικοπρακτών γνώριζε ότι εκεί θα επέλθει το ζημιογόνο αποτέλεσμα. Η φιλοσοφία του ελβετικού νόμου περιέχεται στην ιδέα αναζήτησης του ιδιωτικοδιεθνολογικά εγγύτερου δικαίου χρησιμοποιώντας διάφορα συνδετικά στοιχεία.

ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ ασκήθηκε η πιο έντονη και παραγωγική κριτική του κανόνα *lex loci delicti*, με αποτέλεσμα η παράγραφος 145 στο δεύτερο Restatement, το οποίο δεν αποτελεί νομοθετικό κείμενο αλλά προσπάθεια της επιστήμης για κωδικοποίηση των νομολογιακών λύσεων, να προβλέπει ως εφαρμοστέο δίκαιο στις αδικοπραξίες, το δίκαιο προς το οποίο συνδέεται στενότερα το αδίκημα (the most significant relationship). Ως συνδετικά στοιχεία που υποδεικνύουν το δίκαιο που συνδέεται στενότερα προς το αδίκημα, αναφέρονται ο τρόπος τέλεσης του αδικήματος, ο τόπος ενέργειας, η κατοικία, η συνήθης διαμονή, η ιθαγένεια και ο τόπος στον οποίο εντοπίζεται η σχέση που συνδέει τον αδικοπραγούντα και τον αδικηθέντα. Στις ΗΠΑ παρατηρείται η πιο χαρακτηριστική εξέλιξη στην αναζήτηση της ιδιωτικοδιεθνολογικής εγγύτητας προς την οποία πλησιέστερη στο ελληνικό δίκαιο, είναι η θεωρία του βαρύνοντος τόπου.⁷⁰

Η ελληνική νομολογία συμβαδίζει με τον προβληματισμό της ελληνικής επιστήμης. Έτσι, στις λίγες περιπτώσεις που αντιμετώπισε το ζήτημα, ακολούθησε κυρίως, την θεωρία του βαρύνοντος τόπου, επηρεασμένη από την πληθωρική παρουσία του Γ. Μαριδάκη και σπανιότερα, τη μικτή θεωρία. Επίσης, στις περιπτώσεις εμπλοκής νομικών προσώπων παρατηρείται η τάση εφαρμογής του δικαίου της έδρας τους, ως βαρύνοντος τόπου.

---

⁶⁸.*Audit*, Droit International Privé, 4η έκδοση, 616.

⁶⁹.*Rigaux*, Droit International Privé T. 2, 495.

⁷⁰.*Καράκωστας* (2000), 271.

Ωστόσο, η μικτή θεωρία χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο εύνοιας προς τον αδικηθέντα, υπό την έννοια ότι παρέχει δικαίωμα επιλογής σε αυτόν μεταξύ του τύπου τελέσεως του αδικήματος και του τύπου όπου επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα και για το λόγο αυτό, είναι προκριτέα και στο πεδίο προσβολών της προσωπικότητας μέσω του τύπου. Οσάκις, η είδηση έχει διεθνή κυκλοφορία και το ζημιογόνο αποτέλεσμα, επέρχεται, σε περισσότερα κράτη. Ως τρόπος τελέσεως του αδικήματος πρέπει, επίσης, να θεωρηθεί και ο τρόπος συνήθους διαμονής του αδικηθέντος, διότι αυτός συνδέεται περισσότερο από κάθε άλλον με τη θιγείσα προσωπικότητα και εκεί κατά κύριο λόγο επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα. Προτείνεται, συνεπώς, κατά μία άποψη,⁷¹ την οποία συμμερίζεται και ο γράφων την παρούσα εργασία, να γίνει δεκτή η μικτή θεωρία, διότι και το κριτήριο του στενότερου συνδετικού στοιχείου ικανοποιεί, και ουσιαστική προστασία στην προσωπικότητα παρέχει.

XVI. Το δικαίωμα της οικονομικής εκμετάλλευσης στοιχείων της προσωπικότητας << Right of publicity >>.

Το δικαίωμα αυτό συνίσταται, στην αποκλειστική εξουσία του φορέα να χρησιμοποιεί στοιχεία της προσωπικότητας του (όπως π.χ. την εικόνα και το όνομα του ή πληροφορίες από την ιδιωτική του ζωή), με σκοπό την αποκομιδή οικονομικού οφέλους.

Στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ελλάδα, η αναγνώριση δικαιώματος του ατόμου να ελέγχει την οικονομική χρήση και εκμετάλλευση του ονόματός του και της εικόνας του, παραμένει εντεταγμένο στην ΑΚ 57, θεωρούμενο τόσο από την νομολογία όσο και από το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας, έκφανση του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας.

Το << right of publicity >> στις Η.Π.Α προέκυψε από το right of privacy, ειδικότερα από τις περιπτώσεις της << επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα μέσω ιδιοποίησης >> ή με άλλα λόγια, εκμετάλλευσης ξένων στοιχείων της προσωπικότητας.

Το γεγονός ότι πολλά πρόσωπα της επικαιρότητας, ειδικά αυτά που είχαν σχέση με την παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, χρησιμοποιούσαν την δημοσιότητά τους, για να αποκομίσουν οικονομικό όφελος με την σύναψη

71.Καράκωστας (2000), 275.

συμβάσεων διαφήμισης, οδήγησαν τους δικαστές στην αντίληψη, ότι τα πρόσωπα αυτά δεν υφίστανται ηθική βλάβη αλλά περιουσιακή ζημία, υιοθετώντας την άποψη του McCarthy⁷², σύμφωνα με την οποία, τα συγκεκριμένα πρόσωπα της επικαιρότητας δεν νοιάζονται τόσο για την προστασία της ψυχής τους, όσο για την προστασία της τσέπης τους.

Έτσι, τα δικαστήρια, ανέπτυξαν την αρχή ότι, στην περίπτωση της εκμετάλλευσης της δημοσιότητας για διαφημιστικούς σκοπούς, δεν προσβάλλεται το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου των διασημοτήτων, επειδή τα συγκεκριμένα πρόσωπα επιδιώκουν την δημοσιότητα.⁷³ Με την θεωρία <<waiver>> αναγνωρίζεται η αρχή, ότι όποιος επιδιώκει την δημοσιότητα παραιτείται σιωπηρά από το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου του. Μόνο σε περιπτώσεις που η χρησιμοποίηση των στοιχείων της προσωπικότητας έχει ιδιαίτερα προσβλητικό χαρακτήρα (offensive use), μπορούσαν αυτά τα άτομα να επικαλεστούν το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου⁷⁴.

Στην απόφαση της υποθέσεως << Haelan >>, το 1953, ο δικαστής J.Frank χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τον όρο << right of publicity >> προκειμένου να υποδηλώσει ένα δικαίωμα κυριότητας επί των στοιχείων της προσωπικότητας ενός ατόμου. Το δικαίωμα της κυριότητας, παραβιάζεται, με την παράνομη χρήση στοιχείων της προσωπικότητας τρίτου προσώπου για εμπορικούς σκοπούς. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για την υπόθεση ενός παραγωγού τσίχλας, ο οποίος είχε συνάψει συμβάσεις με διάφορους διάσημους παίκτες του baseball, που του επέτρεπαν να χρησιμοποιεί τις φωτογραφίες τους προκειμένου να τις εσωκλείει στην συσκευασία της τσίχλας, και είχε ενάγει έναν άλλο παραγωγό τσίχλας, ο οποίος έκανε το ίδιο, χωρίς όμως την συναίνεση των παικτών⁷⁵.

Ο Mellville B. Nimmer είναι ο πρώτος που ασχολήθηκε θεωρητικά με το νέο αυτό δικαίωμα, και με αφορμή την ανωτέρω υπόθεση, παρατηρεί ότι: << Θεωρούμε ότι, εκτός από το right of privacy και ανεξάρτητα από αυτό, ο άνθρωπος έχει δικαίωμα επί της αξίας της δημοσιότητας της φωτογραφίας του, δηλαδή το δικαίωμα να παραχωρήσει το αποκλειστικό προνόμιο δημοσιεύσεως της εικόνας του >>. Ο Nimmer τόνισε την ανεπάρκεια του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου να προστατεύσει την οικονομική πλευρά στοιχείων της προσωπικότητας του ατόμου. Το άτομο στις περιπτώσεις αυτές δεν έχει ανάγκη προστασίας από παράνομες προσβολές του ιδιωτικού βίου, αλλά αναγνωρίσεως ενός δικαιώματος επί της

72. McCarthy, The rights of Publicity and Privacy, 1989, παρ.1.1 [B] [2], 5.

73. Nimmer, The Right of Publicity and Privacy, 1989, παρ. 1.1 [B] [2], 5.

74. Απόφαση Paramount Pictures Inc κατά Leader Press Inc, 24 F. Supp.1004-Καράκωστας (2000), 279.

75. Καράκωστας (2000), 279.

εμπορευματικής αξίας της προσωπικότητάς του. Η δεκαετία του '70 θεωρήθηκε ως η εποχή καθιέρωσης του << right of publicity >>.

Στην πλειοψηφία της, η νομολογία δέχεται το << right of publicity >> ως νέο και ιδιαίτερο δικαίωμα, διαφορετικό από το right of privacy.

Το << right of publicity >> αναγνωρίστηκε το 1977 και από το Ανώτατο Δικαστήριο στην υπόθεση Zacchini.⁷⁶

Το ως άνω δικαίωμα εμπεριέχει την εξουσία του ατόμου, αφενός, να επιτρέψει σε άλλους την χρησιμοποίηση στοιχείων της προσωπικότητάς του για να αποκομίσει οικονομικό όφελος, και αφετέρου, να εμποδίσει άλλους από την παράνομη, χωρίς την συναίνεσή του, χρησιμοποίηση αυτών των στοιχείων.

Το << right of publicity >> αναγνωρίστηκε λόγω της ανάγκης προστασίας διάσημων προσώπων από την εμπορική εκμετάλλευση των στοιχείων ταυτότητάς τους. Αυτό οφείλεται, βεβαίως, στο γεγονός, ότι η χρήση της εικόνας, της φωνής, κ.λ.π. ενός διάσημου προσώπου, είναι σαφώς πιο κερδοφόρα αφού το πρόσωπο αυτό έχει μεγαλύτερη απήχηση στο κοινό.

Το γεγονός ότι η εμπορική αξία του στοιχείου της προσωπικότητας διαφέρει ανάλογα με τον βαθμό διασημότητας του ατόμου, μπορεί να ληφθεί υπόψη στον υπολογισμό του ύψους της αποζημίωσης.

Η προστασία της εικόνας στις Η.Π.Α. έχει επεκταθεί και στους λεγόμενους look-alikes (σωσίες). Εδώ δεν πρόκειται για την εικόνα του ίδιου του προσβαλλόμενου ατόμου, αλλά ενός άλλου που του μοιάζει και κυρίως απεικονίζεται, έτσι ώστε δεν είναι εύκολη ή είναι αδύνατη η διάκριση του σωσία από το προσβαλλόμενο άτομο. Αυτές οι περιπτώσεις βέβαια πρέπει να περιορίζονται στα πρόσωπα της δημοσιότητας.

Στις περιπτώσεις, τις οποίες το όνομα, άσχετα εάν πρόκειται για το αληθινό όνομα ή το ψευδώνυμο, συνδέεται στενά με την ταυτότητα ενός συγκεκριμένου ανθρώπου, προστατεύεται ακριβώς όπως η εικόνα, ως στοιχείο της προσωπικότητας.

Επίσης, αναγνωρίστηκε ότι το << right of publicity >> προστατεύει σε ορισμένες περιπτώσεις και τα slogans που συνδέονται με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο.

Πλην των ανωτέρω, οποιαδήποτε στοιχεία τα οποία είναι στενά συνδεδεμένα με την ταυτότητα του προσώπου και μπορούν ενδεχομένως να γίνουν αντικείμενο

---

76. Απόφαση V. Scripps κατά Howard Broadcasting Co 433 US 564 (1977)· *Καράκωστας* (2000), 280.

εμπορικής εκμετάλλευσης, εμπíπτουν στο προστατευτικό πεδίο του εν λόγω δικαιώματος. Αυτά θα μπορούσαν να είναι και κάποια πολύ προσωπικά αντικείμενα.

Η αμερικανική νομολογία δέχεται ότι το << right of publicity >> μεταβιβάζεται, αλλά και η θεωρία επίσης αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτό ως δικαίωμα κυριότητας και συνεπώς, ως μεταβιβαστικό δικαίωμα.

Στην Γερμανία, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, υπάρχει επίσης, η διάκριση ανάμεσα σε περιουσιακή και μη περιουσιακή ζημία. Ο προσβαλλόμενος έχει την επιλογή είτε να ζητήσει ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, οπότε δεν επικαλείται ακριβώς το εν λόγω δικαίωμα, είτε να ζητήσει την απόδοση του κέρδους που αποκόμισε ο τρίτος, βάσει των αρχών που αναγνωρίστηκαν για την εκμετάλλευση ευρεσιτεχνίας.

Στον ελληνικό δικαιοκό χώρο θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη του επιτρεπτού της εν ζωή μεταβίβασης και της ανάλογης εφαρμογής της ΑΚ 932 εδαφ. 3, προκειμένου περί του κληρονομητού του δικαιώματος. Σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, όπως εφαρμόζεται αναλόγως, η οικογένεια του θανόντος διατηρεί το δικαίωμα οικονομικής εκμετάλλευσης των στοιχείων της προσωπικότητας του αποβιώσαντος, στο βαθμό που η συγκεκριμένη προβολή, παρουσίαση ή εκπομπή των προσωπικών δεδομένων δεν εξυπηρετεί το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση και δεν έχει καταστεί κοινόχρηστο αγαθό.

XVII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας και στο << δίκαιο του τύπου >> παρουσιάζει αναρίθμητες δυσχέρειες. Σε αρκετές, ευρωπαϊκές κυρίως, χώρες, το θέμα έχει γίνει αντικείμενο πολλών μελετών, τόσο στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου όσο και στο πεδίο του δημοσίου δικαίου. Στην χώρα μας η ιδεολογική φόρτισή του, η έντονη εξάρτησή του από το δημόσιο δίκαιο, ειδικότερα από το συνταγματικό, καθώς και το γεγονός ότι το << δίκαιο του τύπου >> που ισχύει σήμερα είναι διάσπαρτο και ασυστηματοποίητο, υπήρξαν αποτρεπτικοί παράγοντες από την επεξεργασία του θέματος από πλευράς ιδιωτικού δικαίου. Η ρύθμιση θεσμών όπως το δικαίωμα απαντήσεως, ακολουθεί τα ξένα πρότυπα παλαιότερων δεκαετιών. Επιβάλλεται συνεπώς, η άμεση μεταρρύθμιση τους, όπως υπαγορεύεται από την μεταβολή της κοινωνικής νοοτροπίας, καθώς και από την επίδραση της τεχνολογικής εξέλιξης στη λειτουργία του τύπου και γενικότερα των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Ως προς το σημείο αυτό, θα πρέπει να τονισθεί ότι σε πολλά ξένα δίκαια αρχίζει να γίνεται αντιληπτή η ανάγκη, τουλάχιστον σε ορισμένα θέματα, ενιαίας ρύθμισης για όλα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και παύει, σιγά-σιγά, ο τύπος, να αποτελεί αντικείμενο ειδικών διατάξεων. Επιπλέον, η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ δικαιώματος της προσωπικότητας και μέσων μαζικής επικοινωνίας εντάσσεται στο πλαίσιο του αστικού δικαίου, όπως έγινε ήδη στο ελβετικό αστικό δίκαιο και υπάρχει τάση να πραγματοποιηθεί στη γερμανική δικαιοική τάξη.

Περαιτέρω, οι ολοένα εντονότερες επεμβάσεις των μέσων μαζικής επικοινωνίας και ιδίως του τύπου στην προσωπικότητα του ανθρώπου, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνική, καθιστούν αναγκαία την επανεκτίμηση των δυνατοτήτων που παρέχει, κυρίως το αστικό δίκαιο, για την προστασία του προσώπου.

Βεβαίως, υπάρχει όμως και η άλλη όψη του θέματος. Χάρη στα μέσα αυτά, ο τύπος έχει τη δυνατότητα να ασκεί αποτελεσματικότερο έλεγχο της κρατικής εξουσίας και της δραστηριότητας των προσώπων της πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας, και να φέρει στη δημοσιότητα παραβιάσεις της εννόμου τάξεως. Είναι γνωστός ο ρόλος του τύπου στην αποκάλυψη κατά καιρούς διαφόρων σκανδάλων, όπου και άρχισε να γίνεται λόγος για << ερευνητική δημοσιογραφία >> (investigative journalism) και για ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού από το δίκαιο.

Κατά την νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, υπογραμμίζεται ο ιδιαίτερος ρόλος του τύπου σε μια δημοκρατική κοινωνία, ένας ρόλος << σκύλου φύλακα >> . Εξαιτίας του ρόλου και της λειτουργίας αυτής του Τύπου, η δημοσιογραφική ελευθερία περιλαμβάνει πιθανώς, την καταφυγή του δημοσιογράφου και σε μια δόση υπερβολής ή ακόμη και πρόκλησης.

Το αντικείμενο της εργασίας αυτής περιορίστηκε στη σχέση μεταξύ του δικαιώματος της προσωπικότητας και της ελευθερίας του τύπου στις προεκτάσεις της στο πεδίο του αστικού δικαίου, χωρίς να επιχειρείται εκτενής ανάλυση των συνταγματικών και των κοινών διατάξεων περί τύπου, καθώς και των ζητημάτων που προκύπτουν από την ερμηνεία και εφαρμογή τους.

Επιπλέον, θα πρέπει ο φυσικός δικαστής, λαμβανομένου υπ' υπόψη ότι, οι διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας συνιστούν μια παρέμβαση στο δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης δια του Τύπου, να κρίνει εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας καθώς και τα κριτήρια για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης, όπως αυτά αναφέρθησαν ανωτέρω, εάν η εφαρμογή των ελαχίστων ορίων επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης είναι δυσανάλογη με την προσβολή, περιβάλλοντας την κρίση του με ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, αφού μια

τέτοια αξίωση, θα επέβαλε ένα τεράστιο βάρος στον δημοσιογράφο καθώς θα είχε τον φόβο μιας πιθανής νομικής ευθύνης του.

Κατά συνέπεια, μια τέτοια κατάσταση θα μπορούσε να στερήσει την κοινωνία από την μετάδοση μέσω του Τύπου και των ΜΜΕ πληροφοριών και γεγονότων που παρουσιάζουν έντονο κοινωνικό ενδιαφέρον, από τα οποία ουσιαστικά << τρέφεται >> η δημοκρατία.

XVIII. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. BGH Bundesgerichtshof (το γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο μετά το 1945).
2. BGHZ Συλλογή αποφάσεων του BGH
3. NJW Neue Juristische Wochenschrift (περιοδικό)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. *Αιδαλής*, Αι παρεκτροπαί του τύπου, 1966.
2. *Αλιβιζάτος Ν.*, Κράτος και ραδιοτηλεόραση, Η θεσμική διάσταση, 1986.
3. *Βρέλλης Σ.*, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1988, 2008.
4. *Γαζής Α*, Γενικά αρχαί του Αστικού Δικαίου, 1973.
5. *Γεωργιάδης –Σταθόπουλος*, ΕΡΜ ΑΚ .
6. *Γεωργιάδης*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, β' έκδοση, 1997.
7. *Δαγτόγλου Πρ.*, Τύπος και Σύνταγμα, 1989.
8. *Καλλιμόπουλος Γ*, Η μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων (ΑΚ 739), Συμβολή στη Θεωρία της εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης, 1978.
9. *Καρακατσάνης Ι*, ΕΡΜ ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθοπούλου.
10. *Καράκωστας Γ*, Προσωπικότητα & Τύπος, 2000.
11. *Καραμούντζος Α*, Η αρμοδιότης επί των αδικημάτων του Τύπου και η νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας, Αρμ. 17 (1963).
12. *Κασιμάτης Γ.*, Η επιστήμη υπό δικαστική απαγόρευση, Το Σ Τεύχος 24 (1998).
13. *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς*, Η σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1989.
14. *Κονταξής Αθ.*, Ποινικός Κώδικας, Έκδοση Β'.
15. *Ο ίδιος*, Τύπος και δίκαιο , 1989.
16. *Κρίππας Γ.-Η.*, Το υπό του περί τύπου νόμου προβλεπόμενον δικαίωμα επανορθώσεως και απαντήσεως, Αρμ. 1969.
17. *Ο ίδιος*, Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου, διδ. Διατριβή 1972.
18. *Ο ίδιος*, Το νομικό καθεστώς της ραδιοτηλεοπτικής επιχειρήσεως, 1990.
19. *Κρουσταλλάκης Ε*, Η ελευθερία έκφρασης, γνώμης και πληροφόρησης, ΕλλΔ/νη Τεύχος 28, 1987.
20. *Μαυριάς Κ*, Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, 1982.
21. *Μπαλής Γ*, Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, 1955.
22. *Μπέης Κ*, Τα όρια της προσωρινής δικαστικής προστασίας, 1980.
23. *Παπαντωνίου Ν*, Γενικές Αρχές του αστικού δικαίου, 1983.
24. *Παπανικολάου Π*, ΑΚ Γεωργιάδη –Σταθόπουλου, άρθρο 739 αρ.9.
25. *Παπαχρήστου Θ.*, Η οιονεί δικαιοπραξία, Κριτική προσέγγιση μιας δογματικής κατασκευής, 1989.

26. *Πλαγιαννάκος Γ*, Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας, ΕΛΛΔ/νη 37, 1996.
27. *Σακκέτας Ι*, ΕΡΜ ΑΚ άρθρο 739.
28. *Σημαντήρας Κ*, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, 4^η Έκδοση, 1988.
29. *Σκορίνη –Παπαρηγοπούλου*, Η πληροφόρησης του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 25, 1977.
30. *Σταθόπουλος Μ*, Αξίωσις Αδικαιολόγητου πλουτισμού, 1972.
31. *Ο ίδιος*, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 3^η Έκδοση, 1998.
32. *Σούρλας Κ*, ΕΡΜ ΑΚ, άρθρα 57-60.
33. *Τενεκίδου –Φραγκοπούλου Α*, Η αδικοπραξία κατά το ιδιωτικόν διεθνές δίκαιον, 1956.
34. *Φίλιας Β*, Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρον 367 Π.Κ. πρόσθετος προστασία, 1966.
35. *Φίλιος Π*, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, 4^η Έκδοση 1998.
36. *Φιλιππίδης Π*, Η παράβασις της επαγγελματικής εχεμύθειας, ΠοινΧρ Β΄.
37. *Ο ίδιος*, Η προστασία δεδικοιολογημένων συμφερόντων επί των εγκλημάτων της τιμής, 1965.

ΑΛΛΟΔΑΠΗ

38. *Droit International Privé*, 4η έκδοση, 1992.
39. *McCarthy*, The rights of Publicity and Privacy, 1989.
40. *Meister H*, Datenschutz in Zivilrecht, 1981.
41. *Nimmer M*, The Right of Publicity and Privacy, 1989.
42. *Rebmann K –Ott M-Storz W*, Das Baden –Württembergische Gesetz über die Presse, 1964.
43. *Wente J*, Das Recht der journalistischen Recherche, 1987.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ**ΕΛΛΗΝΙΚΗ****ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ**

1. ΑΠ 1337/2008 (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ).
2. ΑΠ 1283/1987 ΝοΒ 35, σελ. 1455, ΠοινΧρ 1988, σελ. 88.
3. ΑΠ 794/1976 ΠοινΧρ 1977, σελ. 299.
4. ΑΠ 524/1962, ΕΕΝ 30, σελ. 109.

ΕΦΕΤΕΙΩΝ

5. ΕφΑθ 2006 / 1993, ΑρχΝ 44, σελ. 334.
6. ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1665.
7. ΕφΑθ 12123/1987, ΕλλΔ/νη 29, σελ. 1238.
8. ΕφΘεσσ. 3424/1989, Αρμ. 1989, σελ. 1205 επ.
9. Εφ Πατρών 54/1956, 55/1956, ΠοινΧρ Α΄ σελ. 101 επ.

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΩΝ

10. ΜΠρΑθ 6361/1989, ΝοΒ 38, σ. 1462.
11. ΜΠρΘεσσ. 742/1998 και 18134/1998, & ΟΛΑΠ 13/1999 Βλ. Δίκη 1999, σελ.142 επ. και σελ. 650 επ.
12. ΜΠρΠειρ 314/1985, ΝοΒ 33, σ. 681.
13. ΜονΠρωτΣύρου 168/1979, ΝοΒ 27, σελ. 832.
14. Πλημμ.Αθ. 690/1977 ΑρχΝομ. ΚΘ΄ σελ. 378.

ΑΛΛΟΔΑΠΗ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Απόφαση The Sunday Times (no 2) case, T. 216, 1991.
2. Απόφαση της 16.2.1992, Niemietz κατά Γερμανίας και απόφαση της 26.3.1987 Leander κατά Σουηδίας.
3. Απόφαση Feldek κατά Σλοβακίας, Προσφυγή No 29032/1995.
4. Απόφαση της 5.7.2007 Λιοναράκης κατά Ελλάδος, ΔίΜΕΕ 2, 2007, σ. 285.
5. Απόφαση της 5.6.2008, Προσφυγή No 15909/2006 (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Απόφαση της 7.3.1995 στην υποθ. C-68/93 Fiona Shevill κατά Presse Alliance SA, ΕΛΛΔνη 36, 1995, σ. 966.

ΑΝΩΤΑΤΟ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

1. Απόφαση Herrenreiter, 1958, BGHZ 26, 349.
2. Gunter Wallraff, BGHZ 80, 25 επ, BVerfGE 66, 116 επ.

ΑΝΩΤΑΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΗΠΑ

1. Απόφαση V. Scripps κατά Howard Broadcasting Co 433 US 564, 1977.
2. Απόφαση Pavesich κατά New England Life Insurance Co 122 Ga 190, 50 SE 68, 79, 1905.